

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

25 aprilie - 1 mai 2001
(Anul XXXIV)

16

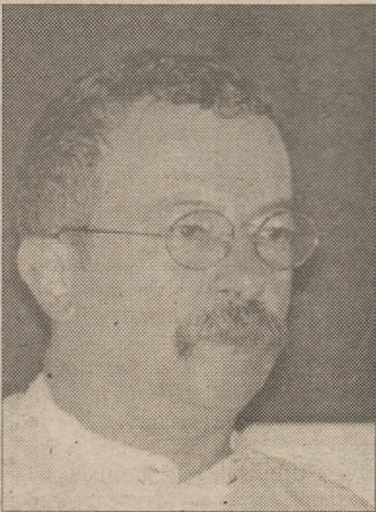

Interviurile „României literare“

● Alexandru DABIJA

„Pentru mine, Cehov este un însoțitor“

(pag. 12-13)

● Andrei CODRESCU
despre

Scris, citit și supremația bunicii

(pag. 21)

MIRCEA SCARLAT - inedit

(pag. 10)

● Paul Celan
în primăvara
literară franco-
germană

(pag. 20)

● Memorie
și uitare –
deschiderea
arhivelor
secrete

(pag. 22)

Sapte sonete

de
Ștefan Aug.
Doinaș

(pag. 8)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Observații naive despre cărți

BORGES spune într-una din conferințele lui că îi place pur și simplu să citească literatură. Dinaintea unei cărți, mă simt, ca și el, un hedonist. Am citit de cînd mă știu fără nici un alt scop (lăsîndu-le la o parte pe cele impuse de școală, dar chiar și atunci încercînd să îmbin instrucția cu plăcerea) în afara aceluia de a mă bucura de ceea ce citeam. Plăcerea lecturii, înainte de toate. Nu-mi dau seama dacă te naști cu ea sau dacă se poate și cultiva. Frigizii lecturii sînt, ca și ceilalți, cazuri patologice. Normali sînt hedoniștii. Doar că nu pot spune cîți sînt sau de ce sînt atît de puțini. Lumea nu se împarte în frigizi și hedoniști sau, mai bine zis, nu se termină cu ei: există, la mijloc, o categorie mult mai numeroasă decît celelalte două, a oamenilor care nu citesc, nu fiindcă nu simt vreo plăcere dacă o fac, ci fiindcă nu le-a pus nimeni o carte în mîna ori n-au avut prilejul să descopere ce minunății zac între copertele unei cărți.

Desigur, este o iluzie (și, la limită, o eroare) să contăm pe o masă de cititori. În toate societățile care au cunoscut cartea, indiferent de forma sau de suportul ei fizic, cititorii au fost în minoritate față de necititori. A existat mereu ceva care a limitat accesul la lectură. Nu însă numai decît, cum se crede, necesitatea de a ne cîștiga existența, lupta cotidiană cu greutățile ori spectrul foamei. Faptul că omul trebuie mai întîi să trăiască și abia apoi să citească este real și inevitabil. Dar pe măsură ce societatea a evoluat, acea muncă prin care oamenii au obținut din ce să trăiască le-a luat tot mai puțin timp. Timpul rămas nu s-a transformat însă integral într-unul destinat lecturii. Oamenii au descoperit mereu alte preocupări spirituale care i-au absorbit. N-ar fi corect să limităm aceste preocupări, cultura adică, la cititul cărților.

Problema mea e alta: de a-i convinge pe cei care nu citesc că merită s-o facă. Să le sugerez mai degrabă ce pierd dacă nu citesc decît ce cîștigă citind. De cîștigat nu cîștigă mare lucru. Și în orice caz nu ceva cuantificabil, care să poată fi măsurat, cu alte cuvinte, în termeni precizi. Și, apoi, n-am nici o șansă dacă ei vor raporta (și, cu siguranță, așa vor proceda) cîștigurile din citit la cele din activitățile lucrative. Cu pierderile, lucrurile stau puțin altfel: este, în orice pierdere, o doză de ambiguitate, de (da, acesta e cuvîntul!) mister, pe care n-o găsim în cîștig, nici căutînd-o cu lumînarea. Ceea ce pierdem ne stimulează imaginația într-o măsură incomparabilă față de ceea ce cîștigăm. Pedagogia bazată pe sugerarea unei eventuale pierderi are resurse mai adînci și mai subtile decît pedagogia cîștigului, care e de o banalitate înspăimîntătoare.

Și ce pierdem dacă nu citim? Să nu vă închipuiți că o să mă apuc acum să alcătuiesc o listă. Nu sînt capabil: mi-ar lua o viață ca s-o scriu și dumneavoastră, o viață s-o citiți. Am să procedez sinecdotic: partea pentru întreg. Și am să las imaginația fiecăruia să lucreze mai departe.

Într-un studiu recent de estetică, tradus și la noi, Gérard Genette consacra mai multe pagini scripind de inteligență ruinării faimoasei teze a lui Kant despre frumosul natural. Genette e de părere că artisticul nu e natural. Nu poate fi. Este pur și simplu artistic. Mi se pare totuși că esteticienii exagerează voind să fundamenteze științific deosebirea dintre artă și viață. Pentru mine, deosebirea este extrem de evidentă: dacă am în mîna un obiect pe care-l cred rezultat dintr-o intenție artistică, atunci... nu contează deloc ca acea intenție să fie reală. E destul ca eu s-o cred astfel. Deschizînd un roman ori o culegere de poezii, n-am nevoie de nici un sprijin exterior ca să fiu convins că urmează să citesc cîteva zeci sau sute de pagini de literatură. Un singur lucru îl poate neliniști pe cititorul foarte conservator care sînt: dacă între copertele cu pricina e ficțiune sau realitate. Nu că n-aș prețui cărțile documentare și altele de acest fel: dar doresc să fiu avertizat, să nu cad pradă unei confuzii. Pentru mine literatura este exclusiv ficțiune. Nu caut în ea adevărul (despre viață și moarte, despre mine și despre lume etc.). Pentru adevăr există alte surse de informare.

(Continuare în pag. 16)

CONTRAFORTde *Mircea Mihaiescu*

Lașitatea are degete umede

NEAVÂND ce să puna de Paște pe masa amarășteanului, guvernul Năstase a pus un bilanț: un balon umflat cuprinzând imaginea surăzătoare a țărișoarei după trei luni de călărire pedeseristă. Doar influența benefică a misticii creștine și frumoasa simbolică a cifrei trei să-l fi inspirat pe șeful de cabinet, pentru ca alte motive (constituționale ori tradiționale) de a se da în stamba n-a prea avut. Am impresia că dl. Năstase a dorit mai degrabă să palpeze mușchiul mereu imprezibil al oamenilor din propriul partid, decât să înfațișeze populațiunii ocupate cu ochirea știevei și ocrotirea urzicii marile sale isprăvi. Isprăvi pe care nu le dorim nici dușmanilor cei mai înfocați ai țării!

Indiferent de ce-a vrut să demonstreze dl. Năstase, important e ce s-a văzut. La capitolul pozitiv, s-au văzut mult mai puține "bâlbe" guvernamentale decât pe vremea jalnicilor "algoritmici". Ne place sau nu, trebuie să admitem că PDSR-ul propune un guvern mult mai omogen decât fusese în stare să producă bagheta magică a faimosilor Ciorbea sau Vasile. Mai autoritar decât antemergătorii săi, dl. Năstase e mereu "pe fază", are întotdeauna replică și o siguranță de sine invidiabile. (În paranteză fie spus, tocmai aceste calități îl vor pierde: prea dorește dl. Năstase să ia singur caimacul, prea dorește ca tot ce mișcă în guvern, în partid și țară să treacă pe la el. Începutul de autoritarism s-a manifestat în frenezia apărării lui Priboi: greșeală colosală, simetrică aceleia, de exact acum patru ani, a lui Emil Constantinescu: reproșându-i-se că a adus la Cotroceni o buna parte din clanul Petre, expreședintele a replicat cu emfază: "La popularitatea mea, îmi permit și astfel de reproșuri!" Atunci fusese vorba doar de un oarecare fiu al d-nei Zoe Petre. Acum, la mijloc se află ditamai securistul cu o activitate despre care francezii știu mai multe decât știm noi! Sa nu se mire dl. Năstase dacă pieirea i se va trage tocmai din inconștientă cu care s-a avântat să-l apare pe acest moșulică a cărui biografie e temeinic studiată în străinătate chiar în aceste momente!)

Aș remarcă, de asemenea, calmul și politețea în relațiile cu presa a celor mai mulți dintre membrii executivului (asupra excepțiilor voi reveni deîndată). Ce e drept, nici presa nu mai are incisivitatea de altădată. Așezați într-o expectativă prudentă, jurnaliștii au devenit atenți la reacțiile acestei puteri de la care așteaptă tot ce e mai rău. Cu o excepție sau două, "marii editorialiști" de anțarț s-au retras cuminte în adăpost, de unde scot cu timiditate degetul umezit spre a vedea dincotro bate vântul. Cum afară e urgie groaznică, instinctul de conservare le spune că e preferabil s-o dea cotită, ori, ca să folosească noul esperanto de lemn, "to keep a low profile".

Însă a fi politicoș e una, iar a fi eficient — cu totul alta. În mod straniu, cele mai încordate relații cu presa par să le aibă două dintre doamnele executivului. În primul rând, Hildegard Puwak. Nu cunosc meritele profesionale sau politice ale doamnei cu pricina. Nu știu nici măcar dacă-și datorează numirea "political correctness"-ului la care PDSR-ul se dovedește net superior foștilor guvernanți, sau relației apropiate cu dl. Iliescu (pe care am auzit cu urechile mele cum îl proslăvea, pe când se aflau în "opozitie", într-un limbaj ce amesteca adulația tâmpă, à la Ceaușescu, și politicianismul șmecheresc: "Domnul Iliescu, aflat la ultimul mandat, va face tot ce-i stă în puteri să ștergă imaginea negativă de până acum!"). Observ doar că d-na Puwak e iritabilă la extrem și de-o agresivitate aproape inimaginabilă la o femeie.

Nu cred că scapă nimănui virulența nemotivată cu care d-na ministru își pune la

punct partenerii de dialog. Vorba vine de dialog: într-un interviu la BBC (care-ar trebui citat mereu, ca mostră de rea-credință și suficiență), d-na Puwak aproape l-a luat la palme pe reporterul ce îndrăznește să-i pună niște întrebări (cât se poate de inocente, de altfel). Propoziții precum: "N-ai citit programul partidului nostru", "Va rog să încetați cu insinuarile", "Nu cunoașteți activitatea noastră" etc. etc., eschiva permanentă de la un răspuns direct arată că ceva-ceva nu e în regulă cu această doamnă. Dacă acesta e limbajul practicat și la întâlnirile cu politicienii străini (și acesta trebuie să fie, pentru că d-na ministru merge pe stilul "ce-i în gușă e și-n căpușă", iar în gușă, vai, e doar mediocritate, ciocoism și, deocamdată, o ineficiență masivă, adică incompetență!), ne vom integra (că doar cu asta se ocupa a noastră Hildegard!) la kalendele grecești!

Ceva mai ponderată în ton, dar la fel de dogmatică în concepții e doamna de la Educație. Descinzând din augusta tradiție a "femeii cu coc", magnific ilustrată de tovarășele Găinușe, Mureșan, Dobrin, Gâdea (un coc adaptat, firește, economiei de piață!), d-na Andronescu n-are altă obsesie decât să treacă în uitare imaginea antecesorului său, Andrei Marga. Risipă de energie inutilă: liderul țărănist e singurul reformist autentic din toată activitatea de unsprezece ani a clasei politice din România! Incapabilă să propună un program propriu, actuala șefă a profesorimii române își risipește energia pentru a face bucați munca, totuși, eficientă a lui Andrei Marga.

Spațiul nu-mi îngăduie să mă refer acum și la cei câțiva tenori care se desprind din corul cumințeniei nastasiote. Măcar un paragraf ar merita Ovidiu Muștescu. Dar cum isprăvile sale uluitoare par a fi doar la început, voi avea, desigur, prilejul să revin asupra lor. La fel și asupra muncii domnilor de la interme, turism, finanțe, externe, cultură, dar și asupra altora mai puțin vizibili până în clipa de față.

La trei luni de la instalare, guvernul Năstase și-a precizat destul de precis direcțiile de acțiune. Din acest punct de vedere, coerența grupării constituie un deserviciu: intențiile se vad prea limpede. Pe de o parte, transformarea guvernului într-o anexă a Securității, pe de alta, un conservatorism maladiu. Între ele, asemeni lui Ion-Vodă între cămile — poporul român. Adică o populație dezorientată, dezamăgită, reacționară, urându-se pe sine și urând întreg universul. Oamenii de vârstă a treia pe care-i întâlnesc (cel mai sigur barometru al societății, în care poți descifra — paradoxal! — direcția în care-o va lua România!) au găsit, în ultimele săptămâni, un nou punct de sprijin. Oricât ar părea de incredibil, "informatorii" mei au ajuns să-i regrete pe ruși! Nu pe comuniștii români, nu pe Ceaușescu, ci tancurile sovietice! La început, mi s-a părut că n-aud bine! Logica lor e următoarea: dacă rușii n-ar fi făcut reformele, dacă blestematul de Gorbaciov n-ar fi vrut să schimbe sistemul, americanii (imagine a Anticristului!) nu s-ar fi insinuat peste tot, iar noi am trăi și astăzi în liniște, am avea locuri de muncă asigurate și bani să cumpărăm nemuritorile gheare de pui și salamuri cu soia! În traducere, toate acestea înseamnă un singur lucru: spaima de responsabilitate. E eticheta pe care-o poți citi pe fruntea mării majorități a românilor.

Echipa Năstase a înțeles prea bine acest deziderat național și acționează în consecință. Aș spune chiar că, aducându-i în funcții-cheie pe securiști cu grade înalte, chiar o încurajează. Cum falimentul acestei politici anti-naționale și anti-patriotice e aproape, măcar știm pe cine vom lua la întrebări!

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

VERSIFICAȚI cu mare ușurință, discursul liric are direcție și țintă, senzația de bine se susține chiar cu imagini convingătoare. Dar parcă mai lipsește ceva. Chiar în condițiile unei demonstrații în exces, autorul pune mai mult orgoliu decât suflet viu în cuvinte. Rece ca o oglindă care se plimbă pe dinaintea unui prapad. Lasați păgubosul obicei de a arunca mai tot ce scrieți. Mai și păstrați câte ceva, ca să aveți motiv de întoarcere la texte, pe care în timp să le imbunătățiți. Nu contactați prea mult pe emanațiile primului impuls. Varianta finală păstrează prea puțin din elanul crud, turbure-tumulțos care s-a consumat fără rod dulce în articulațiile celei dintâi. Aveți răbdare, fiți strângător, respectați dovezile care-l arată pe cel de azi diferit macar cu o linie, cu o nuanță de cel de ieri. (M.A., Dristor, București)

☒ Nu vă faceți iluzii, Poezia nu este pe moarte, iar calitățile de resuscitator de care sunteți sigur că le aveți, e bine să le verificați mai întâi în lungi antrenamente pe propria producție. (Alexandru Mercaș, Baia Mare)

☒ Borges are dreptatea lui, dvs. o aveți pe a dvs. Dintre cele trimise, *Oniria*, dar mai ales *Liniște*, merită atenție. Finalul deschis spre meditație al celei dintâi. Dar ce rost are acel aiuritor *rinichi* lăsat parcă să atârne la nivelul ultimului vers al celei de a doua? (Radu Tarabuta, București)

☒ Sigur că n-ar avea nici un rost să vă întorc și celălalt obraz. Lectura a fost un supliciu, textele abundă în indiscreții, limba română suferă la tot pasul în dignitatea ei. Sa fiți iertat, deci, pentru inocență de data aceasta, dar nu contactați în viitor pe răbdarea și cu atât mai puțin pe curiozitatea de a vă surprinde iar și iar în mărturisiri și posturi jenante. (Boris Jacob, Iași)

☒ Credem că nu le pasă cătuși de puțin de efortul nostru și de timpul care ni se duce pe apa sămbetei. De zecile, de sutele de texte care ne sosesc, cu pretențiile autorilor și cu stupefianta lor goliciune, ne sufocă rece înghesuindu-se să-și afle prețul nimicului. Ca și când am fi cobai la dispoziția lor, care în loc să învețe temeinic și pentru toată viața vorbirea și scrierea frumoasă, corectă, bogată, în loc să se cultive ascultându-i cu atenție și respect pe cei care știu cu adevărat ce este bucuria de a cunoaște, pe profesori, pe bunii părinți, le întorc cu nimicitoare țâfnă spatele, chicotind și ripostând asurzitor cu promptitudinea fudulului și curajul ignorantului. Ei scriu ca vai de lume și vorbesc după ureche, se adresează dezinvolti unor reviste pe care niciodată nu le citesc. Iată o mostră inamuritoare: "Bună! Sint Alin și sint din Mediaș; eu doresc puțin ajutor cu privire la ce-a ce scriu. Îndrumat (poate cu șansele pe care le am), spre o «asociație a scriitorilor». Recitindu-mi concepția, reintors, apoi am scriso. Problema capitală de la care pornesc e comportamentul omului... Vremea trece, Vremea trece! Astăzi lumea e grăbită./ Pasu omului e strimt/ Și privirea oțelită// Veșnic lacrima îi joacă/ Pe sub pleoape grea, de lut./ Ce-i exprimă greaua soartă/ A timpului care-a trecut./ Nu își mai găsește locul./ Omu-l e pierzarea lumii/ De-și el rege se crede./ E doar numai umbră, umbră!// Vremea trece, Vremea trece! Lumea se distruge-n cel/ Ca și cum e programată/ La un ceas format de timp. România literară îți mulțumesc că există, că pot să îmi fac cunoscute ideile. Vă mulțumesc tuturor oamenilor responsabili de aceasta. Aștept un răspuns, dacă se poate. str. Aurel V. Nr. 112, loc. Mediaș, jud. Sibiu Mulțumesc!" ☒ Din scrisoarea unui student din Oradea, câteva probe, iarăși, care ilustrează aceeași umilitoare ignoranță: "Să sperii azi e lucru mare/ pierdut fără cărare./ ascuns în negură de-o zare./ Zilele sunt fire de praf/ așezate pe un paragraf/ și-ai murit floare de tei/ strivită sub mii de lei" (Să sperii); "Liceul! tragedia vieții mele/ care m-a urmărit în tot pasul./ mi-a adus o mulțime de stele/ și mi l-a luat când mi-am ridicat glasul// Mi-a introdus o zale de aur verde// pe care o port acum în capul meu;/ iubirea de-atunci departe-mi șede/ și m-a făcut singur, în gând, mereu". (Liceul); "Stau încătușat în vise/ în singurătate./ nu ies și nu pot ieșii/ din mine/ în lumină" (Exil). Autorul acestor versuri și-a ales cu toată grija un pseudonim pe cinste. Nicu Ramanus Ferice!, cu forma lui prescurtată *nrffferice!*. Sincer și productiv, are la activ peste 700 de poezii, pe care le păstrează deocamdată în manuscris. ☒ Cititorii plachetei *Frunze-cuvinte*, prieteni ai dvs. apropiați, fiecare după puterea lui de înțelegere și sensibilitate, puși în situația de a avea de ales, între sinceritate și amabilitate, v-au răspuns, după părerea mea, cât se poate de corect. Unora le-au plăcut exact poeziile care și mie mi-au plăcut. Alții au scăpat plasând o vorbă de duh. Adevărul adevărat este că poeziile sunt inegale ca valoare, de aceasta cred că sunteți și dvs. convinși. Iar domnul Opreș este, de când îl știu, un generos buchetier de cuvinte încurajatoare, mândru foarte de copiii de suflet care au gravitat util în jurul domniei-sale în vremea primelor candori. Eu v-aș ruga să nu vă întonecați pentru nimic în lume bucuria acestei apariții cu poezii în *broșura*, pentru că ea arată foarte bine. Chiar dacă subțire, îți da senzația de lucru solid și cu conținut bine filtrat. Persoana care a avut curajul sau cruzimea să vi le "desființeze", sper că nu v-a convins. (Banică Justin Lucrețiu, Roșiori de Vede)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii.

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Cu istoria nu-i de glumit

ÎN BIBLIOTECA părintească, în mare parte alcătuită din cărți franțuzești, se sufoca, strânsă în raft între tomuri voluminoase, o broșură care, adolescent fiind, îmi astrăsese atenția prin titlul ei redundant: *Ni paix, ni securité en Europe avec la Russie telle qu'elle est*, scrisă de contele Walewski, fiul lui Napoleon Bonaparte - din cea mai mediatizată aventură amoroasă a acestuia - și, la acea vreme, ministru de Externe al Franței. În textul cărțului se mai afla și o caricatură, pe care parcă o am în fața ochilor: un cazac călare, trăgând cămeșoiul de pe un țaran pe cale de a rămâne despuțat. Textul suna: "Encore ce petit sacrifice, mon cher Moldo-valaque, et je m'en vais."

Se referea la acea ocupație rusească a Țărilor Române de pe urma căreia acestea încetaseră a mai fi mari producătoare/exportatoare de vite, o dată ce generalul rus cutare raporta superiorului sau că nu mai dispune de nici atâta "provision" cât să-i pună la fript un biftek. Timpul anume când ilustrul strateg Suvorov, răspunzând unor plângeri ale localnicilor, declara că vrea să lase moldo-valahilor ochii, ca să aibă cu ce plânge. Probabil, unde era de aceeași pravoslavnică religie!

Într-o carte de anul acesta, datorată istoricului român din Statele Unite Aurel-Sergiu Marinescu și intitulată *1944-1958, Armata Roșie în România, jafuri, violuri, crime, furturi, tâlhării, confiscări, devastări, rechiziții, sechestrări de persoane* - (două volume, 1.100 de pagini, edit. "Vremea"), amplul prim capitol tratează tema cronologiei prezențelor militare rusești pe teritoriul României, de la începutul secolului al XVIII-lea și până în 1958, acela al părăsirii țării noastre de către armata roșie. Relațiile diplomatice sunt mai vechi: în 1674, țarul moscovit Alexei Mihailovici propunea un tratat de alianță domnitorilor Moldovei și Țării Românești, împotriva stăpânirii otomane. În 1688, o scrisoare adresată voievodului Șerban Cantacuzino îl încuraja pe acesta să ceară asistența țarului. Dar prima pătrundere avea să se producă la 10 iunie 1711 când oastea țarului Petru cel Mare trecea Nistrul spre a fi, curând pe urmă, nimicită la Stănilești. În scurta vreme cât au haladuit în Moldova, noii aliați s-au ilustrat printr-un furt care a izbit imaginația cronicarului: scările de argint de la șeile boierilor, care tocmai gustaseră pentru prima oară șampania franțuzească, rămânând "înmarginuriți de beți."

Ulterior, invaziile se repetă cu o anumită periodicitate, de câte ori Poarta este agresată de o Rusie în plină expansiune teritorială, mai întâi în jurul bazinului Mării Negre, apoi către Apus, către Moldova. În 1739, 1770-'74, 1787-'92, 1806-1812 - citez din cartea d-lui Aurel-Sergiu Marinescu -, ocupația armată a provocat țărilor române pagube imense, generând o perioadă nefericită de despopolare și sărăcire. Armatele țariste și-au arătat întregul potențial al samavolnicilor: abuzurile, jafurile sistematice, dimpre-

ună cu rechizițiile, confiscările de bunuri și animale transformaseră Principatele noastre în țări cu un înalt grad de mizerie. Când nimic nu mai era de luat, oștile imperiale se întorceau acasă, spre a reveni de cum se întema situația în Principate. Diplomatic, în tot acest timp, Rusia, în concurență cu Austria, manevra întru alipirea Principatelor dunărene -, etapa necesară în drumul către Constantinopol - și, cum s-a văzut, excelente vaci de muls. Fapt ce n-a împiedicat apariția unei facțiuni boierești pro-ruse.

Între anii 1828-1834 are loc cea de a șasea invazie rusească, citez: "Campania rusească din 1828 a adus, în același timp, tot felul de nenorociri: foamea datorită uriașelor rechiziții ale

Melbourne se exprima astfel, la 18 august 1945, deci la mai puțin de un an de la declararea armistițiului: "În istoria sa tulbure, România a trecut prin multe invazii, dar nici una nu a dus poporul într-o astfel de stare de disperare și deznădejde ca actuala ocupație a rușilor."

Ideea, generalizată, că seculara exploatare otomană a cauzat în exclusivitate izolarea țărilor române de cea Europă ce construia catedrale, ridica universități, înfaptuia Renașterea, apoi lumea modernă industrială, trebuie amendată prin precizarea că mai bine de un sfert de mileniu de vampirizare rusească a pus capac unei stări și așa deplorabilă.

Ultimei cotropiri - cea sovietică -

Doré - „Studii despre Sfânta Rusie“, Editura Verlag Albert Langen München

armatei invadatoare, ciuma adusă din Turcia, o iarnă grea cu o epidemie printre animale care a făcut ravagii, țărani fiind folosiți ca vite de povară; alții au fost luați cu forța în Bulgaria, pe câmpiile pustii și bântuite de ciumă ori în flăcări, pentru a recolta grâul părăsit de turci." Cea de a șaptea invazie se produce în anii 1848-49 ("Amestecul rușilor lui Kiseleff în înăbușirea revoluției a fost hotărâtor. În spatele represiunii și a măsurilor guvernamentale românești antirevoluționare au fost rușii, la originea deportărilor, arestărilor și maltrătarilor."). Prilej, totodată, pentru nesătula împărăție de a pretinde sume uriașe pentru întreținerea trupelor, 11 milioane de franci pentru Țara Românească și 2 milioane și jumătate pentru Moldova.

La începutul războiului Crimeei, pentru liniștirea populației, o proclamație a țarului Nicolae I justifica ocupația Principatelor române "pentru chestiuni de onoare". Se mai afirma în acel act neamestecul asigurat în afacerile interne "exact ca Ministrul Molotov peste 90 de ani". Considerând Moldo-Vlahia ca și anexată, pusă sub oblăduirea baronului Budberg, oficialitățile militare ruse au trecut la ocupația preferată: jaful. Anii 1877-78 marchează a noua invazie și cea de a doua răpire a Basarabiei, perioada 1916-1929, cea de a zecea, răpirea, în 1940 a Basarabiei și ocupația militară dintre anii 1944-1958 încheind lista. Despre aceasta din urmă, reprezentantul american la București, Roy M.

i-am fost martor, cele consemnate în masivele volume ale d-lui Aurel-Sergiu Marinescu fiind pentru mine în special un prilej de rememorare. Datele sunt numeroase, importante, într-o largă sinteză. Cu toate că și pe atunci secretul de stat stătea la baza guvernării, se știa de către o lume întreagă că având de plătit Uniunii Sovietice, ca despăgubiri de război, suma de trei sute de milioane de dolari, eșalonată pe un număr de ani, în timp suma a fost depășită de câteva ori. Cererile sovieticilor se vedeau exorbitante. De ex. în mai 1945, luna încheierii războiului, când nu mai putea fi vorba de nevoile frontului, părții române i s-au pretins 55.000 de vagoane și 115 locomotive. În aceeași lună s-au capturat ca "trofee de război" 67 de fabrici și uzine aparținând industriei alimentare, ușoare și petroliere. Numai din industria petrolieră au fost ridicate 51.173 tone de material tubular. Scrie în carte: "Valoarea bunurilor aparținând căilor ferate, aviației și marinei române rechiziționate de trupele sovietice fără nici o formă s-a ridicat la suma de 338 miliarde de lei." Dacă ne gândim că leul din 1945 era cel puțin de o sută de ori mai puternic decât cel de astăzi, iar România zăcea sleită de patru ani de război, realizăm catastrofa.

În secol limbaj al cifrelor: "în primele șapte luni de la armistițiu s-au livrat într-un ritm alert, cantitativ, mult peste prevederile din Convenție, care se întindeau pe șase ani." În acea vreme, când încă nu se produsese rup-

tura de Tito, Ana Pauker îi mărturisea acestuia că rușii iau șapte piei de pe noi. Afară de plățile legate de despăgubiri, restituiri de bunuri, pe lângă ceea ce, cu entuziasm slav, jefuiau trupele în trecere, mai exista și obligația întreținerii acestora, sute de mii, dacă nu milioane. Între 23 august 1944 și 31 mai 1945 s-au predat în acest scop 15.357 vagoane de cereale, 10.407 vagoane legume, 1885 vagoane de carne, 387 vagoane de conserve de carne, 163 vagoane de grăsimi, 88 vagoane de pește, 124 vagoane de lactate, 27 vagoane de delicatose, 155 de vagoane de bauturi spirtoase, 1023 vagoane de sare, 4902 vagoane de furaje, 279 vagoane de tutun, 528.647.000 țigări. Iar chibrituri: 35.134.000 cutii...

Din septembrie 1944 până la 1 iulie 1945 se livrează Armatei Roșii 385.000 tone de alimente - numai rația zilnică de făină se ridică la 851.482 de porții! Încât "România devensie o veritabilă colonie a Rusiei, când țările Europei vestice renunțau la coloniile lor care, pe rând, și-au câștigat independența." Bani mai necesita și întreținerea Comisiilor aliate de control pe județe: statul român a avansat în anul 1946 suma de 185.532.163.520 lei în contul lor. Cât privește produsele predate, ele trebuiau să fie de cea mai bună calitate, conform dispozițiilor: "Nu se vor preda depozitelor sovietice produse de proastă calitate (alterate, prost afumate, cozi, falci, fășii etc.)". În schimb, din înaltă umanitate se specifica: "oasele cu măduvă vor fi predate trupelor române, școlilor, spitalelor pentru a fi fierde pentru ciorbe."

În răstimpul în care autoritățile sovietice goleau în cea mai mare grabă România cam de tot ce apucau, eroicii soldați roșii își făceau partea lor, după împrejurări. O listă județeană din 1948, numea pe luna respectivă: agresiuni contra jandarmilor 42, devastări locuințe, întreprindneri 7929, persoane jefuite 4105, femei siluite 213, uciși 56, raniți 27". Era, desigur, în ciuda liniei oficiale a unei tovărășii pe cât de recente, pe atât de calde, replica unui război dus adânc pe teritoriul sovietic. Dar și altceva.

Cele peste o mie de pagini ale lucrării lui Aurel-Sergiu Marinescu, eminent istoriograf de vastă informație și fost coleg de facultate, reinvie o epocă. Era, oare, necesar? Pentru simpla aducere aminte, mai puțin, pentru luminarea celor în necunoștință de cauză mai mult, iar ca reper în orice orientare într-un viitor ale cărui surprize mai mult ne rânjesc, decât ne surâd, tema se esențializează. Ea țintește anume constante ale situației noastre în lume, în pura fatalitate a unor circumstanțe istorico-geografice date, dar și cu egală trimitere la propriile reacții și decizii. Umbra trecutului stă la spate, dar nu se desparte niciodată de noi. Fie că trăim sau nu în circularitate, cu istoria nu-i de glumit.

Barbu Cioculescu

Pătăniile unui român în România și în Elveția, povestite de el însuși

Alain Delon în variantă românească

AVEM un nou prozator: Jean Celeste Dimitrescu! S-a născut în urmă cu mulți ani (cam mulți, pentru un scriitor care se afirmă abia acum) și anume la 18 februarie 1931 la Bacău. Absolvent al Institutului Politehnic din Galați, unde s-a specializat în "mașini de ridicat și motoare pentru vase de pescuit", s-a imbarcat pe un vas din marina comercială, apoi a lucrat ca inginer și, în continuare, ca profesor de fizică la Constanța. În tinerețe, semăna la înfățișare perfect cu Alain Delon (și seamănă și în prezent, cu Alain Delon cel de astăzi), astfel încât n-a dus niciodată lipsă de succes la femei. În 1968, s-a expatriat căsătorindu-se cu o elvețiancă (de limbă franceză), Christiane, și stabilindu-se la Geneva. În capitala Elveției a practicat în primii ani meserii dintre cele mai pitorești: frizer de câini, lucrător la pompele funebre etc. În 1998 s-a întors în România, împreună cu soția lui, și și-a fixat domiciliul la Breaza.

Primele sale cărți de proză au apărut (în versiune franceză) la Geneva, la Editura Eboris: *Tango-Béquille*, 1995 (roman) și *La densité expressive du mangeur de banane*, 1996 (proză scurtă). În România a publicat, la Editura Mașina de scris, romanele *Ca sfântul Lazăr târâș-grăpiș*, 2000, și *Tango în cârje*, 2001. În prezent lucrează la un nou roman, *Mecanismul complicat al dorinței*.

Este Jean Celeste Dimitrescu o Nina Berberova a noastră? Nu. Proza sa n-are nimic din sentimentalismul narațiunilor cu care rusoaica din Paris i-a cucerit, la anii senectuții, pe editorii francezi. Jean Celeste Dimitrescu povestește, cu umor și adeseori cu un umor negru - peripețiile prin care a trecut de-a lungul vieții.

Îl putem considera, în cazul acesta, un Papillon român? Nici atât. Jean Celeste Dimitrescu nu este un scriitor naiv (chiar dacă îi lipsește o pregătire sistematică de literat). Sarcasmul său caustic, originalitatea stilistică agresivă, plăcerea sadică

de a șoca prin referiri directe la viața sexuală și prin evocarea unor scene macabre îl înscriu în descendența unor profesioniști ai hărțuirii cititorilor, ca Louis Ferdinand Céline și Henry Miller.

Și mai este ceva. Cărțile sale sunt pline de peripeții captivante, dar dacă le repovestim, într-un stil neutru, enunțativ, constatăm că din toate aventurile nu rămâne aproape nimic. Ce se întâmplă?

Un prozator care dă totul la maximum

DE FAPT, senzația de *nemai-vazut* este creată în mare măsură de modul de-a povesti. Talentul literar al autorului transformă fiecare întâmplare, chiar și una banală, într-un eveniment. Dacă el istorisește, de exemplu, cum a sustras un crap din acvariul de la Constanța și l-a făcut saramură, acțiunea devine pasionantă, ca un film cu James Bond. Dacă relatează o criză de nervi făcută de una din nevestele lui din România, explozia de furie a femeii ni se înfățișează ca dezlănțuirea înfricoșătoare a lui Polifem după orbirea lui de către Ulise. Totul este alert, violent, *dat la maximum*. Stereotipa viață de fiecare zi, descrisă de Jean Celeste Dimitrescu, se împropătează spectaculos, ca frunzișul prăfuit al arborilor dintr-un mare oraș după o ploaie de vară. Chiar și situații din care scriitorii au făcut de multă vreme locuri comune ale literaturii, cum ar fi răsărirea lunii sau înmânarea unui buchet de flori femeii iubite, par evocate acum pentru întâia dată.

Surprinzător, pentru cititorii sceptici, este faptul că prozatorul folosește, în numărul său de prestidigitație, pe scară largă metafora, străvechea figură de stil considerată de atâția specialiști uzată moral. Iată însă că în cazul său metafora, departe de a încărca textul și de a-l face de necitit, îl activează, îl șampanizează, îl transformă într-un mijloc de seducție căruia aproape nimeni nu poate să-i reziste:

"O secretară deschide ușa. Cu ea pătrunde în sala de așteptare un mars funebru ale cărui note, grele, se lipesc de

perdele ca niște muște mari și cleioase."

"Mi-e frică. Dama se așează pe pat, schițează un surâs în scopul de a mă seduce... Surâsul forțat face să-i scârțâie colțul buzelor..."

"Jos, în micuța curte rahitică, niște cămași albe se legănau încet pe o funie de rufe, asemănătoare unor ectoplasme flămânde."

La pușini scriitori de azi, la Mircea Dinescu, de exemplu, talentul literar mai este atât de *evident* ca la Jean Celeste Dimitrescu.

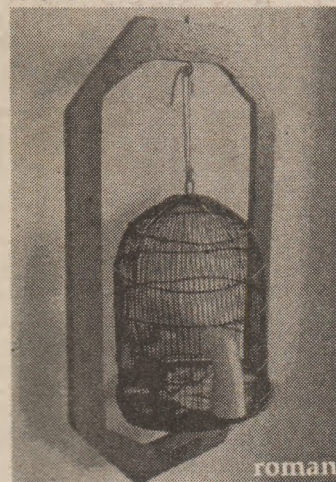
Comedia existenței de fiecare zi

ÎN ROMANUL *Tango în cârje*, autorul evocă întâmplări trăite de el la Constanța, în anii șaizeci. Tânăr inginer boem și libertin, șef de producție într-o întreprindere de reparații și întreținere de motoare marine, care primește sarcina absurdă de a fabrica lame de ras, personajul-narator nu poate și nici nu încearcă - să se conformeze disciplinei impuse de partidul unic. Căsătorit cu o femeie imposibilă, Laura, el se sustrage, de altfel, și disciplinei conjugale, ducând o viață de don Juan. Din numele femeilor curcite de tânărul inginer în doi timpi și trei mișcări s-ar putea alcătui un dicționar. În scurtă vreme, destrăbălutul își părăsește nevasta și își schimbă și serviciul, ajungând temporar inginer de întreținere la acvariul din Constanța și, apoi, profesor de fizică la un liceu, unde, inevitabil, se culcă nesăbuit cu una din fetele din clasele mari (la inițiativa ei, dar ce mai contează!). În cele din urmă o cunoaște pe o elvețiancă venită la mare, se căsătorește cu ea și părăsește România.

Fapte în sine nu spun însă nimic cuiva care n-a citit romanul. Caruselul farmecului literar se pune în mișcare abia în momentul lecturii pe cont propriu a textului. Ce poate fi nemaipomenit la o nuntă? Iată ce poate fi:

"Nunta era în toi. Trecuse de miezul nopții. Băuserăm peste măsură. În veselia generală, Ioana, balerina principală de la teatru, dansa pe o masă. Tocurile-i înalte

Jean Celeste Dimitrescu Tango în cârje

Editura Mașina de scris

Jean Celeste Dimitrescu, *Tango în cârje*, roman, traducere din limba franceză de Christiane D. Schütz și Jean Celeste Dimitrescu, București, Ed. Mașina de scris, 2001. 240 pag.

gaureau feliile de pâine și foile de salată."

Nu nunta în sine, nu dansul pe masă, ci tocurele înalte care găureau feliile de pâine și foile de salată reprezintă senzaționalul. Este vorba, de fapt, despre *un mod de a vedea lumea*, care face totul interesant.

La fel se întâmplă în romanul *Ca sfântul Lazăr târâș-grăpiș*, rememorare a eforturilor făcute de românul stabilit la Geneva de a-și câștiga existența prin practicarea unor meserii improvizate. Peripețiile prin care trece un emigrant pot fi povestite în multe feluri și de obicei ele sunt povestite într-o manieră plictisitoare, din cauza incapacității naratorului de a se detașa de propriul lui trecut. Jean Celeste Dimitrescu se detașează însă complet, parcă vorbește despre altcineva. De altfel, nimic nu-l intimidează, nici moartea:

"La crematoriu, morții își așteaptă rândul la rotisor, într-o cameră frigorifică. Pe ușă, un număr. Un simplu număr. [...]

Dacă apeși pe un buton montat la exterior, un tub cu neon se aprinde în cameră. Timpul de iluminare e scurt. Reglat de un mecanism de ceas, becul iluminează interiorul exact cât trebuie ca să-l mai vezi o dată pe disparut, prin geamul ușii. [...]

În lungul culoarelor cenușii, privirea este atrasă automat de butoanele de lângă ușă. Butoanele sunt albe, rotunde și mici ca o ultimă aspirină..."

Romanul culminează cu relatarea unei întâmplări de un comic macabru: personajul-narator sparge din greșeală urna cu cenușa defunctei lui surori, iar soția lui confundă, printr-un concurs de împrejurări, cenușa respectivă cu un praf de supă și o folosește ca atare...

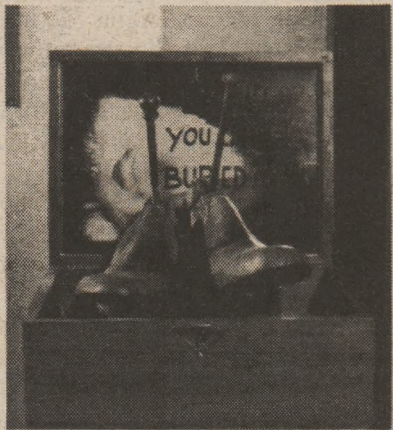
Jean Celeste Dimitrescu se joacă, plin de cruzime, cu sufletul cititorului, îl încântă și îl îngrozește alternativ, dar îl și cucerește. Este un mare talent care a intrat târziu în competiția literară, dar care recuperează rapid și luptă, cu șanse, pentru unul dintre primele locuri.

P.S. Îi mulțumesc lui Mircea Iorgulescu pentru răbdarea cu care mi-a explicat - de acolo, de la Paris, de unde, după cum ține să precizeze, vine rar în România - cum se consultă un dicționar, cum e cu deontologia profesiei de publicist etc. Explicațiile sale au apărut însă în *România literară*, ceea ce mă face să mă simt vinovat față de cultura franceză. Trebuind să-și bată capul cu educarea mea, Mircea Iorgulescu a lipsit, timp de o săptămână, din dezbaterile care animă viața culturală pariziană. Și absența lui, fără îndoială, s-a simțit, a fost deplănsă. De câte ori sună telefonul la mine acasă tresăr înfricoșat, întrebându-mă dacă nu cumva mă caută Pascal Bruckner sau Bernard-Henri Lévi ca să-mi rep. oșeze că l-am făcut pe Mircea Iorgulescu indisponibil, fie și temporar, pentru lupta de idei de la Paris.

Jean Celeste Dimitrescu

Ca sfântul Lazăr târâș-grăpiș

roman

Editura Mașina de scris

Jean Celeste Dimitrescu, *Ca sfântul Lazăr, târâș-grăpiș*, aventurile unui român în Occident, roman, București, Ed. Mașina de scris, 2000. 136 pag.

Cărți primite la redacție

• Șerban Cioculescu, *Ciocoi vechi și noi* de Nicolae Filimon, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2001. 80 pag.

• Constantin Trandafir, *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2000. 96 pag.

• Ioan Derșidan, *Sărmanul Dionis* de Mihai Eminescu, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2000. 96 pag.

• Ion Bălu, *Enigma Otiliei* de George Călinescu, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2000. 128 pag.

• Andi Bălu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2001. 88 pag.

• Georgeta Antonescu, *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2001. 136 pag.

• *La țigănci* de Mircea Eliade - în cinci interpretări, selecția textelor și coordonarea volumului: Ion Simuț, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Biografia unei capodopere", coordonator: Ion Simuț, 2001. 136 pag.

• Mandics György, *Ion Barbu în zece poeme*, Cluj, Ed. Dacia, col. "Bibliografie școlară", seria "Profil clasic", coordonator: Ion Simuț, 2001. 112 pag.

• Ioan Oprea, *Cercuri culturale disidente*, literatură-document, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2001. 424 pag.

• Costin Tuchilă, *Punctul pe cuvânt*, eseuri radiofonice, București, Ed. Viitorul Românesc, 2001. 176 pag.

• Zoltan Temer, *Piatra înflorită*, versuri, București, Ed. Cartea Românească, 2001. 128 pag.

• Basile Gliga, *Pe clapele unui pian invizibil*, versuri, ediție bilingvă româno-franceză, prefată și îngrijită de Simion Barbulescu, Cerașu, Ed. Scrisul Prahovean, 2001. 34 pag.

• Ion V. Strătescu, *Dragii mei păcătoși*, versuri, ediție bilingvă româno-italiană, versiunea italiană: Eugen Obreja, Geo Vasile, București, Casa Editorială Odeon, 2001. 104 pag.

UN UNIVERS EROTIZAT

MATRICE a unei psihii colective, satul e o temă majoră a poeziei românești. Date fiind numeroasele-i abordări, lumea rurală n-ar mai putea fi tratată eficient estetic de către poeții contemporani decât în circumstanțele unei diferențieri nu tocmai lesne de atins. Altminteri nu se obțin decât pașișe, ecouri mai mult ori mai puțin sonore a ceea ce s-a mai spus. Pentru a fi performanți, poeții rustici ai epocii actuale se străduiesc a-și conduce inspirația între notele de prospețime personală și generalitățile cvasiinevitabile, în așa fel încît cele din urmă să nu le eclipseze pe cele dintii. Însă repertoriul deja stabilit al motivului în cauză e tiranic. Bard al satului, Mircea Bârsilă, de care ne propunem a ne ocupa în prezenta cronică, se simte dator, bunăoară, a relua imaginea "orașului blestemat", opus satului prin minciună și "monstruoșitate". E un topos batătorit încă de la începutul secolului XX și repetarea lui, chiar dacă "modernizată" prin trăsătura vampirică, nu aduce nimic nou: "Încotro îmi duci, orașule, singele? Ești fiul meu/ - te-am înfiat - unde mi-l duci? Și liniștea ta/ de ce minte? Și cântările de ce ne înșeală? Himere./ Labirinturi. Și ferestre înalte. Și mîinile mele./ orașule, ah, mîinile mele - cele de lapte -/ întinzîndu-se, adesea, în somn, către părțile feminine/ și moi - atît de calde și atît de moi - ale sfințelor/ ținuturi natale. Încotro îmi duci, orașule, singele? Ești fiul meu: te-am înfiat! Ești fiul meu: te-am înfiat! Îți simt în ceață răsufarea de monstru: jumătate taur./ jumătate bărbat. Himere, labirinturi și femei/ ce se prefac, spre miezul nopții, în șerpoaice./ Încotro îmi duci, orașule, singele? Într-adevăr, toate orașele sînt, în felul lor, blestemate" (*Încotro îmi duci, orașule, singele*).

Dar țarina lui Mircea Bârsilă e profundă și simplă ei notificare se încarcă de-o fulguranță autentică. Chiar prelevînd oarecum întîmplător probe ale textului în cauză, obținem sugestia unei unități morale care stă la temelie acestei producții, neîngăduindu-i risipa stilistică: "Mi-e tot mai greu să mă simt existînd: un înger închis./ din greșeală, într-un pătul" (*Mi-e tot mai greu*). Sau: "Aici, unde numai aburii cailor și întîia ninsoare a iernii/ mai izbutesc să-l scoată din întristare/ pe bărbatul din mine" (*Voi muri, știu bine*). Sau: "întunericul/ prin care înaintăm cuprinși de pomirile orgiastice/ ale semîntelor" (*Ușile unui poem*). Sau: "Și tropotele învelite în pămînt ale cailor: ale frumoșilor cai/ pe care am copilărit" (*Și ce să ne mai spună*). Sau: "Umblu desculț prin apa din șanțuri. Prin iarbă./ Și briceagul în formă de pește. Și cercul. Tot copil./ chiar dacă sînt lat în umeri cum tăietorii de lemne./ Tot copil, chiar dacă îmi las, uneori, capul/ să-mi cadă, la fel ca un măr, în poalele femeilor tinere" (*Tot copil am rămas*). Din atari consemnări se încheagă perspectiva poetică a unei solidarități cu

cosmosul, retrăita dureros, asumată ca un destin al morții și al plîngerii, însă cu un fond de materialitate frustră, zgrunțuroasă, precum o subiacentă compensație a conștiinței subiective care suferă. A unei conștiințe ce se alină identificîndu-se cu materiile nostalgice sale. Desigur, acest patetism sumbru, acest revers îndoliat al vitalității ni-i reamintește pe liricii noștri rurali ai generației '60. La fel ca-n baletul lor expresionist, informul confesiunii primitive se rafinează, abisalitatea prinde chipul unui ceremonial: "O nouă cadere nervoasă: de ce, de ce să nî se ia vederea/ și carnea de pe oase pentru a fi schimbată, după o vreme./ în scoarța de arbore sau în fluturi de noapte?/ Iată-mă pomit, seară de seară, la aprinsul lămpilor./ să sparg întunericul cu pietre. Iată-mă plîngînd/ cu obrazul lipit de bobul de grîu, în încercarea/ - zadarnică - de a muri unul în locul celuilalt./ Prezumții și viziuni în care soarele este plin/ de noroi și de singe, în fiecare dimineată./ de zgură și de abisuri, de parcă s-ar ivi direct/ dintre coapsele imaginației noastre. O nouă cadere/ - a cita pînă acum? - și visele tulburi/ în care sînt invitat la masă de rudele moarte./ Sînt purtat, în zori, de o furnică/ de la un mușuroi la altul, în spate, și de la un/ cimitir la altul: eu semănînd cu oul ei/ și ea, desigur, cu mama - îmbrăcată în negru" (*O nouă cadere nervoasă*). Penitența pe care și-o ia asupra-și autorul este tocmai această identificare cu ciclurile materiei. Nedepășind limitele virtuților materiale, el suferă în numele unei transcendente doar întrezărite, incerte, ca o credință *in statu nascendi*, care, înainte de-a se proclama, îi încarcă pe oameni cu o vină obscură. Se manifestă aici un amestec de elan și degradare, de trufie și ascetism, sub semnul unei religiozități primordiale, gata parcă a izvorî din cosmice genuni, dar încă neformulată: "Aici, unde singele nostru - al fiecăruia dintre noi -/ este un vrej răsucit către soare.(...) Aici, unde lumina este pentru privirile noastre/ la fel ca bălegarul vechi și huma, pentru rime.(...) Aici, unde foșnește, în fiecare dintre noi,/ un copac prăbușit și unde abia după moartea mea/ va fi întins, peste tot, un pămînt nou: peste nisipuri/ și peste gîlia săracă a dealurilor./ peste gunoaiile puturoase de la marginea orașelor/ și peste infernalele părți ale îmbătrînitului trup femeiesc al țării./ Aici, unde nici măcar pielea de pe noi nu este a noastră/ și unde singura ușă/ dintre cerc și pătrat rămîne, în continuare, crucea" (*Aici, unde singele nostru*).

Să încercăm însă a stabili originalitatea acestei poezii care, pînă la un punct, merge - oricît de onorabil - pe trasee prestabilite. Avem impresia că pentru Mircea Bârsilă relația cu universul este una predominant erotică, precum o proiecție a unui impuls germinativ fundamental, precum o înaintare a unui flux simpatetic ale cărui unde, izbîndu-se de peisajul fastuos al materiilor, se reîntorc, reverberînd asupra subiectului emitent. Femeia e resimțită ca o plămăuire telurică, după cum

pămîntul roditor însuși nu e decît o femeie fabuloasă, Gee. Ca în poezia anonimă, mesajul de iubire se împletește cu metafora naturista, se dizolva în melopeea dulce-amăruie a acesteia: "Ce este, deci, femeia - acest semn luminos/ printr-un geam aurit - și ce altceva ar putea/ să fie? Surîsul femeii, primăvara/ - cînd ne arăm grădinile cu el - și urcatul treptelor/ în urma unei femei, pe scara în spirală - și tainică -/ a foamei de tot ce-a rămas negustat. Un vas din pămînt/ roșu: femeia. Din lut adus din adîncul apelor./ ce nu obolesc niciodată să fie femeie, și din țarina/ furată, noaptea, din cimitire" (*Și totuși femeile sînt făcute pentru desfătare*). Poetul trăiește într-o cheie orgiastică, precum într-o supremă acuplare cu natura ce-l izbăvește de griji, îi insuflă, cum ar spune Blaga, o puritate păgînă: "Nimic mai plăcut decît să stai de vorbă/ cu niște furnici, asemenea copiilor fără surori de la țară./ și să guști, fericit, dintr-o sticlă./ simțînd cum îți curge prin vene - în sensul invers/ al singelui - un alt singe, o altă viață: lipsită întru-totul/ de umilinte și de neliniști, de oboselii și de amenințări./ între care și plînsul înălțîndu-se spre cer, la amiază" (*Nimic mai plăcut*). Reacțiile actantului pot fi urmărite pe diagrama unor corespondențe amoroase. Lumii erotizate, acesta îi răspunde printr-o multitudinea de dispoziții ce exprimă fluctuațiile afectului. Din suprapunerea peisajelor cu simțămîntul erotic - raportul nupțial dintre cer și pămînt este mult grăitor - țîșnește un asemenea entuziasm auroral: "Cîntece. Psalmi. Te simți înaripat: atît de proaspăt/ și de sănătos este aerul. O cununie sacră, măreață/ între pămînt și cer. O minune să te trezești la ceasul/ acesta și, în același timp, o povară: ți se umple inima/ de pofta de a trăi de-a pururi, așa cum se umplu fîntînile/ cu apă turbure - adîncile fîntini din noi -/ în timpul grăbitelor ploii, de peste noapte, ale verii./ Aceste clipe cu obedele de măr verde./ Aceste clipe și ulucelele lor/ făcute din lapte dulce" (*Ultimele stele, dimineata, în zori*). Intervin însă și clipe tensionate, neînțelegeri ale cuplului care duc la disociere. Nu întîmplător e din nou menționată aici legătura dintre bărbat și femeie, al cărei impas este extrapolat asupra speței umane și, prin intermediul acesteia, asupra universului. Un ocazional misoginism se răsfrînge asupra lumii, eclipsînd-o: "Aceste ore/ atingînd aerul la fel ca limbile unei vipere așțate./ Aceste ore meschine/ cînd somnul fiecărui bărbat este prins./ la celălalt capăt, în cuie, de somnul unei femei./ Un șoarece roșu/ ronțîind cu îndîrjire pe sub dușumele: soarele.(...) Această lume/ în care semînția omenească a fost trasa./ încă de la începuturi./ pe sfoară, și aceste ore ale ei./ aceste vipere de o sută de ori mai vipere decît viperele" (*Aceste ore atingînd aerul*). Oboseala erosului apare consemnată într-un limbaj deopotrivă liliac și sarcastic, cu valența unei demonizări: "Am obosit./ pur și simplu am obosit s-o iau mereu de la capăt./ Îmi plutește, la fel ca Ofelia, setea de viață, pe ape./

Mie insumi, dacă vrei să mă credeți, îmi apar travestit/ într-un înger: un înger ce trece, prin lume, în somn./ și pe care tot ce vede îl face să se creadă/ în bezna - luminată de ruguri - din întunecatul Infern" (*Am obosit pur și simplu*). Criza eului, acea înstrăinare de sine a poetului, nu e decît o înstrăinare de obiectul iubirii sale universale: "Mă simt în continuare foarte departe de mine. O ființă/ care trăiește viața altcuiva. Un trandafir adînc. O fîntînă/ cu ghimpi.(...) Atîta timp./ de cînd nici o pasăre nu mai îndrăznește să zboare/ în prelungirea semnului pe care-l am, din copilărie./ pe frunte" (*Mă simt în continuare foarte departe*).

Să urmărim acum drumul către regăsirea iubirii, supusă unor teste umorale, uneori, după cum am văzut, suficient de crude. Poetul își recîștigă bunul sentiment printr-un elogiu franciscan, care include, în cutele sale caligrafice, factorul compasional. E un elogiu în care iubirea e răscumpărată prin mila față de aspectele "dezmoștenite", încifrate în barochismul răscumpărător, la rîndul său, în plan formal. O iubire aprofundată stralucește prin jerbele exaltatelor enumerări: "Laudă ție, obsesie blondă a morții. Laudă florilor înalte/ ale fințelor, dar și celor mici: lipsite doar în aparență/ de prestigiu și care se numără, în felul lor./ printre lucrurile mai greu de implinit ale acestei lumi./ Laudă pușinelor clipe./ în care ni s-a dat să vedem cum ninge cu găuri de flaut./ și aromele vespereale din prunduri. Laudă birnelor/ pe care se trece în partea cealaltă a riurilor -/ și buruienilor crescute peste gorganele de cutii de conserve./ de anvelope și de fiare ruginite, de la marginea orașelor./ Ah, cită prospețime, în această lume./ de la vicleana frumusețe a fetelor. Și risetele lor:/ ce minunate jerbe! Laudă ție, Doamne, pentru toate acestea/ și pentru multe altele: de la bulbiu luminoși ai narciselor/ de pe mormîntul din inima lumii, la stelele cazătoare/ ale nopții pe care o bem, adesea, din vin" (*Laudă ție, obsesie blondă a morții*). Treapta cea mai înaltă a raportului erotic cu universul pe care-l întrupează lirismul aci discutat îl constituie acest amestec al regnurilor, această mitologie instantanee a fenomenalului ce revelă, metaforic, o contopire deplină a aparențelor plastice între ele, ca și cu sufletul intens contemplativ al poetului, în virtutea unei esențe unice: "N-am mai băut de mult/ o rochie de fată. N-am mai sărutat de mult/ - pe gură și pe pulpe - o floare căzută pe jos dintre tei!" (*Dați-mi o scurtă vacanță*). Ca și: "Se scutură salcia. Se scutură plopul./ Se scutură frunza:/ este ca și cum ne-ar fi razuite sufletele/ de solzii lor de mreie sărite pe uscat" (*Începe tangoul. Începe valsul*). Ca și: "Acest manuscris ce se preschimbă mereu într-o apă, asemenea lungilor/ coșite ale fetelor în ramuri subțiri de răchită" (*Această viață, această poveste*). Grație unor asemenea iluminate conexiuni, Mircea Bârsilă se arată apt de o iubire fertilă în act (poetic).

Mircea Bârsilă - *O linie aproape neagră*, Ed. AMB, 112 pag., preț neprecizat

Doamna cu licorna

EDITURA Vinea a publicat recent jurnalul berlinez al doamnei Nora Iuga *Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin*. O vară de neuitat, petrecută în anul 2000 în Berlinul mult iubit, la invitația așezământului cultural *Literaturhaus Berlin*, care organizează o masă rotundă pe teme literare și o seară de poezie la care au mai luat parte și scriitorii (și prietenii mei) Mircea Cartărescu și T. O. Bobe. E surprinzător că scriitorii români trec prin Berlin la cei deja citați adăugându-se călătorii cu trenul *Literatur express 2000* Nicolae Prelipceanu, Adrian Popescu și Andrei Bodi, dar și criticul Ion Bogdan Lefter, care zboară cu avionul. La aceștia se adaugă sașii noștri iubiți, în frunte cu Herta Muller, Oskar Pastior și alți "nemți" care au în sine microbul românesc, dintre care îl amintim pe traducătorul în limba germană al poeziilor d-nei Nora Iuga, Ernest Wichner. Dar dincolo de mica diasporă literară românească, Berlinul, ca orice capitală europeană care se respectă își trăiește viața lui iar autoarea jurnalului, una din traducătoarele noastre importante de limbă germană, se surprinde trăgând cu urechea la conversațiile din U. Bahn sau S. Bahn, refuză să se lase agățată pe stradă, cutreieră muzeele, discută literatură, amestecând pe Celan, Kadare, Raskolnikov, anarhul lui Jünger, Alexanderplatz-ul din romanul lui Döblin, Michel Tournier, dar și Bettina von Arnim, Achim von Arnim și Clemens Brentano ale căror fantome răătăcesc încă prin amintirile scriitoarei din epoca studenției și prin sălile castelului Bellevue. Imaginile acestui oraș defilează într-un ritm accelerat ca în binecunoscutul film "Aleargă, Lola, aleargă" iar cititorul care nu o cunoaște pe Nora Iuga rămâne intrigat de fantastica ei tinerețe spirituală, căci puține sînt doamnele de vîrstă domniei sale care vizitează, fără false pudori, *Erotikmuseum*, privesc perechile de homosexuali adunați în Café Berio sau urmăresc la video, cu deliciu, caseta cu filmul *The Big Lebowski*. Realitatea românească o ajunge din urmă, fie că este vorba de o fată reporter al unui post de radio din țară, care, solicitîndu-i un interviu îi face capul caldar cu teme românești, fie că vede filmul lui Nae Cramfil *E pericoloso sporgersi* în care țara trăiește. Într-un scurt poem ce ar putea fi inclus în poeziile din volumul *Inima ca un pumn de boxer*, reeditat recent la aceeași editură Vinea și reproduș pe coperta a patra a cărții, autoarea adaugă jurnalului berlinez o foarte scurtă și expresivă artă poetică: "Îmi torn cafeaua în ceașcă, îmi aprind o țigară. Mi-e dor de un vin. De fapt nu de vin, de ora aceea albastră care vine tiptil ca un prestidigitator și-mi scotea eșarfe din mîneci și porumbei din sîn. Ce teribilă terapie îmi aplic eu scriind. Am învățat de la Goethe. Cînd vrei să scapi de iubire scrii o poezie. Mie îmi

Nora Iuga, *Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin*, Editura Vinea, 2001, preț neprecizat.

trebuie un roman". Dacă Mateiu Caragiale își scria romanul său crepuscular "cu sifon, cu sifon albastru", Nora Iuga îl scrie "cu cafea, cu cafea albastră". Și cu toate acestea scriitura rămîne întotdeauna feminină, pisicoasă, învaluită într-un aer de ființă care se autoalintă, care stă la taclele cu prietenele, care cutreieră cu plăcere magazinele de încălțăminte, care-i privește pe nemți cu o luciditate amestecată cu simpatie, o doamnă care se desparte de Berlin cu inima indoită. În preția despărțirii un ciine mare cu blană albă, de oaie se repede să-i lingă miinile și naratoarea-poet știe, acesta nu e un ciine obișnuit ci un arhanghel al ciinilor care aduce cu el mesajul că Berlinul, capitala cu literă mare o iubește. Și de undeva, din spate, de după ziduri simți zimbetul lui Caragiale, cel mai mare scriitor berlinezo-român, care n-a ales deloc întimplător acest oraș ca loc al exilului său, asumat cu bună-știință. Jurnalul berlinez al Norei Iuga se adaugă celorlalte cărți ale domniei-sale desenînd portretul unei doamne cu cașel (dacă luăm în calcul ciinele din final) sau al unei grațioase doamne cu licornă. Finalul exprimă tragedia despărțirii de orașul din inimă: "Miine plec. Ultima seară la Berlin. Tot organismul meu pare un aparat dereglat. Groaza pe care o simt e groaza tribului african care a văzut într-o zi un avion pe cer și de atunci nu mai trăiește decît așteptînd să-l mai vadă o dată. Aștept telefonul lui. E ultima noastră întîlnire. Ochii îmi strălucesc de bucurie și în mine e un ciine care trage să moară." Rămîne orașul de hirtie, orașul care trăiește într-o singură carte, orașul cu un singur locuitor care vă așteaptă să-i treceți pragul! Și cred că au mai rămas multe lucruri ascunse în această carte, ca într-un sipet foarte prețios și fin în care Nora Iuga a închis sentimente, impresii, imagini, chipuri salvate după experiența teribilă a acestei "été inoubliable".

Iulian Băicuș

Bunul-simț devine best-seller

CARTEA doctorului Cristian Andrei intitulată *Leții particulare. Cum să-ți trăiești primii ani*

de viață sexuală inaugurează o nouă colecție a Editurii Humanitas, destinată primilor ani de lectură - anume *Humanitas Junior*. Prestigioasa instituție își diversifică aparițiile cum nu se poate mai simplu: ieșind în întâmpinarea unui public avid de informație.

"Simplu" nu înseamnă și "garantat": nimic mai nesigur ca acest teritoriu al adolescenței, mai ales cînd e vorba de sexualitate! Eșecurile sunt aici mult mai numeroase ca reușitele și au drept plictisitor alibi acele planșe anatomice ale organelor genitale prin care se explică totul și nimic. Nudul întors pe dos, poză a sălilor de disecții, nici nu a spus de altfel vreodată ceva, cuiva. Goliciunea-i violentă e un viol pe întuneric al explicației. Tocmai de o atare experiență se ferește dr. Cristian Andrei. Și e cât se poate de prevenit în această privință, după o fulminantă carieră de consilier în probleme de sexologie și viață sentimentală la unul dintre posturile private de radio.

Merită insistat asupra trecerii pe care o are autorul la o generație foarte tînără: pașaport care spune esențialul despre flexibilitatea unei gândiri și resursele de adaptabilitate post-decembristă - cu atât mai mult în acest domeniu extrem de spinos (și de-a dreptul imposibil după comunism). Radiogenia doctorului Andrei nu se va pierde așadar printre scheme sau clișee de taraba, nici nu va deborda în exaltări superficiale, suspect de orgasmice după preludiul - totuși! - scurt al unei tranziții chinuite, ci se va simți suficient de solidă spre a se fixa responsabil în cuvîntul scris, la nivelul cel mai puțin sentențios.

Aș spune că bunul-simț devine și la noi, devansînd scandalul și facilul, un best-seller. Dar vreau să înțeleg prin "bun-simț" nu abilitatea tocită, șontăcăită în aplanarea unei irealități șocante, ci "simțul cel bun". Degeaba are românul o școală strălucită, dacă nu învață în ordinea simțurilor sale: dacă nu și le dezmoștește, fie că e vorba de voluptăți, de "simțul afacerilor", ori de cel al realității. Ele înseamnă, la urma urmei, același lucru. Înțeleg prin "simțul cel bun" simțul implicat, simțul activ, simțul voluntar. Simțul practic, chiar cînd e

Cristian Andrei, *Leții particulare. Cum să-ți trăiești primii ani de viață sexuală* (vol. I), col. "Humanitas Junior", Humanitas, București, 2001, 225 de pagini, preț nementionat.

vorba despre conceptele atât de subtile (cele mai subtile!) ale sufletului. Autorul nu are pretenția că oferă rezolvări miraculoase (al căror unic efect ar fi reînnoirea predispoziției la pasivitate). Știința în mare parte intuitivă și participativă a lui Cristian Andrei nu intră nici sub incidența soteriei la pachet a celui "cum să" din titlu. Ea nu-ți pune în mînă o cheie franceză de instalare a unor soluții în garanție, ci își disponibilizează - și emoționează! - cititorul pentru rezolvarea intimă a unei probleme intime. Pe acest drum al inițierii autorul se slujește constant, dar totodată discret de terminologia și studiile sale academice. O soluție ideală de discurs! Nici bibliografie în exces (însă mereu promptă), nici familiarisme fără conținut. Nici nu se ferește să spună lucrurilor pe nume, nici nu insistă transportat de propria îndrăzneală. Probabil că tocmai atîta mobilitate - a sfatului care încetează să mai fie simplă rețetă - va fi inspirat atîta încredere tinerilor - căroră cartea le este în primul rînd adresată (deși, dintr-un alt unghi, ea ar putea fi citită și de cei declarați după buletin persoane mature).

Cu o asemenea inspirată, spontană și totodată laborioasă alegere a editorului de la Humanitas Junior, noua colecție se anunță fără ifos ca o inițiativă curajoasă. Mult mai complexă decît ar putea părea la prima vedere. Următoarea apariție anunțată este un volum al lui Neagu Djuvara despre geneza poporului român pe înțelesul tinerilor. Ce va fi însemnînd "pe înțeles", mai ales în ceea ce-i privește pe tineri, am sentimentul că e o chestiune cu mult mai provocatoare decît e cazul la adulți.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Călăuză în Infern

UN "homo universalis" - Liviu Georgescu, am putea spune: medic și cercetător în Statele Unite, membru al "New York Academy of Poets" și al "Flushing Art League" (unde a fost distins cu un premiu pentru pictură), vioara întîi în Orchestra Medicilor din New York și nu în ultimul rînd scriitor, debutează în volum (*Călăuză*), după ce a publicat versuri în *România literară*, *Luceafărul*, *Viața Românească*, *Curierul Românesc*, *Convorbiri literare* etc.

Format la Cenaclul de Luni care a dat impulsul inițial mișcării optzeciste, poetul Liviu Georgescu debutează abia acum, într-o manieră discordantă față de poetica practică de congenerii săi. Singură Mariana Marin, membră a aceluiași cenaclu, își mai elaborase o strategie scriitoricească aparte în anii '80, depășind consensul stabilit de M. Cartărescu, T.T. Coșovei, Ion Stratian etc.

Lirica lui Liviu Georgescu își găsește resorturile în modelul oferit de Arghezi. Același univers cariat, pustiit de frișoane, caduc și atroce în același timp - latențe din care "supurează" la suprafață un fel de

horror sacrum. Tensiuni incryptate ermetic în frază forțează orizontul de așteptare al lectorului de azi, obișnuit mai degrabă cu organizarea inteligentă și controlată de idei a lui Ioan Es. Pop, de pilda, sau cu revolta outspaken a-mai-tînărului Marius Ionescu.

Metafora din *Călăuză* e pe cât de originală, pe atât de debusolantă. Plastică și extrem de imaginativă, încearcă decuparea din contingent a unor spații viciate de psihismul abisal al contemplatorului. Poezia e act soteriologic, e o terapie pentru ființa infestată de miamele Infernului. Și totuși, pe alocuri, imaginile sunt neașteptat de simple (fără a fi însă lipsite de încărcătură semnificativă): "Încercam să pictez ruinele/ ne-pasării tale/ (...) luna în cămașa de forță a nopții" (*Ochi adînc verde*, p. 11), "avioane trec prin casele noastre prin fumul/ ridi-

Liviu Georgescu - *Călăuză*, Ed. Axa, Botoșani, 2000

cat din scrumiere..." (*Viziune prin aripă străpunsă de glonț*, p. 19) sau: "Fulgere cădeau pe acoperișuri ca rochii de bal" (*Golit*, p. 261).

O poezie ce echivalează în întregime cu gestul smulgerii măștilor, traversată de crisparea neputinței și a eșecului, marcată parcă de limitele constrictive ale realității obiectuale, și care "se aude(ca) un sunet/ același/ prin coaja uscată a copacilor/ fără ecou/ și mintea e prinsă/ într-o pată." (*Fără ecou*, p. 31).

Spațiul închis, fără respirație și fără perspectivă, desprins parcă din geometria lui Kandinsky - "Tristețea se solidifică în pahare de carton" (*Carnavalul mustelor*, p. 33) - epuizează de "energii sacre" actul artistic și îl predispoazează la o observație neutră, aproape apatică, a metamorfozei lumii, ca în *Naufragia*, scrisă în descendența tematică a lui Wallace Stevens, cu a sa *Anecdote of the Jar*.

Kosmos-ul imaginat de poet e o structură instabilă, construit fiind pe baze nesigure: focul - care se autoincendiază, pămîntul - care se absoarbe în propriile străfunduri, apa - sub formă de mlaștini și aerul - insuficient, sufocant.

"Un univers pe cât de viguros, pe atât de măcinat lăuntric, consistent și fragil, inform - auroral și crepuscular, fastuos și declinant." (Nicolae Manolescu).

Ioana Băețică

Multi chemați, puțini aleși...

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

PENTRU mine, ceea ce se numește „perioada interbelică” începe, în literatură, la o dată precisă: 19 aprilie 1919. Este ziua apariției primului număr din *Sburătorul*, semnalul prin care literatura își reintră în drepturi. Într-un interviu acordat câțiva ani mai târziu de E. Lovinescu lui I. Valerian (*Viața literară*, martie, 1926), criticul afirmă despre prima serie a *Sburătorului*: „Am făcut din ea o tribună *exclusiv literară* atunci *când nimeni nu se gîndea la literatură*. Ne-am menținut în cadrele producției pur literare cu intenția fermă de a face educația artistică a publicului, ignorînd clevetirea sau harța. La sfîrșit n-am uitat să accentuăm că o revistă nu are numai datoria de a publica scriitori consacrați, ci trebuie să descopere talente noi, *pregătind astfel o nouă generație literară* (s.m.)”.

Primul volum al însemnărilor lui Lovinescu (*Agende literare*, I, Ed. Minerva, 1993, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omat, Prefață și note de Alexandru George) cuprinde intervalul 1923-1926. Tabloul istoriei literare în fierbere, este, practic, de nerecunoscut în raport cu cel rece, de astăzi, al valorilor consacrate și este pasionant să urmărești, pe viu, primele 42 de ședințe ale cenaclului lovinescian, în care scriitorii noștri „de manual” sînt încă tineri necreditabili, în timp ce înși astăzi uitați sînt puși în efigie. Camil Petrescu este exclusiv poet și-și

ic, extrem de talentat, pe care istoria literară l-a așezat azi la margine. Pe lîngă aceștia, o mulțime de alte nume, unele cunoscute, altele care nu se mai pronunță azi niciodată în lumea literară.

Cum arată o ședință obișnuită la cenaclul lui E. Lovinescu? Duminică după-amiază, la locuința criticului se adună în jur de 15-20 de scriitori. (Se sună oare la ușa și jupîneasă are de primit, rînd pe rînd, 15-20 de pâlării și de umbrele? Se lasă ușa descuiată și fiecare intră singur? Sînt amănunte pe care agendele nu le conțin). Apoi încep lecturile.

Ședință interesantă. Ticu Archip citește *Ca să poată muri* a lui M.M.-Verghi - bucată excelentă; apoi *Film de tramvai* a doamnei H. P.-Bengescu - impresie incertă la început, zgomotoasă la urmă, cînd s-a știut autoarea. Brăescu două nuvele: *Socoteala* (tărăneasca - bună), *Invitație* - succes mare. Silviu o schiță ovreiască - insesizabilă. Poezii Valerian și Nikita...

Mare lecție de morală lui Valerian. Pamfletarul Rebreanu împiedică pe Ștefănescu să-și citească piesa. Îmi aduce pe *Adam și Eva*. (Duminică, 26 april 1925)

SEDINȚELE cenaclului lovinescian au cu totul alt aer decît cele ale cenaclurilor de mai târziu. Se citesc atît inedite, cît și texte deja publicate, bucați moderniste sau avangardiste și proze tradiționaliste. Se întîmplă ca audiența să asculte și cite un articol foarte critic refuzat de o gazetă sau alta, la adresa unui confrate. Adeseori cel care citește nu este autorul textului, iar acesta din urmă poate fi declarat de la început sau rămîne incognito. Fiecare ședință este foarte bogată în oferte: proză, eseu, poezie, critică, traduceri (!) și mult teatru. Publicul avea mai multă răbdare, probabil, în anii 20 ai secolului 20, nu numai pentru că lectura dura mult, dar și pentru că eseu, critica, și teatrul sînt mai greu de ascultat decît poezia sau proza. Uneori se citeau poeme pentru albumul Monicăi (care e la o vîrstă de luat pe genunchi; oare mai există acest album?), iar amfitrionul notează obiectiv dacă producția dedicată fiicei sale e bună sau e ratată. Urmează discuțiile. Criticul apreciază comentariile de calitate - Camil Petrescu are talentul de a anima discuția - dar e deranjat de polemicile agresive. O asemenea seară violentă a fost, de pildă, cea din 27 ian. 1924, cînd, după un început de ședință „plată”, atmosfera a devenit „*houleuse* și antipatică” din vina ostilității excesive a cuplului critic Cioculescu-Streinu și a „incomprehensiunii zgomotoase” a lui Rebreanu. Cîteva luni mai târziu, o ședință începută „morn” se sfîrșește „cu mare tîmbălău, prin polemica Camil Petrescu - Murnu” pe tema necunoașterii limbii române. În schimb la 25 ianuarie 1925 are loc „cea mai armonioasă ședință”, cu „o întrecere de virtuozitate de lectură”: Brăescu, proză proprie, Cella Delavrancea din M.M. Verghi, G. Murnu din *Odiseea*, și Sanda Movilă, Voronca, Milcu, poezii proprii. Dacă în comentariile pe viu

Lovinescu va fi fost mai răbdător, în notele intime calificativele lui sînt scurte și categorice: „piesă extrem de slabă”, (Scăenaru), „neant” (Sanda Movilă), „relativ mediocru” (Brăescu), „extrem de interesant” (Vianu). Întotdeauna ședința de duminică se sfîrșește cu o cină la care sînt cel puțin trei-patru invitați și la care discuțiile literare continuă. În afara de zilele de duminică, mai toate după-amiezele criticului sînt pline cu literați și manuscrise noi, care așteaptă un cît de mic semn de încurajare. Primăvara unele întîlniri se încheie cu o plimbare prin Cîșmigiul aflat la cîteva pași de casa Lovinescu.

Deși notațiile sînt sumare, în acest prim volum ele au destulă carne pentru ca figurile breslei literaților și episoadele vieții lor să fie pline de noutate pentru cititorul de azi.

Zi grea: la dejun d-na și I. Petrovici (sosit la 2 fără un sfert). Scenă penibilă cu o pâlărie schimbată la Avereșcu. Totul țigănește. Ședință brillantă. I. Barbu citește o poezie care place. O rupe, o declară idioată și pleacă. Tip anormal. Aderca citește cu mai puțin succes un fragment din *Omul descompus*, Sanda Movilă, o schiță slabă [...]. La masă - H. P.-Bengescu, N. Davidescu, Camil Petrescu (Duminică, 25 mai 1924).

SÎNT cîteva porecle și calificative pe care Lovinescu le inventează sau le preia în notele sale: Camil Petrescu e numit Don Camillo, Camil Baltazar devine, cînd umblă cu vorba de la unul la altul, „Megafonul Baltazar”, cînd vin împreună, Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu sînt „Dioscurii”, în fine, există „tînarul imbecil Bilciurescu” sau „tînarul imbecil Stoiculescu”, îndeobște foarte insistenți și reapăruți „fără rost” alături de o mulțime de alți nechemăți. Într-o vreme, criticul consemnează lîngă nume, de cîte ori un scriitor *nu* își respectă promisiunea, calitatea de „om de litere și de cuvînt”. Tot prin antifrază este numit, de la un punct încolo și Camil Petrescu, mereu mai *modest*.

Figura cea mai pitorească este, în agende, Ion Barbu. Prima lui apariție, după o lungă lipsă, nu-l încîntă pe critic: „Reapariție senzațională dar dezagreabilă: I. Barbu! O îndrăzneală care m-a deconcertat, slăbit; inteligent; complex descompus sufletește; egoist; a părăsit orice preocupare serioasă; împinge cabotinismul pînă a mă pune să-l sfătuiesc de trebuie să se călugărească ori... să se însoare. Prevăd per-

turbațiuni”. Sosirea se petrecuse într-o luni, așadar nu în plen. O anume anxietate însoțește, într-adevăr, toate întîlnirile dintre critic și poet, fie ele petrecute în particular, fie la ședințele de duminică. Astfel, în ziua în care Barbu îi citește lui Lovinescu „o poezie asupra cîinelui Fox” (se va numi *In memoriam*), criticul notează intrigat: „Bardul ăsta e grotesc și poseur. E ortodox. Declară că bunicul lui era țigan - deci vrea să facă țigănie literară: singurul poet e Anton Pann! O derezonare continuă, deși mai mult din poză!”. Tot cu teamă se amintește înclinarea către opiu, eter și cocaină a poetului, iar trecerea acestuia pe la sanatoriul de boli nervoase îi prilejuiește o dublă remușcare: „Gafa mea cu Barbu - arătîndu-i versurile lui reproduce în *Fata-sport* - cu adausul că «autorul a fost la casa de nebuni». [...] Pe ploaie torentială: Vladimir Streinu - îi povestesc gafa cu Barbu, făcînd altă gafa: și el a trecut pe la Mărcuța”.

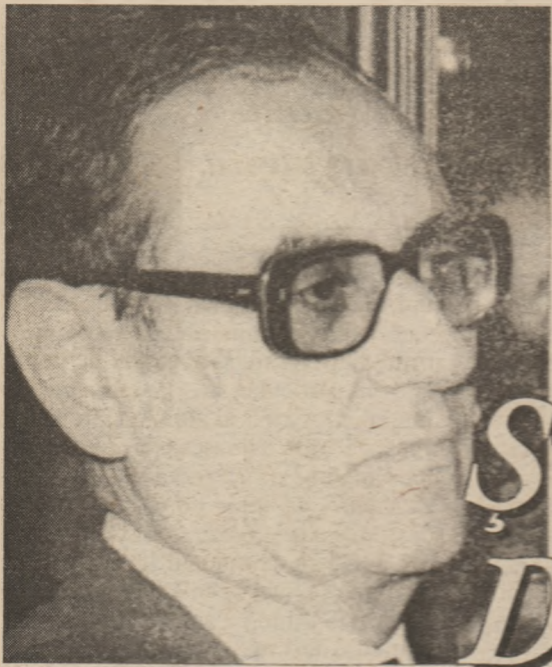
Cum criticul avea casă deschisă, iar grădina literaturii cuprinde destule figuri bizare, se întîmplă ca oamenii care-l vizitează să i se pară dubioși și gata de orice. Dar surprizele mari vin tot de la cunoscuți: „Elementul senzațional e scrisorica lui Baltazar de la poliție: arestat pentru cleptomanie! M-am dus cu C. Petrescu la poliție: fusese eliberat... La Socec aflu trista veste a cleptomaniei. Teancuri de cărți confiscate! Ce atitudine să iau? “ A doua zi chiar, criticul îl primește pe Baltazar, o primire foarte rezervată, căci nu i se adresează cuvîntul (de față mai erau doctorul Dorian și Hortensia Papadat-Bengescu) și apoi notează „Am devenit gazdă de hoți”. Cazul Baltazar va fi dezbătut cu alți cenacliști și, probabil, se încheie în favoarea acestuia căci prezența lui nu lipsește din casa Lovinescu. Episodul cleptomaniei datează din primăvara lui 1924. Cu cîteva luni mai înainte, la 25 noiembrie 1923, venise vestea sinuciderii aceluiași Baltazar, inițial dată ca sigură („cîteva prieteni au venit cu flori și un discurs. Brăescu a venit să-i anunțe moartea”), apoi dezmințită. În aceeași perioadă, mai precis la 23 noiembrie se sinucisese Urmuz, dar evenimentul nu pare să ajungă la aproapiții lui Lovinescu. Și totuși, într-una din ședințele primăverii lui 1924, alături de poeziile lui Barbu, se citesc în casa lui Lovinescu „absurditățile lui Urmuz”.

Evenimentele literare din viața criticului nu sînt însă numai contrariante, deși acestea abundă, transformînd aproape însemnările într-un *Mes poisons* de tip Sainte-Beuve. Pe cele luminoase, Lovinescu le pune în chenar. Astfel de notații cu ramă sînt: „Luni, 19 [noiembrie]: Azi la ora 9 dimineață, după mari dureri, s-a născut Monica” sau „Marți, 25 dec.: Ziua apariției volumului IX de *Critică*” sau „Joi, 3 iulie [1924]: Azi ora 10 am isprăvit volumul I al *Istoriei civilizației române*, lucrare începută, ca redactare, la 13 martie 1924”. De curînd, dl Z. Ornea discuta problema *jurnal vs. agendă*, comentînd la cronică edițiilor volumul IV al însemnărilor lovinesciene, recent apărut. Formează însemnările lui Lovinescu din volumul I un jurnal? Răspunsul la această întrebare săptămîna viitoare.

încearcă norocul în dramaturgie, piesele lui sînt încă la actul I și nu au nume definitive, Vladimir Streinu este tot poet, cu impulsuri critice excesive, Ion Barbu e un ins dezechilibrat cu poeme socotite slabe sau incompreensibile, Hortensia Papadat-Bengescu citește nuvele și își conturează personaje din romane fără nume. Apare și problema doamnei invizibile, misterioasa T., căreia Lovinescu îi răspunde în *Cetatea literară* și a cărei identitate agendele nu o mai dezvăluie. Singurul care-și seamănă este Tudor Vianu, încă din tinerețe grav, sever, cu o gîndire logică și un discurs elegant. Personaj principal al cenaclului și poate singurul prieten adevărat al criticului din această perioadă este Felix Aderca, scriitor prote-

Stefan Aug. DOINAS

ȘAPTE SONETE FĂRĂ RIMĂ

Sonetul I

Cuvintele ce mor în mine - sunet
al unei prelungite-apocalipse.
Le-auzi? Ascultă-mi corpul: alfabetul
acestei biblii circulă prin sânge.

Curând voi fi stăpân pe vidu-acesta,
și sclav al lui. O, numai dacă pulsul
mi s-ar preface într-o vâlvătaie
sălbatică, aș învia în limba

unui popor de zei... Doar lepădarea
de mica mare lașitate mă va
spăla: o propozitie cu gheare

se va forma din ce-am răcnit - săgeata
unei vocabule o să străpungă
tăcerea - și mă voi salva salvând-o.

Sonetul II

Nu scormoni în infinit cu ochii!
Sub omoplatul tău, pe limba încă
scrumită de dulceața mierei, într-o
măruntă cută a durerii tale

de cap - acolo se-vârtesc planetii.
Răspundem fiecare de teroarea
acestui cosmos cald, de libertatea
atomilor din noi de-a ne ucide,

și de palpitul gurii care mușcă.
Sidedul de pe unghii are-un licăr
de martor al teribilei explozii.

Prizonier al cărnii, infinitul
e generos: ne lasă-n patul mortii
încete - sora lui incestuoasă.

Sonetul III

Cel care poate descifra în ziua
de trei octombrie amenintarea;
cel care-și pune blânda lui ureche
pe linia dezastrului, ce vine

odată cu zăpada, va percepe
în scuturarea unui crin, în toamna

ce se destrăbălează-n pielea goală
sfârșitul calm al lumii noastre. Însă

e mult mai simplu să-ți așezi o mână
pe sânul stâng al mamei și să nu zici
nimic decât cuvântul simplu "mamă".

Vei ști că pregătirile secrete
au început demult, vei fi Cassandra
acestui trist mileniu al ororii.

Sonetul IV

Tăcuti și fără ajutor din partea
acelei părți a lumii care-ajută
pe cei ce cred în semne, muți de spaimă,
trăiesc cei care și-au văzut destinul.

Ai vrea să-l vezi și tu? E cutezanța
de-a tintui privirea-n depărtare
pentru-a-ți iubi aproapele. Sau poate
e doar un timp expert în viclenie.

Cei neajutorati îl simt asemeni
unui mic monstru invizibil care
le pune gheara umedă pe umăr.

Priveste-te-n oglindă: tatuajul
e fin, desenul nu are legendă,
Pumnalul ți se-implântă-ncet în pântec.

Sonetul V

Al cincilea sonet e-ntotdeauna
mai vinovat ca toate. Limba are
o sumedenie de animale
domestice pe care le asmută.

L-am scris cândva. Acuma disperarea
de a-l fi uitat mă roade. Ca o iască
îl simt crescând la subțioara dreaptă.

Dacă-aș putea să iau asupra-mi toată
durerea din cuvinte, spaima-nchisă-n
plicșisul după-amiezii și lumina

de pe spinarea nopții mele - poate
că mi l-aș aminti: avea structura
unui cristal în care plânge-un înger.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Rabla ideală

COCOȘAT peste rabla de scris. Repe-
tîndu-mi întruna: ai vrut să fii scriitor,
poftim, se pare că ești, dă-i bătaie, asta ți-e
meseria, smulge-ți inima cu delicatețe, de-
sigur, cu gingășie, vois, răbdător, cu elegan-
ță, dom'le, cu nesfîrșită dăruire... Și nu uita,
mai ales nu uita... Ce naiba să nu uit, mă
zbîrlesc, brusc dedublat, vorbind cu mine ca
și cum m-ar agresa altcineva... Doamne, de-
spre cîte n-am spus, n-am povestit încă! Voi
mai avea timp? Și clipa se dilată, e uriașă, e
cît toată viața... Plutesc, aparent inutil, în
balonul străveziu de spumă irizată feeric...
Mint!!! Mă tîrîi în mocirla groasă, grețoasă,
înaintez totuși, chiar dacă murdar, cu pal-
mele jupuite, cu obrazul învinetît de rușine,
distrugînd aerul proaspăt din jur. Mă înșu-
rubez, transpirat, în realitate...

Sonetul VI

Am descifrat în luminozitatea
tăcerii tale o-ntrebare. Însă
pentru a fi în stare să-i dau forma
sanctificării încă sunt prea tânăr.

Vezi? Anii mei s-au adunat zadarnic
pe țărnul unui râu care nu curge.
Mai bubuie o inimă precoce,
dar nimeni n-are forța să-mi răspundă.

Asemenea silabe stau de pază
pe osia de var a Marii Urse,
În dilatarea soarelui sunt aripi

de vulturî ageri, în căderea unei
garoafe poți citi alunecarea
spre nord a sfintei insule-a iubirii.

Sonetul VII

Șapte sonete fără rimă - orzul
aniversar al unui agricultor.
Așa ar trebui să-și taie toate
accesul van la propria lor floare.

E schilodirea-ntregului? Sau clipa
de vârf a mării scârbe, când poezi
se ciumurlesc în limba lor, și varsă
tăcerea prigonică de cuvinte?

Sonetul e ca un soldat întors din
războiul tâlcurilor: încă simte
durerea mădulelor pierdute.

Ce-i spune noaptea? Ce-i ascunde ziua?
Nici una nu trădează: suferința-i
ca pajură sau cap același aur.

Genocidul armenilor din 1915

MEMORIILE unui om politic sînt mai totdeauna probe pentru istoriografie. Ambasadorii sînt, prin chair misiunea lor, oameni politici. Și e o minune că memoriile ambasadorului american, Henry Morgenthau, în Turcia, în perioada 1914-1916, sînt principala mărturie amănunțită despre situația Turciei în preajma primului război mondial și în timpul desfășurării acestuia. E aici un răscolitor document, fără patetisme, despre genocidul împotriva armenilor din 1915. Dar să fixăm perioada văzută de ambasadorul american la Constantinopol. Turcia trecea printr-o grea perioadă de tranziție. Organismul politic numit "Uniune și Progres" răsturnase de pe tron pe sultanul Abdul Hamid și instalase, în locul acestuia, pe Mahomed II, un om blind și cu un program democratic. De fapt, sultanul, om de paie, n-avea nici o putere. Aceasta era deținută, în întregime, de triumviratul "junilor turci", format din Talaat, Enver Pașa și Gemal care se și suspectau între ei, cel mai puternic fiind cel dintîi. Corupția era generalizată, nesocotința și capriciul bine instalate, mizeria economică făcînd ravagii. De fapt, cei ce mai țineau în stare de supraviețuire economia erau armenii, grecii și evreii. Turcia ieșise înfrîntă și imputinată teritorial după războaiele balcanice (cel din 1877 și 1913) rămînd cu un mic teritoriu în partea ei europeană. După războiul din 1877 Turcia fusese nevoită să cedeze Rusiei un teritoriu între Marea Caspică și Marea Neagră locuit mai ales de armeni. Iar în 1912 imperiul habsburgic anexase două provincii sîrbești (Bosnia și Herțegovina). Italia, la rîndul ei, anexase Tripolitania. Tentativa Comitetului "Uniune și Progres" al junilor turci de a instaura, în Turcia, o democrație eșuase lamentabil. În consecință, aceștia au apelat la ajutorul și sprijinul Germaniei. Kaiserul practica de zor politica dislocării brutale a unor populații întregi dintr-o parte a Europei, ca și cum ar fi fost vorba de turme de vite pentru expansiunea germană. Acest tratament a fost aplicat de germani, la începutul războiului devenit mondial, în Belgia, Polonia și Serbia. Va fi modelul adoptat, în 1915, de junii turci armenilor. Dar pînă atunci, la indemnul Germaniei, sînt deportați cetățenii greci ai Turciei din Asia Mică, pentru a-i depărta de țarm. Apoi, cu premeditare, Germania, prin ambasadorul ei la Constantinopol, instigă Turcia, rămasă neutră, să se alieze cu Puterile Centrale, reprezentanții Antantei, în capitala Turciei, protestînd cu vigoare. Treptat, prin măsuri adecvate și progressive, Germania mobilizează armata turcă încă înainte de declanșarea războiului. Apoi, după asasinarea, la Sarajevo, a arhiducelui imperiului habsburgic, Germania, mai pornită decît, chiar, Austro-Ungaria, provoacă izbuc-

nirea războiului, sperînd că acesta va dura numai cîteva luni, Parisul fiind condamnat. (Apoi, batalia de pe Marna a demonstrat cît de iluzoriu a fost acest hazardat pronostic.) La 27 septembrie 1914 Germania - plasîndu-și două mari crucișătoare germane; blochează Dardanelele, izolînd Rusia de aliații ei și închizînd drumul prin care aliații puteau furniza Rusiei armament și muniție. "Așa, comentează ambasadorul Morgenthau, a fost comis gestul cel mai arbitrar de pînă atunci al forțelor germane din Turcia. Iar eu i-am găsit pe demnitarilor turci, singurii care aveau autoritate asupra limbii de apă vitale, tremurînd și bilbiindu-se de frică, fițiindu-se de colocolo ca niște iepuri îngroziți, stupefiați de enormitatea gestului german, dar parcă și incapabili să adopte vreo măsură hotărîtă. Aveam în fața ochilor imaginea vie a resemnării la care fuseseră supuși conducătorii de astăzi ai Imperiului Otoman în fața tăvălugului teutom". Și, de notat, Turcia era încă neutră. Abia la sfîrșitul lui octombrie 1914 Germania forțază Turcia să intre în război. Lupta navală a Angliei pentru deblocarea Dardanelor eșuează, deși muniția turco-germană era pe sfîrșite și dacă forțele navale britanice mai stăruiau ar fi invins. De menționat e că intrarea în război a Bulgariei, tot de partea Puterilor Centrale, a dus la posibilitatea declanșării genocidului armenilor. Imperiul Otoman era izolat de restul lumii, cu excepția Germaniei și a Austriei. Așa se face că Noua Turcie, scăpată de sub tutela europeanilor, și-a putut celebra renașterea națională, masacrînd aproape un milion dintre propriii cetățeni (armenii creștin-ortodocși), considerați, ca și celelalte minorități naționale (*millet*), "ghiauri spurcați".

Genocidul armenilor a început în orașul Van, cel mai mare oraș armenesc din Turcia (aflat într-un colț îndepărtat al Asiei Mici, învecinat cu Persia la răsărit și la nord cu Caucazul), cu populația cea mai civilizată și mai harnică din partea de răsărit a Imperiului, veche aici de trei mii de ani. Și, de aici, s-au răspîndit în tot Imperiul, ocupînd activitatea economică a tuturor marilor orașe. Turcii au pretins că armenii din Van (era și o provincie cu același nume) au dezertat la ruși. Deși faptele n-au fost verificate, e posibil ca un număr de cîteva sute să fi procedat astfel. Autoritățile turcești au invocat aceasta, în fața opiniei publice, drept scuză pentru tratamentul aplicat ulterior întregii populații armenesti. La intrarea Turciei în război l-a revocat pe guvernatorul împăciuitor al provinciei, înlocuindu-l cu un altul, cumnat cu unul dintre cei trei conducători ai Comitetului "Uniune și Progres". Cînd armatele rusești s-au retras de pe frontul Caucazului, trupele otomane s-au năpustit asupra propriilor cetățeni, armenii, începînd să-i măcelărească. S-a cerut populației armenesti să pună la dispoziția autorităților turcești patru mii de soldați. Armenii din Van au refuzat, văzînd în asta un motiv pentru anihilarea tuturor. Guvernatorul a decis că asta e o rebeliune. S-au declanșat ostilități între turci înarmați și armeni mai puțin înzestrați cu arme. Aceștia din urmă au ieșit, la început, victorioși, ajutați și de armata rusă, pe neașteptate reinstalată pe acest front, după cinci săptămîni de așteptare. De îndată a început uciderea unei întregi națiuni, constatată de ambasadorul ame-

rican prin rapoartele consulilor săi din teritoriu. Au început masacrele, ca, de exemplu, un detașament armenesc de două mii de oameni. Armenii erau suspecți că dețin arme și erau chemați la poliție să le depună. Cei care s-au prezentat au fost considerați răzvrățiți, probe ale revoluției pe care o pregătesc armenii și zvîrliți în închisori. Cei ce nu au predat armele au fost aspru pedepsiți. Ambasadorul american în Turcia apreciază că "pedepsele aplicate acestor recalcitranti reprezintă unul dintre cele mai hidoase capitole ale istoriei moderne..., cred că nici în cele mai sumbre epoci nu au avut loc scene atît de cumplite precum cele de care te loveai la tot pasul în Turcia". Și aceste atrocități nu erau decît preludiul marelui distrugerii a întregii națiuni armenice. S-a hotărît deportarea armenilor din Turcia în regiunile ei de sud și sud-vest, acolo unde se întinde deșertul sirian și depresiunea Mesopotamiei, deșerturi aride, pustii, fără orașe sau sate, fără viață, locuite doar de cîteva triburi beduine. Se știa bine că majoritatea dintre deportații armeni nu vor ajunge niciodată la destinație. "Scopul real, deși nedeclarat - scrie indignat ambasadorul american - al deportării era jaful și distrugerea, adică un masacru de un fel mai aparte. Ordonînd deportările, autoritățile turcești au semnat, de fapt, condamnarea la moarte a unei întregi națiuni, lucru de care erau perfect conștienți și nu-și mai bateau capul să-l ascundă nici măcar în convorbirile cu mine". În tot cursul primăverii și verii anului 1915 au avut loc aceste deportări. Au fost cruțate doar Constantinopol, Smirna și Alep. În rest, practic oriunde se afla măcar o familie de armeni era expedită în tragedia deportării, rare fiind cazurile cînd candidații la deportare căpătau autorizația de a avea la dispoziție cîteva ore sau zile ca să-și lichideze proprietățile sau bunurile din gospodărie, vînzîndu-le turcilor la prețuri ridicole. Înainte de a porni în deportare, devenise obicei, tinerii armeni, legați cîte patru, erau împușcați pe loc. Zilnic aveau loc spînzurări publice, fără nici o judecată. Întreaga populație din orașul Angora, trimiși legați spre Cezareea, după cinci ore de mers, a fost toată măcelărită într-o vale. La Trabzon bărbații armeni, imbarcați în bărci pentru ca în largul Mării Negre, jandarmii să-i ucidă pe toți. Ambasadorul primeau zilnic rapoarte de la consulii săi despre aceste atrocități. Protestele sale rămîneau fără consecințe. Alți armeni, incolonați în sinistre convoaie de cîteva sute sau mii de oameni disperăți, luau calea deșertului. "Adevărul este, notifică ambasadorul, că aproape șase luni încheiate, din aprilie pînă în octombrie 1915, practic toate drumurile din Asia Mică au fost însuflețite de aceste șiruri, ajunse deja neomenesti, de exilați". Și, adaugă, faptul că în cele șase luni, atît cît se poate ține o socoteală, în jur de 1.200.000 de oameni au pornit pe drumurile deșertului sirian. Și pe drum, torționarii (inclusiv jandarmii însoțitori) jefuiau și ucideau în chinuri cumplite. "Plutoane de jandarmi mergeau înainte, anunțînd triburile kurde că li se apropie victimele și pe țărani turci că, în sfîrșit, se apropie banda pe care o așteptau de atîta timp". Și începea, de îndată, măcelul. Iar cei care supraviețuiau și își continuau drumul mureau cu sutele și miile de sete și de foame. Chiar și atunci cînd

Henry Morgenthau

**AMBASADOR
LA
CONSTANTINOPOL**

Morgenthau's Story • Ambassador Morgenthau's Story • Ambassador

ARARAT

Henry Morgenthau, *Ambasador la Constantinopol. Memorii*. Cuvînt înainte de James C. Rosapepe, ambasadorul Statelor Unite ale Americii în România. Traducere și note de Mihnea Gafița. Editura Ararat, 2000.

ajungeau la un rîu, jandarmii nu-i lasau să bea apă. Pe soarele încins înfricoșător, armenii arestați mureau cu sutele și miile, neputincioși. Și ambasadorul menționează acuzator: "Afirmăția guvernului otoman că ar fi avut măcar o clipă intenția de a-i deporta pe armeni către «o nouă zonă de reședință» este o pură prostie. Tratamentul rezervat convoaielor demonstrează clar că adevărul scop al lui Enver și Talaat a fost exterminarea armenilor. Cîți dintre cei exilați către sud, care au călătorit în asemenea condiții revoltătoare, au ajuns la destinație? Experiențele prin care a trecut un singur asemenea convoi ilustrează cum nu se poate mai bine trecerea de la presupusul plan de deportare la cel de anihilare. Detaliile mi-au fost furnizate direct de către consulul american de la Alep și se află, în prezent, în arhiva Departamentului de Stat de la Washington". Și ambasadorul american descrie soarta citorva astfel de convoaie de trimiși la exterminare. Spre final mărturisește că "singurul motiv pentru care mi-am propus să povestesc asemenea fapte cumplite este acela că, în lipsa detaliilor, opinia publică anglofonă nu-și poate face o imagine corectă despre adevărata față a Turciei... Sînt convins că nu a existat episod mai sinistru decît acesta în întreaga istorie a umanității. Marile masacre din trecut pălesc pe lîngă suferințele îndurate de armeni în 1915". Ajutoarele financiare venite din America, la cererea ambasadorului, pentru a-i ajuta pe armeni au rămas inutilizabile practic. Iar Talaat, unul dintre șefii junilor turci, la protestul ambasadorului american, a primit răspunsul cinic că "politica noastră în privința armenilor este bătută în cuie și că nimic nu ne poate convinge s-o schimbăm. Nu mai vrem armeni în Anatolia - nicaieri". Iar oficialitățile germane la Constantinopol au sprijinit acest genocid. Astăzi ceea ce cer armenii este recunoașterea de către turci a acestui genocid faptic și asumarea lui. Aceștia refuză încăpățînat, socotînd un ultragiul la adresa Turciei orice referire la acest abominabil genocid al armenilor din 1915.

Să adaug că acest genocid din 1915 a fost reluat, pe scară industrială, de Germania nazistă din 1942, de cînd, la Conferința din 1942 de la Wansee a găsit mijlocul pentru "soluția finală" a exterminării evreilor din Europa, victime căzînd aproape șase milioane de evrei. Genocidul din 1915 e un preludiu al celui din 1942-1945, trăit, din păcate, și de evreii români din Basarabia și Bucovina de nord, din dispoziția expresă a lui Ion Antonescu.

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Oferă **ENCYCLOPEDIA OF SOCIOLOGY**, 2001 - 5 volume.

Editori: Edgar Borgatta & Rhonda Montgomery

Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28; 212.35.61; 211.89.57

E-mail: prior@dial.kappa.ro
<http://www.prior-books.ro>

Inedit

MIRCEA SCARLAT

- Note vieneze

LA ZECE APRILIE a.c. s-au împlinit cincizeci de ani de la nașterea lui Mircea Scarlat, disparut prematur în ziua de 18 decembrie 1987.

Notele de față, succinte, sunt culese dintr-un număr apreciabil de foi volante scrise pe când criti-

cul era bursier la Viena al Premiului Herder, la propunerea academicianului Al. Rosetti.

Ele cuprind marturii teoretice, precum și unele pagini din jurnalul intim vienez.

Dora Scarlat

SUB raport cultural, Viena îmi pare un oraș neîmplinit. E drept că aici s-au manifestat mari personalități, dar s-au manifestat exclusiv ca *individualități*, adesea ostile instituționalului vienez al epocii în care au trait (Musil, Kafka etc.). Atracția turistică a Vienei - prea flagrant comercializată - nu e de natură să mă dea gata; muzeele, în schimb, sunt fascinante, ca și biblioteca.

Acest oraș care și-a construit *vechimea* (estompând vechimea reală printr-o *trucată*...) este opera unei lumi bogate, dar nu îndeajuns de rafinată care, la sfârșitul veacului trecut, și-a arătat, ostentativ, bogăția. Câtă deosebire între catedrala lui Gaudi și Votivkirche! Nu cred că există o mare metropolă unde instituționalul (inevitabil conservator) să fie atât de tiranic ca la Viena. Clădirile noi sunt - când nu imită stilurile vechi - prezențe stridente aici. Din păcate, te afli între case care nu sunt noi, dar nici atât de vechi ca să te intereseze cu adevărat. Între 1859 și 1918 s-a realizat la Viena marele kitsch edilitar al Europei! Sub raport financiar, rezultatul e fericit (turismul aducând milioane municipalității și locuitorilor Vienei), dar artistic este lamentabil. Modernizarea, atât de nemedernă, savârșită la apusul imperiului, a estompat vechimea autentică a Vienei, pe care o mai găsești doar în mici insule izolate, ca cele dintre Stefansdom și biserica grecească. Tirania instituționalului a făcut ca arta vieneză să fie extremistă, fie în sensul dulcегării (roccoco-ul), fie în cel al crizei (Musil, Kafka, expresioniști în pictură). Asta fiindcă spiritul orașului este bătrânesc. Vienezii sunt burghezi prea stupizi spre a accepta căutările novatoare, ineficiente în plan material (deci înnoirile artistice). Faptul că e considerat orașul muzicii, nu trebuie să ne înșele. În materie de artă, muzica e genul preferat al oamenilor leneși. Ascultând un concert, te poți gândi la orice, ceea ce nu se întâmplă când citești un poem sau când urmărești o piesă de teatru. Și apoi, faptul că aici e patria valsului (specie minoră ca muzică) e foarte sugestiv. În muzică, Johan Strauss este echivalentul lui Béranger în poezie.

Nuanțez raportul dintre *convenție* și *erudiție*. Blamarea convenției s-a făcut cel mai adesea din cauza abuzivei sale echivalări cu erudiția, opusă aparentei spontaneității a omului incult. Dar și acesta din urmă se încadrează într-o convenție, dacă face literatură. "Expresivitatea involuntară", de pildă, nu presupune lipsa convenției literare, ci lipsa unei convenții comune.

Neputând crea la propriu (precum muzica, pictura, sculptura, arhitectura, cinematograful, teatrul) o nouă *realitate*, literatura (textul literar) rămâne un *substitut al unei obiectivări imaginare*. Calitatea de substituit se vede cel mai bine ca oriunde în cazul unui text

scris într-o limbă străină. Numai putându-l citi (înțelege) există posibilitatea de a-l recepta ca operă de artă. Marquez *relatează* ceea ce a imaginat (...), ca și Bacovia! Oricât ar părea de curios, actul primordial al artei literare este narațiunea, *relatarea* (chiar în poezie e astfel!). Căci scrierea vine *după* procesul creației imaginative, dicteul automat nedepășind condiția de deziderat artistic.

Hic et nunc

AUTORII cronografelor medievale îmi par borgesieni avant la lettre.

Ion Barbu: Ciclul *Joc secund* și-a pus amprenta asupra întregii poezii, pt. ca mai târziu *legenda* profesorului excentric să-și pună amprenta asupra întregii personalități... Funcția referențială a memoriei (culturale)...

"Cultura veche este un... bloc (de marmură) în care stau încă nenăscuți Eminescu și Creangă, Caragiale și Sadoveanu. A descifra prezența lor virtuală în acea materie simplă, *privind din prezent spre origini*, aceasta este marea misiune a unui adevărat istoric." G. Calinescu. De folosit la *Prolegomene* (și invers).

Negrici (72 j.) gasește în cronică lui Ureche "o povestire în tonuri romantice în genul nuvelor de urmărire și travesti." (*Genul* impus de urmași, eventual de noi).

Modernitate și ostentație

ASOCIEREA abuzivă a *modernismului* cu *ostentația* a făcut ca acești doi termeni să fie nu rareori confunși. Reținerile (relativ frecvente) în fața modernității culturale se datorează în primul rând șocului produs în fiecare epocă de modernitatea ostentativă, inevitabil partizană, ilustrată nu atât

prin opere de ficțiune, cât prin deziderate estetice(...) Există însă în fiecare epocă și o modernitate lucida, conciliantă; G. Calinescu este exemplar în acest sens, spre deosebire de mai puțin receptivul la vechi, Lovinescu. Nefiind șocantă, modernitatea aceasta (ilustrată concludent la Apollinaire) este mai greu de recunoscut, dar și mai durabilă, nefiind legați de o formulă (...).

Cea mai interesantă îmi pare modernitatea involuntară (...) întâlnită la autori care nu-s contemporani prin deziderat estetic cu contemporanii lor, dar sunt prin tehnică și sensibilitate (Hortensia Papadat Bengescu și mai ales Mateiu Caragiale, respiră aerul de epocă fără a-și fi manifestat acordul de principiu cu doctrinarii literari ai vremii).

Noțiunea de *modernism* a provocat atâtea confuzii deoarece nu indică o calitate obiectivă, constantă, ci rezultatul unei relații. Relativitatea noțiunii de *modernism* rezultă din raportarea la ceva în perpetua schimbare: tradiția. Altfel spus, modernismul indică abateră de la norme (sistemul de norme) care, în respectivul moment, formează tradiția, *acceptatul*. Modernismul nu este sinonim cu avangarda, aceasta fiind numai una din manifestările lui.

Modernism nu înseamnă, neapărat, impunerea ostentativă a noului. Modernă este deseori desuetudinea, după cum moderne erau, în literatura română interbelică, "intoarcerile" lui Ion Barbu la lumea lui Ion Ghica și Anton Pann, a lui G. Calinescu la modelul românesc balzacian ș.a.m.d.(...) Modernismul implică o replică la un model cultural ("tradițional"), nu însă întotdeauna afișată ostentativ(...). Mai mult decât replica, interesează de obicei autonomizarea replicii; altfel, ea cade în uitare după epuizarea motivărilor ei revoluționare. (Câteva rânduri

despre modernismul trucat, mimetic; despre artiști care sunt "moderni" pt. că nu au încotro.)...

Altfel spus, modernismul nu implică cu necesitate *frauda*, nu neagă totul (radicalismul nu îi este absolut necesar). Modern nu înseamnă, automat, contemporanii tăi, din simplul motiv că nu pot fi toți, "moderni".

Analizând istoria ostentației ca stare de spirit (neinteresându-ne aici polemicele erudite care au existat întotdeauna), vom găsi un precursor ilustrat în Voltaire. Dar el a fost, în secolul său, o excepție spectaculoasă. Ostentația va fi "statuată" în cultura europeană abea de romantismul partizan, doctrinar, și va sfârși prin a deveni un *deziderat implicit* al conștiinței creatorilor și, în aceeași măsură, a consumatorilor de cultură.

Sucesiunea curentelor artistice post-romantice nu face decât să sublinieze această afirmație, motivând fraza lui Hugo Friedrich: *arta modernă este romantism deromantizat*. S-a preluat ostentația, renunțându-se (ostentativ) la sentimentalism(...). Ambiția artiștilor moderni este violarea regulilor, sfidarea acestora devenind ea însăși o regulă(...). Dorința de a-l incita (intriga) pe cititor (receptor) a avut numai la început efectul scontat, pentru ca apoi acesta să aștepte așa ceva de la toți artiștii...

Dar ostentația aceasta presupune integrarea tradiției! Artistul modern vrea să nege clișeu anterior, însă, prin caile distanțării, îl integrează. Căci la marii artiști, ostentația nu e obiectivarea unei simple ambiții de a șoca, ci un mod de a evita virtualitatea tautologiei. Memoria culturală poate steriliza un creator. Tocmai de aceea ne interesează cazurile în care ea îl incită. Avangardiștii o simțeau ca o povară. Dar atitudinea lor războinică era ca o activizare a memoriei culturale, o obiectivare, prin ricoșeu, a memoriei latente. Ei au scris, deloc paradoxal, o literatură a reminiscentelor culturale.

În concluzie, modernismul nu pretinde o "querelle" cu cei vechi, deși implică ostentația. Modurile de manifestare ale acesteia sunt numeroase.

Nu orice ostentație însă e și modernă. Se înțelege că pentru a fi modern, în 1979, trebuie să fi depășit modernismul anilor 1920 (asimilându-l!).

"Nevoia de nou este un semn de oboseală sau de slăbiciune a spiritului, care cere ceva ce-l depășește. Căci nu este nimic care să nu fie nou" (Paul Valéry, 210 j.).

Sorescu: ostentație = expresie temperamentală literară specifică + truc literar de evitare a confesiunii directe.

Modernismul încetează a mai fi modern când devine *modă*. Iar aceasta implică ostentația pt. că se impune de obicei în detrimentul altei mode (creind la rândul-i premise pt. apariția alteia).

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte aparții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presel Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

99 000 lei

ALAIN BESANÇON
DILEMELE MINTUIRII
CRIZA BISERICII CATOLICE

În afara seriei RELIGIE
ALAIN BESANÇON
Dilemele mîntuirii
Criza Bisericii Catolice

129 000 lei

MICA ENCICLOPEDIA
a sănătății familiei

În seria HUMANITAS PRACTIC
TIME-LIFE BOOKS (ed.): Mică
enciclopedie a sănătății familiei

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

MENIURILE restaurantelor sau sumarele cărților de bucate conțin – nu numai la noi – un amestec pitoresc de limbi, asociind autenticitatea și invenția, exactitatea și aproximația, urmînd moda și manipulînd conotațiile culturale și sociale ale preparatelor. În cazul românesc, domeniul e foarte instructiv din punct de vedere lingvistic, în etimologie vadîndu-se tradiția asimilării mai multor influențe (de la *sarma* la *boș*, la *șnitel*, *ștrudel*, *pizza* sau *hamburger*).

Una dintre zonele în care etimologia poate face unele surprize simțului lingvistic comun mi se pare aceea a “fructelor de mare”: sintagma e tîrzie, calchiată după franceză (acum se înmulțesc indicațiile de tip “produse *seafood*”), dar acopera o realitate orientală și mediteraneană cu care lumea românească se familiarizase mai de mult, prin comerțul balcanic. Filologii, cititorii de literatură din secolul al XIX-lea sau ascultătorii rabdatori ai poveștilor bunicilor au desigur conștiința contactului cu ceea ce, după cîteva decenii de întrerupere, a putut să ne pară exotic; istoria cuvintelor o confirmă. Impresia răspîndită azi e totuși de noutate a produselor; o accentuează, desigur, inaccesibilitatea prețului lor: “Gurmanzii pretențioși găsesc în magazinele brașovene tot felul de bunătăți pe gustul lor: fructe de mare, calamar, langustă sau alte «ciudățeni»”. Prețurile acestor sofisticate delicatose sînt însă pe măsura” (arhiva on-line a *Monitorului de Brașov*). În Ion Ghica sau N. Filimon, listele ospetelor din timpuri fanariote și post-fanariote cuprind însă mai toate “ciudățeniile” de azi. Iar despre normalitatea lor în băcăniile (e drept, de lux) de la sfîrșitul secolului al XIX ne poate da o idee foarte exactă

schita lui Caragiale, *Politică și delicate-se*, într-un oraș de provincie, băcanul conservator își tentează clientela liberală cu asemenea bunătăți: “Poftiți să vedeți și alte mezeluri... avem stridii, brînzături proaspete, ne-a venit o langustă vie...”. În *Dicționarul limbii române* (DA), cuvîntul *caracatiță* (în forma *cracatiță*) e ilustrat printr-un fragment din I. Negruzzi: “alvaua, icrele, cracatițele și celelalte havaricale de post”; prima citare a cuvîntului este, astfel, de natură culinară. Altminteri, *caracatiță* e de origine slavă (rusă, mai probabil), ca și (lărgind puțin sfera tematică) *icre*, *scoică*, *rac*, *tarama* e turcesc, *midie* grecesc și/sau turcesc, *stridie* grecesc. *Sepie* e un împrumut tîrziu din franceză, dar dicționarul academic înregistrează și forme mai vechi – *supie* (la 1833) și *sipie* (1849); prima se explică direct din grecește. *Langustă* și *homar* vin din franceză, dar *stacoj* – *Homarus vulgaris* – e termen de origine grecească (“marinată de stacoji”, la Filimon). Din păcate, DEX-ul (1996) nu menționează forma *calamar*, înregistrînd doar pe *calmar*, desigur din franceză; citate culese din Internet dovedesc însă circulația actuală a formei, poate sprijinită de reintroducerea prin italiană, eventual și prin intermediar englezesc: “corpul gigant al unui *calamar*”, “în căutarea legendarului *calamar* urias”, “specialități culinare dintre cele mai variate - de la salata de vinete la calamar” etc.). În DA, *calamar* era grupat împreună cu *calimără*, ca forme ale aceluiaș cuvînt (preluat din grecește, și prin intermediare slave).

O altă inactualitate a dicționarilor noastre mi se pare a privi *creveții*. *Crevețe* e un termen mai nou, pentru care DEX indică doar forma feminină *crevetă*, cu pluralul *crevete* (din fr. *cre-*

vette). O altă rapidă investigație în Internet confirmă că se pot găsi cîteva atestări actuale – culte – pentru această formă: în cursuri universitare – “modificări morfologice la diferitele grupe de decapode (*crevete*, raci, crabi, paguri)” – , sau chiar în rețete, poate copiate din cărți de bucate mai vechi – “crevețele se prăjesc într-o lingură de ulei încins”. Mi se pare totuși că forma de largă circulație e cea masculină (singular *crevețe*, plural *creveți*); în acest caz, a contat un detaliu de viață cotidiană: prezența obsedantă a creveților orientali (uscați, prelucrați), ca unic aliment depozitat, alături de vinul spumant, în magazinele anilor '80: “Adică să o dea pe creveți și pe muștar, alimente care umpleau din belșug magazinele de pînă în 1989” (*Bulimie colectivă*, în arhiva *Monitorului de Brașov*). Erau parcă vietnamezi, cum ne amintește un alt citat recent: “Au, la pește ce se mîncă mai mult și mai mult? *Creveți* vietnamezi, tovarășe Ceaușescu!” (*Arta furajării la romani*, în *Cotidianul*, arhiva on-line). Numeroase citate actuale vorbesc de “creveți congelați”, “creveți întregi”, “creveți și pește”, “ingrediente de foarte mare calitate cum ar fi creveții și scoicile”, “apoi se adaugă racii, creveții și mazărea”, “creveții se opăresc timp de 5 minute” etc. De fapt, dicționarele nu indică circulația în Dobrogea a unei forme balcanice corespunzătoare *creveților*: *garizi* – termen care vine probabil din grecește (*garides*); dar există o formă asemănătoare și în turcă); e vorba deci de un regionalism neînregistrat în scris, dar ușor de verificat la fața locului. Tradiția bucătăriei balcanice – recuperată, din păcate, mai mult pe cale livrescă – face ca “fructele de mare” să ne pară mai puțin moderne, exotice și “ciudate”.

Aprilie

ST. AUG. DOINAȘ s-a născut la 26 aprilie 1922 și împlinește, în acest “anotimp discret” cu ingenua-i “prisoșină verde”, 79 de ani. Vîrsta de patriarh împătimit într-ale Logosului, inerent eveniment biografic, merită a fi luată în calcul datorită farmecului magic al cifrelor ei (7 și 9) și prin remarcă de ordin cultural că numeroasele volume de poezie, eseurilor și traducerilor li s-a adăugat, nu de mult, și un prim roman: *T de la Trezor*. Acesta vine să împlinească “datele intime ale vieții spirituale” proprii Cărturarului, date care constituie - după cum însuși spune - “singura biografie publică pe care un autor ar putea, cu modestia de rigoare, s-o divulge”. Adept al “maștilor” ce știu să surprindă în multiple ipostaze adevărul poetic, Șt. Aug. Doinaș își dovedește flexibilitatea temperamentală de ucenic la clasici și investeste aici, în “traducerile imaginare”, în deja celebrul “epigonism major” surplusul fiduciar al vocației sale de literat filosof.

Într-un studiu dedicat lui Borges, intitulat sugestiv *Gilceava cărturarului cu lumea*, Doinaș își mărturisește perplexitatea în fața multimii și mai ales a diversității “maștrilor” sub al căror *corymbus* se întretaie cele mai variate coordonate intelectuale. Această lungă listă de mari spirite puse la lucru pentru a fixa nu atît inventarul descoperirilor borgesiene, cît mai ales itinerariul căutărilor sale, este citată în întregime de Doinaș care își deconspiră prin lungă enumerare voluptățile referențiale. Un cititor mai puțin prevenit, cufundat în acest ocean de lave primordiale, poate ieși la suprafață zdruncinat fie și numai de experiența statistică, fără a mai vorbi de cea a asocierilor/disocierilor ideatice. La Doinaș perplexitatea e doar un recul dictat de bunul simț al logicii. Își revine rapid din insignifiantul colaps al percepției și, cu sagacitatea-i cunoscută, porcede la alegerea apelor de uscat. Gestul îi este la îndemînă: maestru în *ars combinatoria* și dotat cu o irepresibilă *vis formativa*, va detecta fără dificultate miturile semnificative ale literaturii borgesiene și le va arhiva ca *Ficciones* (fictiuni) în *Biblioteca din Babel*, loc cultural propice “fantasticului metafizic”. De altfel, Doinaș însuși, ca *eu* anonim al Universului care e Cartea, devine *El Hacedor* (făptuitorul) și, în tradiția unei “familii de spirite” cu fantezia creatoare ghidată de intelect, își creează precursorii: Macedonski, Pillat, Al. Philippide, Blaga, Argezi și Ion Barbu, P. Valery, Mallarmé și T. S. Elliot, Goethe, Hölderlin și alții, mulți alții - circuite de siguranță între faliile active ale conștiinței sale creatoare.

Se știe prea bine, din orice *Fișă de dicționar*, ca Șt. Augustin Doinaș a făcut parte din grupul “cerchiștilor”, poeți formați în jurul *Revistei Cercului literar* de la Sibiu. Este de notorietate și faptul că ei au inițiat un *Manifest* adresat lui E. Lovinescu la 13 mai 1943 în *Viața*, proclamînd autonomia esteticului. Astfel izbucnește așa-zisa “insurrecție” pur literară, prin care poeziei i se vor impune nu apele neîncepute ale unei noi iluzii, ci “izvoate părăsite” și aparent ostile: istoricul, dramaticul, epicul. Așa, acum și aici Istoria literară va înregistra actul de naștere al poeziei lui Doinaș, sub semnul resurrecției baladei. Oricîte corecții ulterioare va aplica poetul legendelor, poemelor dramatice ori narațiunilor evocatoare, ele vor rămîne *parti-pris*-ul său figurativ, marele “pod semantic” ce ne permite a conjuga cu o aceeași privire elementele mărturisite ce-i definesc programul existențial: disciplina de sine, cultul formei și încrederea în perfecțiunea pitagoreică, de esență muzicală. Ce pare straniu în tăietura precisă, de bisturiu, a acestor noțiuni enunțate de Doinaș însuși este că “adevărul” lor intrinsec nu conduce la sinceritate, ci la rigorile unei axiome. Dar paradoxurile culturale nu rezistă. Într-un eseu din savuroasele sale *Reflecții*, Thibaudet se folosește de o imagine etimologică pentru a stabili în ce măsură precizia și sinceritatea sînt “două exigente contradictorii”, între care ar trebui să alegem. Astfel, *sincerus* este un cuvînt latin care se aplica, la început, mierii *sine cera* (fără ceară). Dar pentru albina care o produce, mierea fără ceară nu există. Condiția ei de fabricare este însăși geometria fagurelui de ceară, figurile hexagonale care închid fiecare picătură de miere. O miere sinceră (fără ceară) va fi una fără precizie. Teoria lui Thibaudet revelă nu numai latențele taumaturgice ale oricărui etimon, ci se constituie într-o artă poetică *sui generis* ce probează tocmai “sinceritatea” lui Doinaș. Dacă există ceva de reproșat acestui scriitor complex, este că nu are încrederea de a-și scoate, uneori, “zăbala de oțel din gura sentimentalismului”, pentru a scrie, de pildă, un *Jurnal*. A făcut-o o dată, ca experiment cultural, și astfel a apărut în *Măștile adevărului poetic* (1992) un ciudat *Micro-jurnal Anti-jurnal*. Este formidabil magnetismul acestor notații de a surprinde, în scurtul interval dintre 19 aprilie și 31 mai 1986, trei evenimente în egală măsură halucinante sub pana lui Doinaș: moartea lui Mircea Eliade, accidentul nuclear de la Cernobil și... Campionatul mondial de fotbal din Mexic. Poate un anume hazard ar reuși să-l clinească pe erudit din credința sa că “adevărul se răzbună cu adevărat numai în cadrul ficțiunii”.

Gabriela Ursachi

CALENDAR

- 15.04.1927 - s-a născut *Petre Luscalov*
- 15.04.1929 - s-a născut *Huszar Sándor*
- 15.04.1964 - s-a născut *Anta Raluca Buzinschi* (m. 1983)
- 15.04.1988 - a murit *Modest Morariu* (n. 1929)
- 15.04.1997 - a murit *Petru Creția* (n. 1927)
- 16.04.1879 - s-a născut *Gala Galaction* (m. 1961)
- 16.04.1896 - s-a născut *Tristan Tzara* (m. 1963)
- 16.04.1916 - a murit *Nicolae Gane* (n. 1838)
- 16.04.1926 - s-a născut *Lucia Olteanu*
- 16.04.1928 - s-a născut *Constantin Aronescu*
- 16.04.1935 - a murit *Panaît Istrati* (n. 1884)
- 16.04.1936 - s-a născut *Gheorghe Grigurcu*
- 16.04.1937 - s-a născut *Stelian Gruia* (m. 1996)
- 16.04.1938 - s-a născut *Iurii Grecov*
- 16.04.1944 - s-a născut *Oláh István*
- 16.04.1959 - s-a născut *Grigore Chiperei*
- 16.04.1984 - a murit *Georgeta Mircea Cancicov* (n. 1899)
- 16.04.1994 - a murit *Mihail Crama* (n. 1923)
- 17.04.1842 - s-a născut *Theodor C. Văcărescu* (m. 1914)
- 17.04.1895 - s-a născut *Ion Vinea* (m. 1964)
- 17.04.1896 - a murit *Traian Demetrescu* (n. 1866)
- 17.04.1916 - s-a născut *Magda Isanos* (m. 1944)
- 17.04.1925 - s-a născut *Simion Barbulescu*
- 17.04.1935 - s-a născut *George Bălăiță*
- 17.04.1945 - a murit *Ion Pillat* (n. 1891)
- 17.04.1957 - s-a născut *Cătălin Bursaci* (m. 1975)
- 17.04.1966 - a murit *Petre V. Haneș* (n. 1879)
- 18.04.1880 - a murit *Costache Aristia* (n. 1800)
- 18.04.1928 - s-a născut *Dumitru Popescu*
- 18.04.1934 - s-a născut *Voislava Stoianovici* (m. 1989)
- 18.04.1940 - s-a născut *Gheorghe Lupașcu*
- 18.04.1943 - s-a născut *George Ghidrigan*
- 18.04.1945 - s-a născut *Marius Tupan*
- 18.04.1949 - s-a născut *Ștefan Ioanid*
- 18.04.1971 - a murit *Marin Sârbulescu* (n. 1921)
- 19.04.1847 - s-a născut *Calistrat Hogas* (m. 1917)
- 19.04.1895 - a murit *Raicu Ionescu-Rion* (n. 1872)
- 19.04.1921 - s-a născut *Adrian Rogoz* (m. 1996)
- 19.04.1924 - s-a născut *Vladimir Drimba*
- 19.04.1929 - s-a născut *Ileana Vrancea*
- 19.04.1940 - s-a născut *Ion Țăranu*
- 19.04.1949 - s-a născut *Maria Ana Tupan*
- 19.04.1956 - s-a născut *Smaranda Cosmin*
- 19.04.1992 - a murit *Vasile Nicorovici* (n. 1924)
- 19.04.1993 - a murit *Ion Bolduma* (n. 1933)
- 20.04.1893 - a murit *George Bariț* (n. 1812)
- 20.04.1903 - s-a născut *Andrei Ion Deleanu* (m. 1980)
- 20.04.1915 - s-a născut *Gheorghe Bogaci* (m. 1991)
- 20.04.1934 - s-a născut *Pusztai János*
- 20.04.1934 - s-a născut *Dan Horia Mazilu*
- 20.04.1949 - s-a născut *Mircea Florin Șandru*
- 20.04.1968 - a murit *Adrian Maniu* (n. 1891)
- 20.04.1985 - a murit *Mariana Ceaușu* (n. 1928)

„Pentru mine, Cehov este

Alexandru Dabija, ce-ți place mai mult: răsăritul sau apusul, soarele sau luna, muntele sau marea?

Răsăritul. Lucrez foarte bine dimineața. Am un cult pentru zori. Iubesc soarele, căldura, deși toată copilăria mea a fost dominată de iarnă. În ani, iarna a decăzut ca anotimp. Parcă ne-a luat Dumnezeu iarna! Cred în meteorologie, iar schimbările tulburătoare mă interesează mai mult chiar decât cele sociale. Nu le privim atât de atent pe cât ar trebui. Și pînă să devină stări metafizice, ele sînt fizice, de-a dreptul. Și muntele și marea mă liniștesc foarte tare. Există o ordine în lucruri în care și eu sînt pus undeva, la locul meu, împreună cu semenii mei. Sînt pus la punct, dar nu pedagogic, ci familiar. Zona Neamțului, de unde sînt eu, a rămas pentru mine un loc magic. Ceahlăul, cu poveștile lui, pentru mine nu e turism. Și acum în locurile alea sînt mai mulți sihaștri decît acum 200 de ani. Recitesc frecvent Creangă pentru că limba lui este expresia unui fel de a vedea lumea. Mă regăsesc și în limba aceea și în felul acela de a vedea lumea. Îmi vine să rid oșlobenește cînd aud cum se căinează artistul român că nu se poate traduce Creangă și că Ceahlăul e mai mic decît Manga Parbat! Să tînjești tot timpul după ceva ce nu ești. Mai în tinerețe îi ziceam „trînjeală”. Nu se mai folosește vorba „a trînji”.

Ești un regizor minuțios, un artist căruia îi place ordinea. Structural, însă, ai manifestări care sparg așezarea prestabilită, ai tendințe anarhice.

Sînt un anarhist pur. Aș fi vrut să mă nasc în perioada de glorie a anarhismului. Cred în valorile de corecție pe care le poate aplica anarhismul unui sistem chiar și democratic, cum e acum. Și atunci, individul are dreptul să corecteze legi. Să plătesc taxe unui stat care mă poate trimite oricînd, împotriva voinței mele, în război și să întreprind haite de funcționari care să-și bată joc de mine! Nu. În aranjamentul ăsta e bine să existe haiduci. Hackerii mă incită! Dar eu plătesc în continuare televiziunea română, deși nu mă uit niciodată! Pledez pentru asumarea individualității ca forță creatoare în indiferent ce sistem de referință ne situăm: de creație, politic, social, geografic. Noi trăim într-o baltă de incuviințare buimacă și deprimantă cu accese de revoltă fistichie. Principiul anarhic - și folosim un cuvînt grav, cu implicații - pentru mine nu înseamnă în primul rînd dreptul de a nega, ci asumarea răspunderii individuale. Destinul este întîi al unui individ, și după aceea al unei nații, al universului.

Crezi că această structură, felul în care ești structurat în raport cu tine și cu lumea, te-a ajutat în munca ta de regizor, în relațiile cu ceilalți sau ai simțit, la un moment dat, că te incomodează?

Nu m-a ajutat niciodată, m-a incurcat tot

timpul. Principiul despre care vorbeam mai sus este valabil, dar absolut perturbator. Cu felul ăsta de a fi nu poți sfîrși decît stupid.

Într-o lume megalomană pentru care conținează manifestările uriașe, tu continui să rămii un bijutier medieval care migălește la cele mai incredibile detalii, la cele mai nevăzute colțuri și umbre. Așa arată spectacolele tale. Te încăpăținezi aproape să te opui rețetelor de succes, pe care le cunoști foarte bine, dar nu vrei să le urmezi. Preferi scufundarea în profunzime, decît mersul, mai la îndemînă, pe o suprafață lină și superficială. Din ce vine asta?

Nu din ceva atât de nobil neapărat, precum s-ar bănuia. Pomește din frondă. Mă împotrivesc instinctiv oricărei idei ivite prin vot popular. Pașind mai departe, mă împotrivesc ideii de rezultat, care nu mă preocupă. Obsesia succesului, obsesia rezultatului este fatală pentru un artist. Există o presiune uriașă, în lume, a intermediarilor. Toate marile succese sînt construite, desigur, pe baza unor calități. Între artiști și public a apărut o pătură groasă de căpușe: agenți, producători, P.R. La ora asta, artistul este un fel de lichen compus dintr-o ciupercă, o bacterie, o plantă și un fluture. Nu creez pentru mase. Nu mă obsedează audiența. Pe de altă parte, nu suport ridicolul. Mă înfior cînd vîd scris „un spectacol de...”, de parcă ar fi vorba de lucru la gherghof sau invers, cînd vîd afișele cu numele directorului teatrului, fără numele regizorului.

Într-o existență în care limbajul diplomatic este la mare preț tu, iarăși, continui să rămii un om direct, incomod, o inteligență ascuțită care are darul de a spune lucrurilor pe nume. Uneori ești pofțit într-o discuție tocmai pentru asta, alteori ești evitat din cauza acestei virtuți. Simți cînd ești invitat sau cînd nu toate „calculule” astea?

Unul din lucrurile pe care le-am cîștigat definitiv este ideea de a dialoga. Poate, dacă avem noroc, să învățăm și să ascultăm. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, ca să fii ascultat trebuie să te încadrezi la una din categoriile următoare: bufon, intelectual-matur sau securist-tupeist. Aproape toate lucrurile serioase, grave, importante sînt spuse de bufoni. Unii cu geniu, cu har, alții catastrofici și incrunțați. Ce are bufonul? Are dreptul de a spune orice. Ce e bufonul? Unul care nu poate face nimic. Este o supapă de siguranță moștenită din moștrămoși. Să fii bufon este o calitate pe care eu o am. O altă categorie ascultată am numit-o cea „intelectual-matur”. Ea este formată din oameni extrem de inteligenți, copti și foarte buni vorbitori. Spun lucruri sublime, coerente, perfect formulate dar lipsite de autentic, de conținut. Caragiale, de exemplu, ar leșina dacă ar auzi cuvîntul „antipatic” folosit în legătură cu pușcăriile comuniste. Numai la noi se poate întîmpla asta: „Cum a fost în pușcărie?”

„Antipatic”. A treia categorie este aceea a securiștilor cu tupeu. De ce? Pentru că au acces la un tip de informație blocată publicului și pentru că știu să vorbească. Într-o mare de agramăți, cine leagă coerent șapte vorbe este deja mare. După cum se vede, nu de vorbe ducem lipsă. Cu opera stam prost. Frenezia cu care se scrie la gazetă și cu care se publică culegerile de articole poate naște în timp un nou soi de folclor. E ca într-un vis urît, apar ziare care „observă” ce se scrie în alte ziare. Mai rămîne să mă apuc și eu să fac cronică cronicilor de teatru.

De o bună bucată de vreme, în tine locuiesc două persoane: regizorul și directorul Teatrului „Odeon”. Creatorul și managerul. Înainte, propunerile unui regizor se înscriau în strategie, pe termen lung sau scurt, a teatrului. Astăzi, regizorul are o libertate mare, el vine și propune ceva și teatrul acceptă. Vorbim de numele importante. La fel se întîmplă și directorului Dabija. Nu chemi pe cineva să-ți facă anume un spectacol, ci te pliezi pe propunerea lui, chiar dacă ai simți că altceva ar fi important pentru trupă atunci. Cum reușești să armonizezi în tine două persoane cu două interese diferite? Sau le lași să se corecteze una pe cealaltă?

Ar trebui să mă revolt. Un teatru ar trebui să aibă o strategie pe termen lung, pe cinci-șase ani. Numai așa poți să ajungi la un adevăr cu o trupă stabilă. E din ce în ce mai greu să te poți gândi la ce lucrează astăzi un actor, ce ar trebui să facă peste un an, cînd să se oprească, cînd să schimbe registrul. Clipa e esențială în meseria asta care depinde foarte tare de biologic. După destui ani tîm foarte tare la trupa „Odeonului” și la sală. Sînt două lucruri FRUMOASE. A avea grijă de actori, a medita chiar la condiția actorului nu este o preocupare socială, este chiar esența teatrului. Mă străduiesc acum să îndepărtez confuzia și falsul mai mult decît să construiesc. Cred că se joacă acum mize mai grave decît succesul unui spectacol. Teatrul are un ritm asupra căruia nu poți interveni... Decît cu oameni providențiali. Aceștia nu au apărut.

Stam de vorbă într-o zi mai specială. Este „Bunavestire”. Sînt multe tablouri cu această temă. Ai unul favorit?

Am purtat ani de zile după mine o reproducere mică după un Michelangelo, fără să știu că este Bunavestire.

Cioran opta pentru a spune adevărul într-un mod cît mai paradoxal, Valéry pentru a-l spune cît mai exact. Spre cine te îndrepti?

Compania e blocantă. Dar crisparea face bine. Ca și natura, care te așează la locul tău. Acuma, nu aș vrea să fiu necuviincios, dar pe mine nu a spune adevărul mă preocupă. În teatru, după părerea mea, cu cît urmărești cu obstinație exactitatea, s-ar putea întîmpla să te îndepărtezi de public. Or, eu tîm la public fără fașoane, sincer. Cînd de o parte sau de alta intervine ritosul sau tupeul, cînd încerci să impui ceva, s-a terminat. Întîlnirea nu mai are loc. Este ratată. Cînd pe unul dintre acești doi parteneri îi încearcă ideea supremației, teatrul devine altceva. Dacă este ceva ce regret profund, nu este buimăceala, corupția, sărăcia, ci îndepărtarea față de stil. Problema nu este adevărul, ci stilul. Este singurul lucru care poate salva un artist.

Ce părere ai despre discuțiile teatrale în care cuvîntul „criză” este folosit uneori prea des?

Să spui că este în criză un fenomen care numai așa poate exista, mi se pare stupid. Să spui că societatea noastră arată într-un fel și că în oglindă se vede la fel, să te opui ideii acesteia, e iarăși stupid. Poate doar dacă trăim în povestea Albă ca zăpada să fie altfel. Noi ne enervăm de ce vedem în oglindă și atunci strigăm precipitați: oglinda trăiește o criză! Pe de altă parte, nu putem acoperi lipsa de profesionalism din școlile de teatru, cu ideea de criză. Dacă e criză, în școli e! Stați puțin, nu este

Fintîna copilăriei

lepră în oraș!

Ești născut într-o zi de 13. Ești superstițios.

Credeam că sînt superstițios, dar de cîțel-am cunoscut pe Vlad Mugur nu cred că mi mai potrivește cuvîntul. Toate neîmpliniri ghinioanele, neșansele nu m-au condus spre masochism artistic, departe de mine gînd acesta, ci m-au făcut să mă apăr de trufie, lucr de care mă tem. Cred în ordinea lucrurilor, și în energiile care îți vin dintr-o anumită așezare a stelelor, în semne...

Acum cîțiva ani ne-am întîlnit la Paris am petrecut un timp împreună. Am vrut atunci să te atrag spre tîpul de turism muzeal, să mergem să vedem impresionistii, casa lui Casso. N-am reușit. M-ai tras tu spre acel fel să înțelege și a descoperi un oraș străbătîndu-l descoperindu-i pietrele, apa, oamenii. Început n-am înțeles. Mă întrebam cum artist refuză să intre în muzee și să vadă nalul operelor. Sigur, a venit și asta, după am luat contact epidemic cu farmecul unei culturi, cu trecutul și cu prezentul ei. Între relație cu un text, și mai apoi cu un spectacol se întîmplă similar? Străbați drumul pe jumătate fără să intri în bibliotecă, în muzeu pentru apoi, după acest tip de asumare, să vii și reperele culturale „muzeistice”?

Am trecut prin două mari etape. Prin aceea a formării. Am avut o șansă extraordinară avînd niște profesori formidabili. O încercare dram la „muzeu”. După aceea, am făcut o cultură de „muzeu”. Și aici cu șansa unor profesori și a unor prietenii esențiale. Numesc a prietenia mea cu Marcel Iureș și Mihai Manițiu în care formarea nu a avut valoare numai informație, ca acumulare, ca mici realizări studențești. Formarea se impunea ca o realitate diurnă. O simțeam fizic. Simțeam cum corp intelectual capătă contur. Îmi aduc aminte un om extraordinar, care a însemnat foarte mult pentru mine cel de atunci, ca și pentru cel de astăzi, compozitorul Dorin Liviu Zaharia. afară de cîntări nesfîrșite, de nopți pierdute alcool și metafizică, venea o oră din noaptea cînd Ciabi Zaharia ne spunea: „Acum dăm e temporal. Scriem.” După ce ne îmbătam, după ce vorbeam de Nae Ionescu, de Cioran, de căștile interzise, de poezii, de Kant, dădeam e temporal. Subiectul a fost o dată: „ce știm despre bisericile din București”. Era un exercițiu care ne provoca, care scotea din noi ceva ce exista, dar care era lăsat să zacă. Stimula în noi concentrarea, analiza, sinteza, flexibilitatea ca să face conexiuni. Îmi lipsesc oameni ca Ciabi Zaharia. Cum probabil tuturor ne lipsesc discuțiile cu oameni inteligenți, pasionați, geniali... Mă întreb uneori, cu groază, dacă nu cumva avem nevoie de clandestinitate pentru a fi autentici

Cu Marcel Iureș și Mihai Manițiu

„Insoțitor“

Primii cincisprezece ani din cariera mea am ut teatru nu mergând prin text, nu asumându-
l liric, ci ocupându-mă de el arheologic,
ntific, acumulând o informație cât mai vastă,
ind tot felul de conexiuni, fie și
plătore. Apoi a urmat un refuz al acestui
ners. Mă interesează nu neapărat lucrul cu
tul, ci cu tema, cu obsesiile. Funcționează ca
joc erotic cu apropieri, cu departări, cu
uzuri. Este ca un dans continuu, pînă
oape ametești din contactul cu textul, cu
orul. Unde sînt acum? Am simțit la un
ment dat că m-am golit. Că recurgerea con-
uă la propriile tale resurse te seacă.
ntactul cu tema, cu textul, gîndul la un spec-
ol, am simțit că se transformă într-un exer-
u steril. Interior, nu mai am de unde da. Și
in la prima fază: adun, reincarc, cer materi-
, citesc. Ca la început.

*Ai un spirit critic ascuțit. Dar și acela auto-
tic e bine dezvoltat. Refuzi să vorbești
spre tine, despre succesele tale, despre spec-
ole făcute aici sau aiurea. Nu crezi că, de la
punct încolo, extrema modestie merge
nva împotriva artistului, mai ales acum cînd
-fla-urile sînt la mare modă?*

Și să răspund Zen. În preajma manifes-
ilor simple de ateism, eu devin sfios și pre-
t. În fața manifestărilor agresive de ateism,
eșesc și nu pot vorbi. Marea problemă a
ului astăzi este să se apere, nu să se afirme.

*Vulnerabilitatea poate fi o armă într-o mare
agresivitate?*
Din păcate, nu. Sînt perioade în istoria cul-
ii cînd fragilitatea și vulnerabilitatea erau
pectate. Și s-au putut naște așa opere ale
rilor artiști. Brâncuși n-a fost un obraznic.

*Porți cu tine imaginea unui loc ideal? Vezi
jurul tău străzi înguste sau, dimpotrivă, bule-
rde, vezi apă, munte?*

Primul „răspuns” au fost niște fotografii ră-
tacite în tolba artistului, pe care le publi-
căm.
Acesta este casa în care am copilărit și
ul pe care îl port în continuare cu mine, din-
lo de realitate. Aici pentru mine a coborît
radisul pe pămînt. Într-o perioadă extrem de
ea, în care eu nu eram conștient, nu știam de
reșuirea lui cu infernul. Mult după aceea
realizat motivul dispariției cailor, a
suri...

*Ți-a povestit vreodată tatăl tău despre o sin-
ră zi din pușcărie? Știi cu cine a fost la Pitești
u la Suceava?*

A refuzat să facă asta. Sau cînd o făcea,
ea un clovn. Glumele erau macabre. De
emplu, povestea cu un haz dement bătăile
n cunoscut însă cîțiva dintre colegii lui din
șcărie care au venit la Bicaz în 1964. Păstrez
ă o amintire, ca pe o anecdotă. Un evreu,
ntabil, fusese împreună cu ei și s-au întilnit,
libertate, tot pe șantier. El fusese turnător în
șcărie și acum beau împreună. Se pileau și la
rebarea „totuși, de ce ne turnai?” el răspun-
a cu accent „dacă mă rugau așa de frumos!”
sul le salva trecutul și le făcea posibil prezen-

tul. Pentru familia mea rîsul a fost purificator.

*Crezi în exilul care uniformizează sau care,
dimpotrivă, dă șansa exploziei creatoare? Te-ai
gîndit vreodată să alegi această cale?*

Exilul este nu șansa, ci singura șansă pe ca-
re o are o cultură minoră de a se afirma. În anii
'80 dezbateam frenetic problema plecării din
țară. N-am reușit însă să o fac. Acum, e prea
tîrziu. Îmi pare rău, privesc însă asta cu o me-
lancolie mahomedană. Așa cum privesc maho-
medanii la femeile pe care le-au cunoscut și pe
care le-au pierdut, iar ele se vor răzbuna în
viața viitoare. Cred că dacă aș fi făcut această
meserie în străinătate, aș fi făcut-o mult mai
bine. Am să aflu un răspuns în viața de după.

*Forța și stilul cărui regizor te atrag în mod
special? Mă gîndesc la Strehler, Brook,
Kantor...*

Numele este Peter Brook. Fac parte din
generația care a trăit timpul celei mai frumoase
explozii din istoria teatrului. O explozie privită
prin gratii. Și acum mă emoționează un gînd:
dacă și prin cortina de fier a pătruns energia
uriașă a fenomenului teatral al anilor '60-'70,
ce minune trebuie să fi fost trăită în libertate.
Brook înseamnă un drum. Nu mă preocupă
popasurile, hanurile, nu operele fundamentale,
nu acelea de succes. Ci drumul. Mi-ar fi plăcut
să stau o vreme cu Brook și apoi să mă pierd
undeva, prin India.

*Alexandru Dabija, știi că dacă îți mai place
ceva, acel ceva este cititul. Citești programatic,
un anume tip de literatură? Care simți că sînt
corespondenții generației tale acolo?*

Săracă viață au cei ce nu citesc! La teatru se
simte și pe scenă și în sală. Mama a fost biblio-
tecară. Îmi plac cărțile ca obiect și mă supăr că
sînt atît de scumpe. Nu te poți plînge de nivelul
intelectual dacă cititul a devenit un lux.
Capitalismul cunoaște și colecțiile populare!
Ca să nu vorbim de bibliofilie... Citesc progra-
matic scriitorii contemporani. Dar mult mai
des recitesc, uneori pînă la ameteală, Bulgakov,
Flaubert. Citesc cu voluptate cum „citește”
Ioana Părvulescu... Îmi place să cred că există
legături tainice între cei ce scriu cu adevărat și
cei ce citesc cu adevărat, fără simulări și mode.
Sînt un împătimit. Citesc și plîng uneori.
Cititul e ca apa, cum îmi place să înot, tot așa
și să citesc. Am reacții de invidie - invidia fiind
un semn de extremă prețuire - cînd îl citesc pe
Cărtărescu. Sînt lucruri, care mi-ar plăcea și
mie să le fac, dacă aș ști să le fac.

*Cu ce anume din tine te împaci și convie-
țuiești normal sau bine și ce anume te inco-
modează? Curiozitatea, lenea, egoismul?*

Cel mai tare mă lupt cu lenea, cu imobilis-
mul. Funcționează în mine o tentație budistă de
non-acțiune. Pe urmă, am momente, clipe doar,
în care faptul că există credința îmi creează
senzația de liniște și fericire absolută. Asta însă
nu se poate explica.

*Porți cu tine ideea unui spectacol pe care ai
vrea să-l faci cu cineva anume?*

Nu. Dar duc cu mine un personaj aproape
real, o formă pe care nu știu dacă o voi con-

cretiza: gramatica limbii române. Poate apuc să
fac un spectacol cu acest personaj.

*Un regizor este mai degrabă generos sau
mai degrabă egoist?*

Un regizor este generos. Altfel nu se poate.
Teatru este o creație colectivă, al cărei efect
final - care nu este numai spectacolul - este po-
sibilitatea de a face, ce rămîne înaintul celor
ce lucrează împreună. Ca un cor cu un dirijor.
Așa văd eu teatrul. Cel mai frumos exmplu la
ora asta, trecînd vremea trupelor din anii '70,
este ansamblul *Sequentia* care cîntă teatru.

*După știința mea, n-ai pus niciodată Cehov.
De ce?*

Pentru mine Cehov este un însoțitor. Am
văzut spectacole atît de frumoase că nu am
simțit nevoia să mai spun ceva. După *Pescă-
rușul* Cătălinei Buzoianu și *Livada* lui Vlad
Mugur, am simțit că am făcut și eu, spectacole
Cehov. Erau perfecte! M-am „spurcat” la Ce-
hov de curînd. Am făcut trei schițe la *Théâtre
Poème* din Bruxelles, cu Radu Duda. Nu știu.
N-am avut curajul.

*Ce ai fi vrut să faci, altceva decît regie de
teatru?*

Mă pregătisem serios pentru studiul lim-
bilor vechi, pentru filologie clasică. De aceea,
poate, mă preocupă și acum folclorul, textele
vechi.

Ai fi vrut să faci film?

Am avut întotdeauna o rețineră de tip
arghezian în fața fenomenului. Cînd eram stu-
dent, și eram obraznic, le spuneam disprețuitor
colegilor mei de la film că nu trebuie să uite că
această artă este a șaptea. Trecîndu-mi obrăz-
nia tinereții, cred că filmul se află la început.
După primitivi și moderni, abia acum aștept ca
noile tehnologii să-și spună cu adevărat
cuvîntul în film. Este o artă fascinantă prin
continua legătură cu tehnica.

*Regizorul este un dictator sau un președinte
democrat?*

Chiar și întrebarea conține, politicos, du-
biul față de cum s-ar defini această meserie. Ca
să răspund, totuși, spun că este alternativ și
una, și cealaltă. Regizorul este într-o continuă
insurecție. Și ca să fiu ludic, dau următorul
exemplu: expresia cea mai limpede a ceea ce
este regizorul o avem în persoana președintelui
Iliescu. Domnia-sa a trecut de la despot lumi-
nat la președintele democratic și, curînd, va
simpatiza și cu monarhia. Ce se vede din asta?
O uriașă putere de adaptare. Asta are și regi-
zorul: o mare rezistență fizică și putere de a-

daptare. Regizorul capătă chip lucrînd. Cînd
lucrează, el ia o anumită formă, se particulari-
zează. Totul este de o imaterialitate tragică și,
în același timp, salvatoare pentru că nu mai
există dovezi. Se vede asta și din felul în care
se scrie, se discută despre mari spectacole.
Cum era invitat Borges să comenteze pictura
contemporană. Am asistat la acea întîlnire cînd
Borges a fost întebat ce crede despre niște ta-
blouri pe care nu le-a văzut niciodată. În teatru
memoria este importantă. Nu neapărat prin fac-
ultatea ei cea mai comună - de a depozita - ci
prin puterea ei de a se constitui ca o realitate
paralelă.

*Dacă ți-ai fi petrecut o jumătate de oră cu
Cioran, în mansarda lui pariziană, ce-ai fi vrut
să-l întreb?*

Am avut posibilitatea să-l cunosc, dar n-am
avut curiozitatea, să-i spunem. E atît de com-
plet în ce a scris, încît mie îmi ajunge. Ce spune
alături de ce scrie, nu-mi mai pare atît de
strălucitor. La cît conținut are verbul lui Cioran
în scris, vorbele omului pălesc. Mi-ar fi plăcut
să-i fiu în preajmă lui Țuțea. Opera lui Țuțea
era însăși oralitatea. Ușița pe care Cioran a
întredeschis-o după '90 nu cred că i-a făcut
bine. A fost scos în lume și toate contradicțiile
de care era plin, aduse brusc la aer, au coclit. Al
doilea exil al lui Cioran s-a petrecut după revo-
luție. Îl tragem pe el spre noi, în loc să ne
apropiem de opera lui cu studii serioase, cu
cărți de analiză. Îndelungile exerciții de servi-
tute dau roade neașteptate și nedorite. Strădu-
ința cu care ni se demonstrează trecutul fascist
al lui Cioran seamănă jalnic cu euforia ce cu-
prinsese scriitorimea română cînd i s-a „dat
voie” să critice stalinismul. *Slugă la doi stăpîni*
nu e o piesă rea...

*Există o personalitate care simți că exercită
asupra ta o atracție specială?*

Da, Papa. Pe scena asta mare, prezența Pa-
pei Ioan Paul al II-lea degajă o energie benefi-
că, liniștitoare. Nu mă pot împiedica să mă
gîndesc ce se va întîmpla cînd nu va mai fi. Că
este o mare personalitate este evident. Mai are
însă ceva. Nu știu ce. Mi-aduc aminte de prima
ieșire. Eram cu Mihai Măniuțiu la Paris, în
1978, într-o librărie enormă. Mihai căuta *Ale-
sul* al lui Thomas Mann, care nu era tradusă în
românește. Ca printr-o minune, am zărit-o într-
o imensitate de cărți. Nu era un exemplar oare-
care. Era o ediție bibliofilă, rară, numerotată.

Piatra Neamț. Casa părintească.

Alexandru ECOVOIU

S I G

Nici un guvern, fie că era din Vest sau Est, nu și-a putut salva de la așa ceva suptul!... Dacă nu cumva chiar rock-ul a salvat tot. Un președinte dansa, ca un urs - nu de mult - rock în fața mulțimii! Țarul Rusiei! Toată planeta l-a văzut la tv! Dar noi descoperiserăm rock-ul înaintea lui! Sub ocupație! Nu s-a pus nimeni cu rock-ul, a ras! *Whole lotta shakin' going on!* urla Jerry Lee Lewis când azvârlea cu pian.

Dansam cum ne pricepeam. După cum vedeam la alții mai mari. Inventam figuri. Ne călcăm partenerile pe picioare. Le scăpăm din mâini. Tremuram. Deveneam îndrăzneți, cum nu ne închipuiserăm vreodată că o să fim. Bărbați înainte de vreme. Așa cum - tot noi - părem, azi, copii întârziți. Nu dovedim deloc maturitatea pe care cei din jurul nostru o așteaptă. Am ars, poate, prea repede niște etape: copilăria a fost cum a fost, iar adolescența ne-a dezvăluit dintr-o dată lucruri care ne-au pus pe gânduri. Deveneam, din băiețândri, cetățeni; ni se cerea ascultare, or noi tocmai asta nu dovedeam. Mi s-a spus, spre luare aminte, că părinții mei tocmai din această pricină nu s'fârșiseră bine. Că nu ascultaseră. Lui Hardtmut i se tot pomenea de taică-său. Ni s-a tot zis că trăim în cea mai frumoasă și fericită țară. Și, poate, un timp, am fi crezut, dacă nu ar fi fost rock-ul! Era interzis! Asta ne uimea nemaipomenit!...

Inconștienți, dansam rock; beam vodcă, amestecând Răsăritul cu Apusul; fumam. Ne îndrăgosteam des. Atunci am cunoscut-o pe Prințesa, așa i se spunea; niciodată nu mi-am mai pierdut mințile pentru o femeie, ca atunci. Dacă părinții ei nu ar fi dus-o în altă țară, poate, azi, ar fi fost un om așezat. La casa mea. Echilibrat. Terminat.

Dansam, pe furie, rock. Până s-au mai schimbat, dar nu prea mult, vremurile. Mai răzbătea câte un film. Cite un disc. Am învățat-o și pe mătușica. Asta a întinerit-o c-un milion de ani. E nemuritoare, chiar dacă, acum, arată din ce în ce mai rău. Va ajunge în Rai. Dar și acolo va fi nefericită; se va gândi tot timpul că eu nu aveam cum să ajung decît în Iad.

Cartile m-au depărtat de rock, de adolescentul care fusesem; m-au îmbătrînit dintr-o dată. Ieșirile juvenile, de care nu am încercat vreodată să scap, sînt uneori salvatoare.

DE PESTE cincisprezece ani, poate mai mulți, Hardtmut nu a mai scris o strofă. Urăște literatura. A zis că e o formă de exhibiționism intelectual. Cel mai periculos. Pentru autor. Pentru cititor. Pentru societate. Dacă în acest moment - zice uneori - ar fi interzise poezia și romanul, crezi că ar pieri lumea? Dimpotrivă - spune - ar scăpa de o apăsare! Poezii și romancierii produc numai greutate. Ba că nu sînt destul de băgați în seamă, ba că nu au nici un venit sigur - mai și ridică mereu glasul, nimic nu le convine pe lume: ei cred că viața e ca în cărțile lor! Niște somnambuli, dacă îi trezești, cad din picioare! Rastoarnă guverne, citeodată; unii ajung să conducă țări... Mai toți au vieți nelalocul lor. Scot, pentru asta, vinovați pe alții. Niciodată nu or să le ajungă banii de vodcă, zice Hardtmut, el știe bine asta. Un moralist! Face tot felul de aprecieri ticăloase, e priceput. Dacă nu eu, cineva tot o să-i rupă botul. S-a trezit să țină teorii din astea la Clubul literaților. Acum o săptămână, un poet i-a zvrilit un pahar cu vin în ochi. Hardtmut i-a dat acestuia cu scrumiera în cap. Bandaje. Chestii. Pentru asta - și

pentru altele - Clubul o să fie închis, după cum se aude.

"Nici nu se putea ceva mai potrivit pentru administrație, care de mult aștepta încă un motiv", zice Hardtmut. "Nu mai ai loc, acolo, de beți, de scandalagii!"

El vorbește? Nici eu nu sînt cu mult mai îndreptățit, dar oricum...

"Tot felul de poezi!" spumegă Hardtmut. "Potrivii oricărei circiumi de cartier! Romancierii! Povestași!..."

Se strimba.

"Ficționarii!", adaugă, îngreșat.

A uitat cînd citea, tremurînd de plăcere, *Memoriile lui Malte Laurids Brigge!* Cînd de transfigurat era cînd recita, oricînd i se ivea prilejul, *Corbul!* "Nevermor! Nevermor!" suspina, rîcnea. Spîrgea halbe, rupea mese, își mușca pumnii! "Nevermor!" Nu-și mai aduce aminte cum, amețit, dar nu beat, încerca să ne demonstreze că e - nici mai mult, nici mai puțin - rudă, în descendență maternă, cu Henrich Heine, și el cîntăreț al iubirii! Unde erau ierile noastre încinse de stihuri? De amoruri nepotrivite! De spirt sanitar strecurat prin piine! Cînd - împinși de patimi devastatoare - treceam, uneori, chiar și prin Iad! Prea eram pîrjoliiți a doua zi, cînd ne dezmeticeam!...

Și eu fusesem un om al locului care lui Hardtmut, acum, îi pute. Intrasem, demult, acolo, ca într-un templu. Unul păgîn, poate. Pentru cei de afară. Care nu știau ce patimi ard dincolo de ziduri, la mese. Pe urmă, templul mi s-a părut un lazaret, unde veneam să ne vindecăm. Dar ne îmbolnăveam și mai rău. Vanitatea, acolo, devenea endemică. Fără leac. Contaminarea noilor veniți era sigură; poate, chiar revigorau morbul ce, uneori, părea că dormitează. Pentru că și ei veneau cu același gînd bolnav, ascuns, la început: să ajungă cei dintii. Să schimbe ierarhiile, scrisul să fie de jos în sus ori pe diagonală. Nu mai știu cum. Asta de fapt, ne unea. În chiar disputele noastre, care ajungeau, deseori, adevărate dușmăni. A fost cea mai bună lumea prin care m-am învățat. De care nu m-am dezis, cum Hardtmut, poate la necaz, încercă.

"De mine tot mereu mă-impiedic..." Un vers de-al său.

HARDTMUT a încasat-o chiar mai curînd decît mi-am închipuit. De unde nu se aștepta nimeni. De la niște tipi care tăiau mieii, la marginea orașului. Venea Paștele.

"Cum să tai așa ceva?" a zis de cum a intrat, ieri, pe la prînz. Avea ochii vineți, o buză spartă. Tricoul rupt. Îl văzusem eu arătînd și mai rău, ținea la tavăleală.

"Cum să tai așa ceva?... O minune! Mielul! Poate cineva să se uite în ochii unui miel și apoi să înfigă cuțitul!?"

"Poate!" am zis. "Te-ai găsit tu grozav să le dai lecții! Ai căutat-o, cum faci mereu!"

Nu era momentul să-i țin predici. Dar poate îl faceam să priceapă că o să i se infunde rău de tot, odată.

"Ce creștini sînt ăștia?" zicea.

"Și evreii, și arabii mîncă miel!", am încercat să-l potolesc. "Vrei să te ridici împotriva tuturor?"

Nu asistam la tăierea mieilor. Cînd mi se ivea prilejul, mîncam din carnea lor. Hardtmut, într-un fel, pătîmise pentru aceștia. Puțin și pentru mine, fără să-și dea seama. Puteam, acum, să fac pe samariteanul milostiv. Căutînd, pentru nenorocos, o față, mi-am amintit că văzusem, dimineată, pe o tarabă, o gîscă; un copil îi mîngîia gîtul prelung; și pasărea fusese adusă pentru a fi infule-

cată la sărbătoarea Învierii.

Hardtmut era, firește, băut, atunci are el curajul cel mai mare... I-am șters fața cu rivanol. Galbenul soluției i-a dat o paloare de mort. Mi s-a părut bătrîn. Nu îl mai privisem de multă vreme cu atîta atenție, poate niciodată. De la asemenea apropiere. Poate numai atunci cînd, ascunși prin poduri, demult, pîndeam dușmanii copilăriei noastre, inventați. Reali, unii. Hardtmut bătrîn! Noi! O aberație! Muriserăm tineri; cei doi vîrstnici, rînitul și infirmierul de-acum, erau doar proiecții tîrzii ale unor ipostaze trecute. Și în luptele noastre juvenile, duse cu mitraliere de lemn, existaseră sanitari și rîniți; noi chiar fuseserăm uciși, în cîteva rînduri. În altele, ne omoriseră vremurile, mereu potrivnice, și nesabuînța noastră. Lacomia. Nu ne mai ajungeau zilele, nopțile, mai ales. Tutunul, băutura; stricăciunea noastră tot mai profundă. Nu ne-a omorît sistemul, cum li s-a întimplat altora. Ne-am scurdat zilele singuri. Un act de prudență. Spectrali, încercăm, azi, să recuperăm. În debandada generală, nu e prea greu. Și nici lesne; doi vulpoi bătrîni care jumulesc, din cînd în cînd, cite o puicuță. Tot mai ciufuți, apucînd cu ultimii colți rămași tot ce se mai poate, aproape la întimplare. Bem orice. Dar - încă perfizi - încercăm să ne mai eschivăm o dată. Să scăpăm, în felul nostru, de angrenajul unui nou sistem! *Libertate!* a decretat, imediat, noua orînduire. Numai că noi am fost liberi totdeauna. Chiar dacă eram născuți pe un pămînt blestemat. *Binecuvîntat*, ni s-a zis mereu.

Hardtmut grohăie, amețit, răsturnat în balansoar. Icsa a venit, nu de mult, cu pendulul ăsta. Zice că leganatul e liniștitor. Pentru mine a adus fotoliul. Mai mult un scaun. Cred că i l-a dat vreun hodorog cu care s-a tavalit. Ea zice că nu mai umblă cu nimeni. Spune că e femeia mea. Eu nu sînt bărbatul ei, nu mă prînde cu chestii din astea. I-am zis Preotului, dar numai pentru a face pe grozavul, că o iau de nevastă. De abia îmi port mie de grijă. Și Hardtmut tot pe capul meu pică, tot mai des. Trebuie să scap de amîndoi, am făcut pînă acum tot felul de planuri. Nici unul bun, pentru că așa le ticluiesc: să nu fie bune. Eu sînt cel care se folosește de ei. Nu am pe nimeni care să mă mai suporte. Pe mătușica, dar ea nu trebuie să știe că îmi merge anapoda. Uneori, chiar dacă în postură incomodă - datorită Preotului - apar la televizor. Aproape surdă, mătușica privește ecranul și nu înțelege mare lucru. O interesează mai mult cum arăt. Zice că am îmbătrînit. Nici cu vederea înseamnă că nu mai stă bine. Ce mai, ne mințim cu toții cum putem.

ETRECUT de miezul nopții. Privesc pereții; ascund fecale ce se preling prin țevi colectoare; urină și ghemotoace de vată, prezervative ducînd, striviți, miliarde de copii microscopici. Se aud cascade vije-lioase, pîrturi uneori. Sforăitul celor trudiți, scîrțit de paturi; țipete și împușcături: unii se uită la televizor. Prîns; îngropat de viu în dejecții, agresat de zgomote; mai și plătesc pentru asta: primesc chitanță! În colivia mea de scîrmă, pătrund pe sub ușă, prin crăpături, cîrduri de gîndaci; țînțarii, la fel. Libărcile sînt tot mai grase, probabil că rețin din insecticide anumiți radicali favorizanți; s-au produs mutații. Și oamenii infulecă tot felul de chimicale; și ei sînt tot mai grași. Cei mai umflați sînt scatofagii.

Undeva, departe, un cocș dereglat cîntă, bezmetic, la ore negalinacee. De

NU SCRUI, mă dor ochii. Hardtmut e bucuros, știe că am vreme să îl ascult.

"Fac" - zice - "programe de marketing, de strategii bancare, creez jocuri hiperintelectuale, aproape abstracte... Nu mă satisface nimic, chestii minore. Trebuie să fac ceva pe măsura posibilităților mele! Intru în banca de date a Pentagonului..."

"Au mai intrat", zic.

"Momeli! Pentru fraieri! Crezi tu că lasă America la îndemînă oricui așa ceva? Să fim serioși!... Sau Rusia... Eu am alte canale... Voi porni al treilea război mondial!..."

"Țicneli!" zic, pentru a ieși din zona morbidă a discuției.

"Asta crezi tu!" se porneste. "Ți-ai risipit toată viața aiurea!... Ai scris cîteva cărți! Mai scrii una... Preocupare de psihopat... Am trecut prin asta... Nu-ți vine să te sinucizi? Trăim minor... Orice existență e minoră. Doar sfîrșitul are ceva deasupra condiției noastre!... Trecerea! Moartea e împlinirea!... *Dincolo*, cred, e totul!... Călărim himere..."

Hardtmut, alături de care descoperisem rock-ul!... Încă mai purtam - dar tot mai rar - pantaloni scurți, cînd aflaserăm de nebunia asta. Ascultam pe furie, la radio. Aproape toată planeta era, atunci, împotriva rock-ului. Săli evacuate, închise. Adolescenți bătuți de poliție cu bastoanele, pedepsiți de părinți, de școală, admonestați de pastori! În America!! Acolo!!! Credeam că ne minte cineva, pentru că mereu am fost mințiți. Nici acum nu putem deosebi mereu adevărul de minciună, am rămas cu sechele, sîntem incurabili. Toată planeta s-a îmbolnavit între timp, pentru că totul e confuz. Acesta e semnul: neclaritatea.

Rock-ul era demență, ni se potrivea. Ni-l închipuim pe Jerry Lee Lewis, prăvălînd - la propriu - plane asupra spectatorilor. Chiar așa era, aflam din surse oculte. După ce, tot asupra privitorilor, istericul abătea energii nemaîntîlnite, electrice, magnetice, nu ne dădeam bine seama, dar aceștia urlau extaziați. Și părinții lor urlaseră: războiul nu se terminase de prea mulți ani. Toată planeta fusese un vaiet: țipetele - atunci - fuseseră de spaimă, de durere, de neputință, ca la Pearl Harbour. Sau vestitoare de victorie, la Dresda: un măcel, de fapt. Hiroșima, ce să mai spun! Prăpăd peste tot!

Într-o seară, la Boston, urmașii descoperiseră arma împăcării. Sau a unui alt război - fără morți - pe care l-au cîștigat. Și datorită lui Jerry Lee Lewis - general în blugi - care, apucat, arunca în oameni cu plane, nici o dată cu bombe. Ni-l închipuim împingînd ditamai mamuții! Planele se făceau zob, se ieșea dintr-o criză printr-o altă criză, pe urmă ne-am dat seama. Nu eram niște imbecili, calculam. Pentru a umple golul cineva trebuia să fabrice tot mai multe plane, numai că americanii făceau mai departe bombe, să nu vină rușii! Și aceștia făceau bombe; în răstimpuri, dansau Kalinka - alți apucați! Sau rîcneau Katiușa, un cîntec devastator, încă mai stîmea frisoane.

Într-o pace aproape generală, explodase rock-ul! S-a întins ca o riie, turbare!

M

A

cînd s-a înserat o ține așa.

Întind mîna după caiet. O retrag. Sint singur. Icsa nu a venit. Face, uneori, pe Isabela Gualandi, pozează. Gioconda mea. Poate ea a fost femeia care plîngea, atunci, pe stradă. Aseară, Icsa se uita la un film cu gangsteri. Un pistolar bătea o femeie; tipa tipa disperată. Televizorul vibra.

“Da sonorul mai încet”, am zis. “Or să creadă vecinii că te bat.”

Icsa a ris ca la o glumă proastă, îi plac idiotețiile.

“Da-l mai încet, n-auzi?” am urlat. “Vrei să le dai satisfacție?”

A marit volumul. Nici banditul nu se lasa, îi tragea tipei și mai și, îl supăraseră nemaipomenit. A mea ridea să moară. Am scuturat-o; cutremur de gradul șapte. A tăcut brusc. Femeia din film, la fel. Icsa a început să plîngă. Poate, pentru cele petrecute aseară nu a venit. Scriu.

❖

O NOAPTE de beție la telefon. Cu Hardtmut. Pina azi dimineața. Ne-a costat. Sunam pe rînd. Cu paharul în față, fiecare. Am vorbit, am tăcut. Am avut tăceri de cîte zece minute. Un sfert de ceas. Nu pentru că nu mai aveam ce să ne spunem, ci tocmai pentru că - așa - ne spuneam ceea ce prin cuvinte nu puteam să exprimăm suficient. Ne auzeam respirațiile.

A fost bine. Nu ne-am făcut zob, cum s-ar crede; ne-am întremat. Spre ziuă, cînd ni s-a terminat băutura - dar nu și gîndurile - eram cei mai tari. Inatacabili. Gata, iarăși, să o luăm razna. Tineri. Pregătiți să scriem, să ne batem. Să suportăm ceea ce mulți nu sînt în stare. Ce s-ar fi întimplat dacă am fi avut alături o ladă cu sticle de vodcă? N-am fi murit, așa cum cred unii; eram obișnuiți; am trăit vremuri crîncene. Dacă n-ar fi fost vodca - băutura dușmanului nostru - poate am fi fost pieriți de mult. Am întors efectul alcoolului răsăritean, ca pe un bumerang, împotriva celui ce îl adusesese împotriva noastră. Imperiul pare de neclintit. Cu milioanele lui de tone de vodcă; miliardele! Cu *Kalina, Sulico* și Dostoievski! Cu Gogol și Pușkin - ce prăpăd, mai tare decît Armata Roșie! În loc să ne doboare, ne-a întărit! Ne-am folosit - ca la judo - de forța adversarului, pentru a o întoarce împotriva sa. Imperiul a pierdut în fața mea și a lui Hardtmut - și a altora, desigur - pentru că nu a oprit producția de vodcă. Pentru că nu a stopat - invocînd patentul - fabricarea distilatului levantin în lume! Și pentru că nu a interzis publicarea unor cărți!

Am cîștigat pe mîna adversarului. Pentru că acesta ne-a crezut morți. Și pentru că noi l-am simțit mereu viu. Răsăritul a adus, dintotdeauna, primejdie; acum devine pericol Apusul! La mijloc sîntem noi. Hardtmut și cu mine. Între Est și Vest, supraviețuim. Și Răsăritul, și Apusul vin asupra noastră de mii de ani. Ultimul aduce destrăbălarea lui, care o întrece - infinit pe a noastră. Nu mai avem anii și puterea - și nici banii, vodca era ieftină - să ne îmbatăm cu wisiky, de astă dată, pentru a scăpa de Apus.

Hardtmut, față de mine, e avantajat. Știe că se trage, după mamă, din Avraam. Cred că evreul din el e dominant. Mă înșel. Uneori, exprimă, dur - dinspre tată - spiritul prusac. Bismarck! I-am zis o dată așa, i-a plăcut. “Da, ca el aș fi, dacă s-ar putea!” a spus.

Și Hardtmut e un pericol. Nimeni nu aduce semenului siguranța absolută. Nici chiar matusa mea, care - fără indoială - e cel mai simțitor om de pe planetă. Pentru

mine ar fi în stare să ucidă, dacă nu s-ar putea altfel. Eu nu sînt în stare să fac același lucru pentru ea. Cine este mai bun dintre noi doi?

Am baut, telefonic, pînă spre ziuă cu Hardtmut. Icsa e internată în spital; are o infecție, a făcut un avort. Eu, ea și o echipă de medici am făcut ce am făcut și... asta e... S-a dus dracu' toată credința, cîta adunasem pînă ieri... Din pricina asta am vrut să beau; mereu am o explicație și un mijloc. Îl am pe Hardtmut, care mă înțelege ori numai se preface.

La trei luni, în pîntec, fetusul mai mult doarme. Crima sper să-l fi ajuns în somn. Cînd moțăia, măcar. Nu a fost chiar o crimă, mai degrabă o execuție. Intrusul a fost anihilat. Legile ce guvernează țara mea permit așa ceva. Sint destul de vîrstnic pentru a mai dori copii. Destul de tînar pentru a procrea. Mereu motivat să-i părăsesc pe cei dintr-o legătură trecută. Încerc să mă apropiu de Dumnezeu și mai mult mă depărtez, nimic nu-mi e prielnic. Nici pierdut nu mă socotesc, chiar dacă - de fapt - partida e încheiată. Sfirșită nedecis, forțez ceva în prelungiri. Poate, cine știe...

❖

HARDTMUT parcă a înnebunit. Are ce are cu America.

“Ce înțelege America din mersul lucrurilor - azi - în Europa? America, țara făcută cu pistolul! Cu pușca! Masacrînd indienii și bizonii, la un loc, fară diferențe! Genocid!... Toți aventurierii și nelegiuții acolo s-au adunat! Urmașii lor sînt azi jandarmii lumii!... Sau așa li se pare... Ideea unei Europe unite nu cade bine! E nevoie de tulburări... Dinotdeauna, asta face America: produce, în ascuns, dezordine... Cînd nu izbutește așa, intervine cu portavioanele, cu bombe! Sub pretextul apărării siguranței proprii! La mii de kilometri de Casa Albă! Oriunde pe pămînt! Mai are două nuci tari de spart, China și Rusia! Europa întii... A început să bombardeze Europa! La propriu!... O sperie chiar mai mult decît pericolul musulman!... Cine și-ar fi imaginat, la aproape șazece de ani după ce îl bombarcase Hitler, un Belgrad atacat de... America??! O țară întreagă terorizată! În numele respectării drepturilor omului!!! Omorînd mai mulți bătrîni și copii decît soldați! Femei! Chiar și din tabăra kosovarilor! ...*à la guerre!* Dar nu era război! Nu a declarat nimeni așa ceva! ONU? Consiliul de Securitate? Caca-maca! America! Ea e *Legea!* Pe urmă, a pus ochii pe Austria! Pentru că nu au ieșit acolo alegerile așa cum ar fi vrut Bill și ai lui! Nici mie nu-mi convine, într-un fel, cum au ajuns lucrurile în Austria: mama e evreică! Asta înseamnă că și eu sînt!”

Acum iar e evreu. Cînd merge în Germania zice că e neamț...

“A sfîrșit toată Europa împotriva unei țări democratice! În care au fost alegeri libere! Așa au hotărît urnele! Ce mai înseamnă, de-acum, democrația? De mult era demonetizată! După povestea asta, e sfîrșită! A fost asmuțită partea care a pierdut alegerile împotriva celei care - bună sau rea - le-a cîștigat! America dictează Europei cine trebuie să conducă într-o țară sau alta! Europa chiar nu-și dă seama?...”

Începuseră să priceapă unii. Simțeau pericolul unui alt fel de dictat. Nici eu, nici Hardtmut nu eram de stînga. Și nici de dreapta. Nu eram nicicum: cei mai periculoși pentru toate părțile. Și iar mi-am adus aminte de cuvintele lui Isus,

(Continuare în pag. 16)

Cine intră în Europa

VREUNUI scriitor, măcar, ales deputat, să-i fi dat prin gînd să afișeze într-o zi la intrarea în parlament citatul lui Iorga?... Aș! Citez:

Un popor care trăiește din vina lui sau a vremurilor, poate alege mai multe căi, dacă nu-i place să zacă în umiliția sau sub disprețul altor neamuri cari știu a trăi, - adică munci, lupta și învinge. Ori îi trage sute de mii de ani o doină de jale. Atunci, cît ține cîntecul, sufletul e slobod, dar trupul tot în lanțuri rămîne. Ori își pune rogojină aprinsă în cap și merge să se jeluiască oricui, și atunci pușini îl vor asculta în lumea aceasta, unde toți, oameni și popoare, au așa de mult de lucru cu ei însiși și cu ale lor. Ori se ține blestemînd după stăpînul cel rău, care din cînd în cînd se întoarce ca să-i mai dea peste gură un pumn de care sîngeră. (Fondul Monetar Internațional, n.n.)

Alternative dramatice de care este bine să fim din ce în ce mai conștienți, acum cînd o parte a țării trage spre vest, iar alta, îmbătrînită în reie, strigă, deocamdată fără s-o auzim: *Înapoi la Est!*

Însăși fraza, citată, a lui Nicolae Iorga, punînd accentul pe voința *de a munci, lupta și învinge*, bizuindu-te pe tine și nu pe alții, este eșantionul unui mare european. Suntem, adică; putem fi, europeni, luați unul câte unul: Eminescu..., Enescu..., Brîncuși, - merge! - Toți laolaltă, însă, plus robii vechi, mai mult sau mai pușini slobozii, greu, greu de tot...

Dacă am avea răbdarea (și mazochismul) de a ne uita zilnic la jurnalele de știri T.V., mai ales pe obscenul, trivialul *Pro-T.V.*, și ne-am gîndi, obiectivi, cîți din seria violatorilor și rău-făcătorilor de toate soiurile ar merita să fie primiți în U.E., am constata, singuri, că cel mult o treime din cele 23.000.000, din cîți se pare că am fi cu toții... Deși, sunt unii care pretind că, *pe bune*, am fi *ca la un milion și ceva* de inși, recomandabili. În care ar intra o parte din parlament, o parte din guvern, ceva din Academie, cîte un sfert și din Uniunea Scriitorilor și din alte cîteva sferturi ale altor profesii mai serioase...

Lăsînd la o parte fărădelegile ce se înmulțiră o dată cu cîinii. Nici cu un număr apreciabil din restul, care nu fură, nu ucid, nu înșeală, nu ne putem lăuda că ar merita să intre în rîndul europenilor. Imbecilizați, de sărăcie, prostiți, nemîncăți, cu cerebelul complet dezzechilibrat, fricoși, lași, cu aerul lor de javre bătute, încăierîndu-se pe cîte o ciosvîrstă, dacă s-ar face un examen, o analiză serioasă... *pe bază dacă sunt ori nu sunt superiori unui grup de antropoide, urangutani, cimpanzei...*, ce-or fi, tare mă tem că cetățenii respectivi nu ar trece de baremul presupus... Vă întreb cu mîna pe inimă: poți oare să defilezi cu aceștia pînă-Evropa?... Dacă veți zice că aceia n-ar fi școliți și că reprezintă un procent de handicapați... Ei bine, să-i lăsă la o parte pe aceștia și să-i luăm în considerare pe cei ce alcătuiesc să zicem un partid, conștienți vasazică, cetățenește. Surpriza noastră, cînd am descoperi că o bună parte dintre aceștia nu sînt - teoretic - nici măcar din zona mamiferelor superioare, de care vorbeam, ca urangutani... cimpanzei, ci, în cel mai bun caz, niște hiene hămesite de orice le pică...

În țările mari subdezvoltate ca India, vacile și maimuțele sînt sfinte și circulă libere pe străzi, ocrotite de băștinași... La aceasta contribuie în bună măsură religia respectată din vechime. Dar sărăcia modernă înlesni credința că tot ce-i viu este sacru și se cuvîne ocrotit. Pe fondul eco-

PREPELEAC

de Constantin Toiu

nomic pauper, spiritualitatea budistă capătă proporții uriașe...

Dintre toate neamurile Europei, cel danubio-carpatic, cu ascendență indo-europeană, ajunsese, după o jumătate de secol de dominație atee și de cumplite experiențe economice dezastruoase, plus deceniul următor al “eliberării” catastrofale, deasemeni - la limita sărăciei, făcîndu-și din ce în ce mai des semnul crucii. Doar - doar cerul, barem, să se îndure, dacă nu programele politice neputincioase... Dacă pînă și un ateu, un comunist de soi, îndărătnic, pe viață, se închină de zor în public, bun ortodox, ca domnul Iliescu... Dacă și această *prefăcătorie* penibilă nu ajută...

Sentimentele creștinești ale populației, vreme îndelungată interzise, se adînciră odată cu sărăcia din ce în ce mai apăsătoare pentru cei mulți și necăjiți, cărora, repet, credinciosul șef de stat le făgăduia și le mai promite și-acum prosperitate socială, dacă nu raiul socialist administrat de Cosmîncă și alde Căta-vencu, remodelat... Vreau să spun că o viață ca a românilor nu o mai duc decît cîinii. Și că sentimentul religios ce-i face pe indieni să lase libere pe străzile lor maimuțele și vacile, socotindu-le sacre; motiv, putem să-i zicem, transcendent, metafizic, - la români chestiunea se schimbă: românul, cu vorba sa cunoscută “a duce o viață de cîine”, constată, social vorbind, strict socialmente, că zicea națională, cu cîini cu tot, se transferă în propria sa existență diurnă. Cîinii, umanizîndu-se de mila românilor, iar aceștia, de compasiune, lăsîndu-se pe patru labe la vederea bietelor, scheleticilor javre. Hrăniți, ocrotiți de mizerabili cetățeni ajunși ei însiși să ducă o *viață de cîine*, asociindu-se cu nefericitele patru-pede, pîzindu-le cît pot de juvățul *Mare-lui Hingher*... Dulăii, cotarlele, maidanezii, clasa proletară ce latră, substituită, se gudură recunoscătoare, pe lângă cealaltă clasă, treptat aliată... Mai mult chiar, simțul proprietății, de care dl. Iliescu zicea că este un *moft* (mă întreb, ce-i aparține dumisale, de fapt?!), cîinii solidarizați de mizerie, cu instinctul lor natural retrețit de indioșării cetățeanului, luă, în proprietate, fiecare, parcela lui, apărată, slujită cu un devotament absolut, servindu-i pe micii vînzători de pe trotuare, considerîndu-le negoțul proprietate protejată, ferm lătrată și vehement.

Stau pe *Victoriei*, peste drum de *Hotel Bulevard* unde se află în colț *Magazinul alimentar*. Cîinii pîzesc intrarea de hoți, mirosindu-i imediat după mers și îmbrăcăminte, primind în schimb cîte un os. Sunt doi, aceiași: două javre bine hrănite de “frații lor buni”, oamenii, colegii de soartă cu ei și de hinghereală și care atît că nu vorbesc cu tine, cînd dau din coadă, purtînd în ochi expresia eternă a supunerii mizere și fidelității totale. Este fantastic flerul lor. Latră imediat pe hoți și pe pungași cu o furie de oratori radicali. Dacă trece pe lângă proprietatea lor mașina de pompieri vertiginoasă, cu claxonul la maxim, ei se reped la ea cu un curaj nemaipomenit, *gata s-o sfășie*...

Măcar de-am fi primiți și noi în Europa, pe baza asta... Că realizăram performanța de a ne situa, permanent, consecvent, insistent, sub orice grad de sărăcie, în ciuda eforturilor mondiale de ajutorare. Dar noi, sfidîndu-le, ne ținem *jos și tare* pe pozițiile canine, fraternizînd în mod constant cu ele, dînd peste nas *Aroganței Umane Rasiste* continentale ce ar trebui să ia de la noi exemplul, în ce privește *Democrația Naturii* atît de des invocată de filozofi. De ce n-am fi primiți ca niște Cobai?... Drept premiu sau record de răbdare fără nici o speranță...

**CRONICA
PLASTICĂ**de Pavel
Șuşară

Iconodulie și festivism

DACĂ înainte de 1990 sărbătorile oficiale erau întâmpinate stereotip cu expoziții foto-documentare și cu scheme grafice ale succeselor în producție din ultima perioadă, după 1990 exact același comportament a fost dirijat către marile sărbători creștine la care s-a primit, pe neașteptate, slobozenie. Dintre acestea, așa cum era și de așteptat, Crăciunul și Paștele ocupă un loc privilegiat și dezechilibrat ceremonial cu totul ieșit din comun. În mod reflex, în preajma lor se mobilizează o amplă recuzită etno-simbolică și tot ceea ce este considerat tipic din punctul de vedere al mesajului și al expresiei îmbracă instantaneu haină festivă și primește o înaltă acreditare culturală. Cum în această perioadă, printr-un miracol al astronomiei, întreaga suflare creștinească, indiferent de confesiune, a sărbătorit simultan nu mai puțin miraculoasa Înviere a Mântuitorului, și interesul organizatorilor noștri de expoziții s-a făcut părtaș la acest minunat eveniment și și-a îndreptat interesul către mesajul pascal și către formele culturalo-simbolice ale acestuia. Consecința unui astfel de interes legitim este o mică expoziție de icoane, și nu numai, deschisă, cu multă parcimonie, într-o sală mai dosnică a Galeriilor Etaj 3/4, spațiu patronat de Ministerul Culturii – mai nou și al Cultelor -, prin Oficiul Național de Expoziții. Că această expoziție este una circumstanțială și conformista, fără o pregătire prea insistentă și fără o cercetare prea elaborată, se poate observa din prima clipă. Plasată în contextul interesului

contemporan pentru formele simbolico-artistice religioase, producția de icoane are, în sine, dar și în ambientul expozițional propriu-zis, un statut destul de bizar. Ea este pe jumătate un act gratuit și laicizat, un stereotip iconografic și atât, asimilat mai degrabă creației plastice în general, pe jumătate o încercare ingenuă (dar și nițel interesată) de comunicare cu lumea neîntinată a reprezentărilor religioase. În afara unei specializări stricte și a unui program spiritual sever, așa cum era altădată producția de icoane, ceea ce se expune acum intră mai curînd într-o categorie de subproducție artizanală și în condiția estetică a surrogatului de tipul *artă naivă de expresie populară*. Cu precădere icoanele pe sticlă, în cea mai mare parte absolut irelevante din punct de vedere artistic, imposibil de localizat stilistic altfel decît prin mimetismul greoi față de precedentele istorice (Nicula, Gherla, Făgăraș, Brașov) chiar mizează explicit pe o ingenuitate nu o dată sarjată pînă la ostentație, în vreme ce icoanele pe lemn au mai curînd năzuințe canonice și exigențe de atelier specializat. Dar dincolo de aceste caracteristici imediate este greu de stabilit cît mai este *icoană* în aparență și în substanța acestor produse care aspiră mai curînd la o valorificare imediată în spațiul public (sală de expoziție sau magazin de suveniruri) decît la o funcție simbolică și la o corespunzătoare utilitate liturgică. Iar faptul că printre semnarii acestor *icoane*, un fel de creatori anonimi care acceptă ca pe o fatalitate a lumii de astăzi căderea în particular și degradarea prin identitate, figu-

rează și cîțiva autori consacrați de pictură naivă și profană, cum ar fi Pavelescu de pildă, spune destul de mult despre contextul estetic-moral-spiritual în care mai funcționează acum acest străvechi și misterios amestec dintre meșteșug, penitență și devoțiune. De altfel, expoziția nici nu este în mod strict una de icoane, ci o demonstrație mai largă de vigilență festivă închinată iconografiei și obiceiurilor pascale în general, pentru că alături de scenele canonice ale răstignirii, ale coborîrii de pe cruce, ale punerii în mormînt etc. sînt și lucrări de pictură populară și naivă pur și simplu, în a căror construcție hieratică postbizantină este înlocuită cu narația hazoasă despre sărbătoare, miel, ciine, biserică și popă, prezențe în primul rînd anecdotice și grotești și într-o măsură mică măsura receptacule pentru lumina dumnezeirii și buni conductori pentru voltajul înalt al trăirii mistice. Cît de necesare mai sînt astăzi aceste expoziții și cîte șanse are o instituție serioasă ca Ministerul Culturii – mai nou și al Cultelor – să le păstrească fără a cădea, fatalmente, în derizoriu, sînt întrebări cu care n-ar trebui, poate, să ne tulburăm tihna tocmai acum. În așteptarea răspunsului care, iată, a și venit, problema esențială rămîne aceea de a nu face, totuși, pînă și din sărbătorile noastre legitime, așa cum am fost învațați decenii bune la orele de dirigenție și la marea școală de estetică națională, pe numele ei Cîntarea României, pretexte pentru un nou conformism!

SIGMA

(Urmare din pag. 15)

preluate, puțin modificat, de toate tiraniile: «Cine nu e cu mine e împotriva mea!» Judecînd așa, Hardtmut și cu mine eram dușmanii Americii și ai unei bune părți a Europei! Dar noi nu ținem nici cu Rusia, China sau Japonia! Nițel cu Malta și Bahrein. Sentilia a fost dragostea noastră cea mare! Teritoriu ideal, pentru care am dus, cîndva, lupte grele, am îndurat frigul și foamea, toate dezastrele posibile! Limanul existenței noastre! Statul în stat! Perimetru cuprins între patru bulevarde; cartierul unde, ani de zile - chiar și după ce am intrat în adolescență, uneori ne-am bătut între noi, într-un adevărat război civil, pentru a instaura - în mic - ceea ce o armată străină, adevărată, cu tunuri și avioane, stricase, nu de mult. Soldații ei, cățarați pe tancuri, aduseseră o ordine nepotrivită părinților noștri. Bunicilor, prea bătrîni ca să mai lupte! Noi, din instinct, pentru că prea multă minte nu aveam, am ridicat Sentilia! Cu pumnii, cu praștii și mitraliere de lemn am izbutit, într-un tîrziu, să stabilim, în lumea noastră cu pantaloni scurți, că e loc pentru fiecare, atîta vreme cît nu-și viră nasul unul în treburile altuia. Cei mari - poate pentru că aveau și avioane - nu se linișteau deloc.

Mama lui Hardtmut este în America. Niciodată acesta nu ar azvîrli o bombă acolo. Doar dacă țicneala lui cu Kremlinul și Pentagonul - între care vrea să stîmească un conflict, prin Internet - nu este o fanfaronadă! Dar Hardtmut mereu se umflă. În ceea ce mă privește, nu pot să atac - la el acasă - un stat care își apără interesele la mii de kilometri distanță! Am și cîțiva prieteni acolo. Dacă țara mea ar fi America, probabil că nu aș mai gândi așa; și eu aș avea ceva împotriva unei Europe prea puternice. Asta mă înspăimîntă: nu sînt ceea ce aș fi putut

să fiu, ci ceea ce mi s-a imprimat, împotriva naturii mele. Părinții mi-au spus, de multe ori, că americanii, în patruzeci și patru, ne-au bombardat casa; Jerry Lee Lewis a învățat la școală că țara mea a fost aliată cu Germania. Cu Hitler.

Nu voi ajunge, probabil, niciodată peste ocean. Nu am bani și îmi mai trebuie și o mie de formalități. Nici yankeii nu dau buzna încoace, au alte locuri pentru afaceri, mai sigure decît țara mea. Aici poate, oricînd, să se ridice poporul, sătul de libertate, foame și minciuni și să radă ori să naționalizeze, cum a mai făcut-o, tot ceea ce e al veneticilor. Să-și trimită, apoi, la ocnă proprii fii, pe cărturari mai ales; să-i omoare, se pricepe. Cei săraci să intre în casa altor semeni, mai avuți. Să instaureze iar egalitatea, fraternitatea și libertatea, de parcă nu acestea aduseseră, aproape peste tot, ceea ce aduseseră... Hardtmut zice că pe steagul comunar măi scrisese ceva: moarte!

În Sentilia fusese o ordine apropiată de perfecțiune. Instaurată împreună cu Hardtmut și ai noștri; împreună cu dușmanii care nu ne mai erau dușmani. Ce a mai rămas azi din truda noastră? Ce s-a ales de Sentilia? Un cartier cu oameni la locul lor, cîndva; chiar prea cuminiți. Care se mai îmbătau uneori, își mai trăgeau palme și pumni, își mai băteau nevestele, dar care nu furau, nu înșelau, nu ucideau... Străzi curate, pe care puteai să te plimbi fără frică toată noaptea! Acum totul e un jeg. Mizerie cît cuprinde, drog și pizdă pe la toate colțurile. Cuțitari. Chiar și pistolari. Recidiviști cu duimul. Un iad în care îmi duc zilele, pentru că și eu sînt pe măsura locului... Nu m-am ticăloșit de tot, dar destul.

...Popor născut din ură. Din violurile soldaților victorioși: femeile celor învinși au purtat în pîntece copii nedoriți. Copiii dușmanului. Ai soldaților romani, ai mercenarilor de toate neamurile, ai colo-

nilor. Ai condamnaților aduși aici, în pușcăria carpatică. Ai hoardelor de mai tîrziu. Generații întregi născute din agresiune. Nu pot sări peste propria-mi umbră.

HARDTMUT nici duminică nu m-a lăsat în pace. A început să urle, ca un smintit, de cum a deschis ușa:

“Mitraliera! Mitraliera!”

M-am dus cu gîndul la o tipă pe care o împărțiserăm noi cîndva. Cum întilnea bărbați, cum îi doboră, tineri bătrîni, făcea prăpăd. Culca totul. Ne-am ales cu fundul ciur, de la injecții. Una peste alta, i-am zis tipei Mitraliera.

“Mitraliera!” tot răgea Hardtmut. “Mi-au tăiat geanta! Să vină cineva cu mitraliera, să facă ordine! Să te împiedici, pe la colțuri, de pungăși făcuți sită! Mi-au tăiat geanta, în autobuz; mi-au furat ochelarii, au crezut că tocul e portofel! Uite!”

Cu mina virită pîna la cot în despicătură, roșu de furie, era în stare de orice. Ar fi tras cu bazuka, chiar și cu tunul, ar fi ras toți tîlharii, drogații, poponarii, prostituatele și polițiștii. Polițiștii întii, pentru că nu făceau ordine, mereu zicea. Și pe mine m-ar fi ras, pentru că aș fi încercat să îl opresc.

Hardtmut era gata să pomească un măcel. Priveam tăietura căscată ca un marsupiu și mă gîndeam că tipul avusese noroc; dacă ar fi surprins momentul *operației*, Hardtmut s-ar fi ales c-un *buzunar* în burtă. Dar și mai norocos a fost pentru că nu dăduse iar peste fufa noastră “criminală” - Mitraliera. Hardtmut ar fi venit cu sistemul imunitar dereglat pentru totdeauna: alte vremuri, alte boli, nimic nu mai era ca odinioară.

(Fragment din romanul Sigma)

Observații naive despre cărți

(Urmare din pag. 1)

În literatură, caut povestea. Exact: povestea. Adică basmul în care se condensează o înfîimplare sau un destin, cu sau fără filc limpede (ce plăcut este să cauți unul care nu se vede de la început!), ceva familiar sau extraordinar, de ieri, de azi sau de niciodată, de aici, din altă parte sau de nicăieri. Mi-e totuna subiectul poveștii în proză, în versuri, în forma unei scene de teatru, dacă e monologal sau dialogal. Și nici să mă instruiesc, citind, n-am în gînd. Există destule alte mijloace dacă vreau s-o fac, mai potrivite. Nici lungimea nu mă frămîntă. Miile de pagini din *Iosif și frații săi*, enormul roman al lui Thomas Mann, nu m-au speriat mai tare decît cele zece pagini ale *Cursei de șoareci*, povestirea Selmei Lagerlöf. Nici *Divina Comedie* mai tare decît volumașul *Plumb* cu care a debutat Bacovia. Cît despre morala ce se desprinde din poveste, asta chiar mi-e indiferentă. Aș putea continua cu lucrurile de care nu mă sinchiesc cînd citesc. La ce bun? Dumneavoastră aveți destulă imaginație ca să mă completați.

Revin la lucrul de care, singurul, mă sinchiesc: la povestea pe care vreau s-o aud. Trebuie să recunosc, acum, la sfîrșit, că nu sînt, ca cititor, doar un hedonist, cum ziceam la început. Sînt un cititor care nu s-a maturizat și iubește basmele. Unul căruia îi place să citească cele mai trăznite istorii. Dar care, atenție!, nu se plictisește de cele banale. Pur și simplu fiindcă adoră ficțiunile, tot ce iese din imaginația omului și e pus pe hîrtie sub forma unor înfîimplări, personaje, discuții sau emoții. Știi ce simt eu cînd citesc? Că mi se îngăduie să zbor pe altă planetă, undeva în galaxie, să trăiesc într-o lume paralelă. Ce are a face că uneori pare lumea de pe pămînt? Vă garantez că e o falsă impresie. Este altă lume. Altă viață, alte personaje, altceva. La care eu am acces, citind.

Într-o noapte, acum cîțiva ani, mă aflam în Africa de Sud. Am privit, reflex, cerul. Era cerul pe care-l știam din copilărie, cînd îl cercetam curios, cu cărțile lui Flammarion în minte. Stelele scînteiau la fel. Constelațiile se grupau în figuri splendide. Spuma Căii Lactee îmi era nespuse de familiară. Și totuși, unde erau Carul Mare, Steaua Polară, Venus? Și ce anume purtau stelele pe care le vedeam? Cerul emisferei sudice sub care stăteam perplex *nu era cerul meu*. Era la fel de adevărat și de uluitor, la fel de real în toate detaliile, dar era altul. Tot așa și cu ficțiunea din cărți, cu poveștile pe care ni le spun ele: aparțin unei lumi paralele, poate însă singura adevărată, reală, fiindcă este nemuritoare. “Știu eu dacă acel Augusto Pérez din romanul meu *Negură* nu avea dreptate atunci cînd prefindea a fi mai real, mai obiectiv decît mine, care credeam că-l inventasem?” Dacă Unamuno care o scrie, nu răspunde acestei întrebări, de ce aș face-o eu, care doar am citit-o?

CRONICA FILMULUI

de Eugenia
Vodă

Țăcăniții sîntem noi

INTR-O lume normală, un film ca *Țăcăniții* ar fi trecut neobservat. Nu e cazul nostru. Nu numai pentru că lumea în care trăim nu e una normală, dar și pentru că, după o lungă seceta a producției naționale, cronicarul s-a trezit invitat, incredibil, la "un nou film românesc, *Țăcăniții*".

Alarma falsă. De fapt, nu avem de-a face cu un film românesc, ci cu un film în românește, ceea ce e cu totul altceva. După ce, de atîta vreme, nu s-au mai putut auzi, la cinema, dialoguri în românește, le auzim acum, cu ocazia *Țăcăniților*. Dar cum? Sub forma unui dublaj nefericit, al unui film tumat - la noi - în franceză (cu distribuție mixtă și cu echipă tehnică română). O banală subtitrare ar fi fost, în acest caz, o soluție mult mai igienică. Dar un subconștient "filmați, băieți, filmați, numai filmați românește" a stat, probabil, la originea unei așa-zise variante românești. Doar că dublajul trage filmul (și mai) în jos; replicile sînt servite, toate, violent asincron și sună ca înregistrate pe scena unui teatru de amatori, și acela în criză.

Regizorul (coscenarist al propriului film, francezul Gérard Cuq, 45 de ani, citeva filme de televiziune la activ, debutant acum pe marile ecrane), întrebă, la conferința de presă, în ce gen și-a conceput filmul, a răspuns: "În nici unul". Filmul s-a vrut un amestec de genuri - și polițist, și comedie, și de dragoste, cite puțin din fiecare - dar el se reduce, în ultimă instanță, la un haos stilistic scăpat de sub control, cu un aer paradoxal de parodie involuntară. La balamuc ca la balamuc, s-ar putea spune, de vreme ce filmul se petrece, a-

proape în totalitate, la un spital de nebuni. Cîțiva "raufacatori" incolțiți (foști polițiști) se baricadează în ospiciu și iau ca ostatici bolnavii. Locul e inconjurat de trupele anti-tero. În timpul asediului, lumile se amestecă, nebunii par mai normali decît normalii și normalii mai nebuni decît nebunii. Asediații descoperă beatitudinea clipei trăite cu nebunia libertății; cum zice rezumatul de presă al filmului: "se stabilesc legături privilegiate între bolnavi și polițiști" (atît de privilegiate, încît filmul e "nerecomandat sub 14 ani"). Teoretic, e foarte posibil ca, în mîna unui regizor genial, toată această harababură într-un cuib de... Cuqi (pentru că pe ambii scenariști îi cheamă "Cuq") să fi căpătat un sens. În condițiile date, n-a căpătat alt sens decît acela al unui produs artistic nul.

Lucrurile nu sînt, însă, chiar atît de simple. Pentru că acest film, atît de ușor demolabil, reprezintă, în felul lui, o performanță. În timp ce, în cinematografia noastră oficială nu s-a mișcat mai nimic, un producător particular reușește, iată, să facă ceva. E vorba de cunoscutul operator Ion Marinescu, care, după '89, a fondat propria casa de producție, Atlantis Film, care a dat, pînă acum, în colaborare cu francezi și cu belgieni, o serie de lungmetraje de televiziune. Desigur că n-ați auzit de *Moarte prin procură* sau de *Pasiune mortală*, titlurile sînt elocvente. Cinema de consum, firește. Și totuși, apare întrebarea: între acest cinema de consum și inactivitatea totală - ca să nu zicem moartea - nu e de preferat consumul? În timp ce atîția profesioniști ai filmului autohton au șomtat, s-au de-

Un rol mic pentru un actor mare: Horațiu Mălăele în *Țăcăniții*

profesionalizat, au abandonat, aflăm că pe fișele fiscale ale firmei Atlantis figurează 437 de tehnicieni și de actori români!

Descoperi, și în *Țăcăniții*, o serie de actori români, de pildă Catalina Mustăță (cu o grație ascuțită ca o lamă de cuțit), sau Sanda Toma (cu un ton de ironie superioară, de sorginte teatrală), sau Alexandru Bindea (cu un umor "dilimache" în personajul unui doctor de nebuni pre nume Dilimanu) și, în sfîrșit, un nume nou într-un rol principal, Tomi Cristin (cu o figură foarte cinematografică și cu o vizibilă înzestrare pentru actoria de film). În ceea ce privește apariția actorilor în filme minore, părerile sînt împărțite. Există voci care susțin că orice participare e benefică ("Important e că existăm!", "te mai vede lumea", "e un exercițiu de menținere în formă", ca să nu mai vorbim de beneficiul strict alimentar al chestiunii). Există, în egală măsură, voci care pledează pentru selectivitatea cu orice preț, pentru ceea ce se cheamă "a-ți ține hangul", a nu te lăsa amestecat în țărilele subculturii. În ceea ce mă privește, mărturisesc că aș opta pentru a doua variantă; recunosc, însă, ca s-ar putea să mă înșel. Nu întot-

deauna un actor mare se degradează atunci cînd joacă în filme mici.

Pacat că o energie atît de eficientă ca a producătorului Ion Marinescu s-a canalizat într-o astfel de albie, în timp ce valorile filmului românesc n-au mai avut o premieră de secole. Apoi, e stupefiant că, în condiții de săracie fără precedent, CNC-ul nostru a decis să investească circa un miliard de lei în țăcăneala nu destul de țăcănită a unui regizor francez de mîna a șaptea, în timp ce filmul lui Mircea Daneliuc zace, de cîțiva ani, nemontat, în cutii, și nimeni nu se scandalizează.

Cu cît vor fi mai numeroase deschiderile, colaborările, coproducțiile - cu atît va fi mai bine pentru industria noastră de film. Dar să jubilăm și să anunțăm cu surle și tobe cînd vine un regizor străin să filmeze la noi, în timp ce noi ne-am îngropat de vii propriii regizori competitivi, atîția cîți avem, mi se pare grotesc.

Țăcăniții, dincolo de calitatea propriu-zisă, nu reprezintă, în esență, altceva decît o prestare de servicii. Un produs fără identitate culturală românească. Or, așa cum traduceriile nu fac ceau o literatură, nici prestațiile nu fac și nu vor face o cinematografie.

ATELIER

CUNOSCUTA mai ales în zona artelor plastice, Geta Brătescu își postfațează recenta carte A.R. printr-o seamă de reflecții și răspunsuri prilejuite de un interviu al Aureliei Mocanu. Între datele de *mitologie personală*, aflăm că artista s-a născut la Ploiești. Așadar, „o lume indulgentă și caustică“, ce oferea un „adevărat spectacol“, inclusiv în farmacia paternă unde avea loc „un fel de cenaclu“. Din luminile și umbrele timpului trăit, viitoarea artistă își va edifica Atelierul „înțeles ca athanor“ ale cărui roade se vor maturiza în primul rînd sub zodia intuiției feminine, a divinației, a unei puteri magice sinonime cu însăși psihologia creației definită de Jung „o psihologie feminină“. Recunoscîndu-și modelele spirituale în Camil Ressu și George Călinescu, autoarea își circumscrie propria artă într-o „ingenuă permeabilitate a tuturor lucrurilor“, ce stă la baza unei neconținente metamorfoze a relației obiect-text-limbaj. Volumul propriuzis, un *roman* al fragmentelor ce marchează spațiul continuu al mărturisirii, cuprinde fulgurante note de jurnal plus șapte texte ce ezită între ficțiune și biografism. *Dintr-un carnet* este un fel de compendiu despre psihopatologia înaintării în vîrstă și rememorarea

raporturilor între viață, morală și artă. Pe fundalul unei solitudini acceptate și descrise în chip dramatic, Geta Brătescu dă la iveală aforisme și micronarațiuni filosofice; nu lipsesc secvențele dintr-o cromatică a deznădejdii, decorurile dintr-o dramă aminată, maniacale naturi statice. Prozatoarea ce nu evită elegia prozopoemului, își exercită incisiv ochiul de anatomist-artist spre a sugera un sfîrșit de viață - sfîrșit de partidă, avînd totuși stenica puțere de a descoperi valențele vieții în ingratitudinea anodinului și hazardului. Delir denotativ. Febră și viziuni onirice. Panoramarea unor spații, obiecte și ființe căzute în dizgrație. Fugă de calofilie în favoarea scrutării violente a unor figuranți provocatori prin ciudățenie.

Tehnica vertijului, visul conjurat pentru virtuțile lui mediumnice între lumi, sînt moduri de consolare și de operare în a da formă și substanță timpului. Un timp regăsit, un elan al urcării muntelui, chinuit și spasmodic, lipsit însă de gloria spontană, fantasmatică a unui *măr înflorit*. Un fel de incizie a stării de fapt săvîrșește Geta Brătescu, excelent miniaturist, în ciuda unor pasaje sentențioase sau obscurități, mai tot timpul analitică, deprimantă, exorcistă a viselor negre și a

obsesiilor teratologice; hipersenzitivă în „Chioșcul de pe deal“, impecabilă portretista în „Prietenul din copilărie“. Expertă în semiologia culorilor, naratoarea pune preț pe valorile cromatice și anatomice ale personajelor, dar și pe interioare puternic amprentate de cursul și simbolistica vieții aceluia. *Baden-Baden* este narațiunea unei călătorii ce declanșează proustiene intermitențe ale amintirii, cum ar fi spon-tana teleportare în Roma tinereții sau în salonul de modă al doamnelor Lyssy din copilărie. Personajul A.R. nu pregetă să inventarieze cu ironică voluptate vizuală sutele de obiecte dintr-un muzeu al Orașului Baden-Baden, ca și cum ar reproduce însăși inutilitatea unei memorii mecanice. Maximum de cruzime și detașare stilistică atinge Geta Brătescu în „Bluză“, relatare a unei vizite la părinți. Un contratimp și un eșec afectiv al comunicării, căci, așa cum susține autoarea, „îmbătrînind, părinții trec parcă într-o altă specie; privirea lor încetează să mai exprime, să mai răspundă cu vioiciune provocărilor vieții...“. Revizitîndu-și experiențele prin ecranul unor succesive pelicule, doamna A.R. pendulează între persoana întii a confesiunii și persoana a treia a naratoarei ce descrie, invocă, se roagă, anticipează, arde

GETA BRĂTESCU

A.R.

roman

FUNDAȚIA CULTURALĂ SECOLUL 21

etapele, sugerează implozia. Un antrenament al minții la capătul căruia se conturează mult-năzuita „cameră cu pereții albi și goi, cu lumina moderată“. Imaginea Atelierului, a sublimării vieții sub spotul privirii *interioare* și al tensiunii memoriei. Seismograf cu dublă comandă.

Geo Vasile

TELE-

COMANDO

Parlamentarii spun lucruri căznite

PARLAMENTARIII spun lucruri căznite și ar fi interesant ca dl Virgil Iantu să facă o emisiune cu acest titlu la care să-i întrebe pe aleșii noștri exact aceleași lucruri la care răspund micii săi interlocutori din emisiunea *Copiii spun lucruri trănite*. Răspunsurile deputaților și ale senatorilor le-ar concura cu siguranță în umor involuntar pe cele ale copiilor. Reporterii PRO TV au făcut așa ceva înainte de Paște și au transmis câteva secvențe de tot hazul (sau de toată jalea) în emisiunea de *Știri* de vineri seara. Interlocutori au fost trei-patru deputați, dintre care nu i-am reținut decât pe dl Lepădat și pe d-na Irina Loghin. Întrebările erau foarte precise, legate chiar de problemele discutate la Camera Deputaților și în legătură cu care intervievații votaseră. Din răspunsuri se vedea că respectivii deputați, care se munceau să salveze aparențele prin răspunsuri cu tupeu sau evazive, n-aveau nici măcar idee despre ce se discutase și nu pricepeau lucruri elementare, cu care ar fi trebuit să fie la curent, de pildă „șinta inflației”. Pentru dl Lepădat cifrele sînt un domeniu cu totul străin, așa că s-au spus 30 este totuna, ce să se mai încurce cu asemenea fleacuri. Ridicolul absolut l-a atins însă Irina Loghin. Rugată să spună ce s-a întîmplat la Camera, domnia sa a considerat, probabil, că i se cere un interviu după concert, astfel încît a spus: „La început a fost mai rău, pentru că unii deputați nu se înțelegeau, însă la sfîrșit a fost impresionant”. „A fost impresionant”, a repetat ea, cu mimica zîmbitor înlăcrimată cu care își interpretează oftaturile lirice. Lipsea numai taraful, dar la viitoarea votare acest amănunt s-ar putea remedia. (I.P.)

Printesa lunii

SARBĂTORILE la români înseamnă neapărat mîncare și chef și prea puțin meditație, reculegere, armonie. Semnificațiile religioase sau cele ale ritualului se pierd îngropate în produse și în voluptatea cu care sînt consumate. Am încercat să văd cum Sfințele Paști, miracolul Învierii lui Iisus sînt comentate și analizate într-un mod profesionist pe canalele televiziunilor. Nu pot să spun că mă așteptam la mari minuni. Speram însă, recunosc, la ceva mai multă decență. Singurul post consecvent în ton și propuneri cu marea sărbătoare pascală a fost Canalul 2 al televiziunii române. Începînd cu *Messa solemnă a Sf. Cecilia* de Gounod, difuzată în joia mare, continuînd cu transmisiunea în direct a *Prohodului* de la Catedrala Patriarhală din București și cu *Requiemul* lui Verdi interpretat de Corul Academic și Orchestra Națională a Radiodifuziunii române și terminînd cu mesajul și binecuvîntarea Papei Ioan Paul al II-lea direct din Piața San Pietro de la Vatican în ziua de Paști. Programele au fost adaptate la ținuta Sărbătorii. Deșănțarea de pe celelalte posturi a întrecut cu mult limita de sus a vulgarității, prostului gust și prostiei. Incredibilă postura în care grupul *Divertis*, remarcabil prin subțirimea glumelor, prin aciditatea fină a satirei politice și sociale a acceptat producerea serialului umoristic *Veniți de luați chenzină*, o alunecare de neînțeles, și de care nu aveau nevoie, spre *Vacanța mare*. Publicul *Divertis*-ului nu se confunda niciodată cu acela, numeros și gălăgios, de la *Vacanța mare*.

Revenirea la normalitate a însemnat reîntîlnirea cu *Lumea dansului*, realizată de Silvia Ciurescu, una din puținele emisiuni cu adevărat profesioniste. Poate și de asta ziua în care se difuzează

ză săptămînal pe România 1 s-a schimbat mereu (lunea, vinerea, acum marțea) pentru ca telespectatorii să obosească să o mai caute, să creadă chiar că nici nu mai există. Ora însă, 12 noaptea, a rămas mereu aceeași. Cine este tenace în a o urmări, trebuie să fie și noctambul. Cultura se face la ore mici, oricum nu e pentru toată lumea și nu trebuie nimeni chinuit. Cine pofteste însă *Lumea dansului*, n-are decât să aștepte miezul nopții! Va fi, însă, răsplătit pe măsură! Întotdeauna în actualitate, cu o dinamică bine studiată, cu teme incitante susținute prin imagini filmate superb din spectacole, recitaluri prestigioase (nu de mult am văzut cîteva momente solistice în interpretarea lui Boșkirov și Nureev în care perfecțiunea mișcării și rafinamentul gestului erau de-a dreptul fascinante), discuții cu creatori (aceea cu Gigi Căciuleanu este una memorabilă) sau cu manageri extraordinari, aproape atipici cum este Ana Maria Munteanu, *Lumea dansului* și Silvia Ciurescu nu fac rabat de la ce se numește valoare și profesionalism. Ultima creație a coreografului Jiri Killion, *Printesa lunii*, prezentată în "prolog" de Sergiu Anghel în emisiunea din 17 aprilie a reușit să mă introducă în acea stare de meditație, o stare Zen, din care perspectiva asupra lucrurilor, o vieții suferă o modificare. Nu trebuie ratat nici-un exercițiu de spiritualizare propus de Silvia Ciurescu. Nu este doar o inițiere în lumea dansului. Urmăriți și va veți convinge. (M.C.)

Surprizele... Învierii.

CU RISCUL de a fi trecut fără prea multe menajamente în categoria misoginilor, dar și cu bucuria sinceră că acest fapt se va transforma în privilegiul de a dovedi contrariul, nu m-am putut abține, doamnelor și domnilor, și am păcătuit din nou, chiar în seara minunată a Sîmbetei mari. În vreme ce ucenicii plîngeau risipiți și înpăimîntați, în timp ce sfințele femei boceau îndurerate și-și sfîșiau amarnic veșmintele cernite, taman pe la ceasurile în care soldații romani picoteau lîngă lespedeza grea de piatră și trupul Mîntuitorului, eliberat de giulgiu-i și ușurat de povara pămîntească, se pregătea să lase mormîntul pustiu, eu, îmboldit bag seama de vreun gînd potrivnic ori de cine știe ce pornire vrăjmașă, dacă nu cumva, Doamne ferește, chiar de amîndouă, m-am uitat la... *Surprize, surprize...* Adică, asta e, s-o spunem pe slea și fără fașoane, m-am chiombit la Andreea Marin. Și iarăși vin și zic, adică repet și întăresc cele mai la deal dezvăluite, că de aici mi se va duce mie buhul de nesimțitor și de misogin. Pentru că, marturisesc sincer și chiar cu mîna pe inimă, oricît ăș încerca, oricît mi-aș impune prin puterea voinței, contactarea optică a Andreei Marin, recunosc, după un frison

efemer, ca acela de saună, nu reușește să mă emoționeze mai mult decît un borcan de circulație părăsit. Cu toată frumusețea ei ireală, de păpușă evadată dintr-un muzeu de ceară, cu toată unduirea, e drept, ușor rigidă, a trupului său prelung și cu semne vizibile de împlinire, oarecum asemănător cu acela mai consacrat al compatrioatei sale Daniela Condurache, în ciuda vestimentației mereu asimetriche, transparente și decoltate degeaba, Andreea Marin continuă să fie o figură inumană, vreau să zic ne-umană: un fel de Data din cunoscutul serial cu aventuri extragalactice. Încercarea ei sinceră de a zîmbi eșuează totdeauna în rîctus, dorința de a-și dovedi mobilitatea în dans seamănă suspect cu un muget arhaic al fertilității, după cum curtoazia de gazdă ipocrită și aplecarea profesională și impudică spre suferința comercializată a *celuilalt* sînt prilejuri cinice de autoflatare și pretexte egoiste de a marca *diferența*. Și pentru că recenta ediție a *Surprizelor...*, cea de la care mi se va trage mie bănuiala de misoginie, tot a avut o loc în preajma Învierii, duhul umanitar al Andreei a îmbrăcat deodată straie bisericești și a luat azimutul pe o mînaștire din nordul Moldovei. Cu maica stareță în studio, smerită prin rol și plină de sficiune în fața reflectoarelor și a figurantelor cu fustița de un deget și cu picioarele cît Parîngul, concitadina lui Luca Pițu s-a preschimbă subit într-un fel de Doică Tereza (adică o Maică Tereza precoce) și s-a pornit pe danii ca la inundații. La un semn aruncat către culisele abundenței, au început să curgă spre sfîntul lăcaș cam de toate: de la banalul cazarmament și pînă la rîvnitul clopot de care mînaștirea avea atîta nevoie și care, în mod sigur, după cum arăta, nu-i va fi acum de nici o trebuință. Dincolo de circumstanța pascală, care ar putea oferi o explicație, rămîne, totuși, o întrebare tulburătoare: de ce oare vestalele noastre, a se rememora aici și cazul Mihaelei Rădulescu, sînt cu atît mai bisericoase cu cît sînt mai sumar îmbrăcate? Dacă în privința Mihaelei m-am cam pierdut în ipoteze, în cazul Andreei lucrurile par destul de clare: după ce s-a mîntuit de povara civilă a căsătoriei, sufletul ei, așa delicat și invizibil cum e el, pare a o trage, în pofda trupului greoi și îndărătnic, direct către taina hierofaniei, cu alte cuvinte către penumbrelor moi și arome ale chiliei. Dacă presupunerea mea se va adevăra, am scăpat amîndoi, adică și eu, și Andreea: Eu, de suspiciunea misoginiei, pentru că nu se cuvine să freamăți în vecinătatea unei sfinte, fie ea și incipientă, Dînsa, ca să mă exprim în idiom bahluian, pentru că doar monahismul și un lanț virtos de canoane ar mai putea-o izbăvi de grelele păcate ale fațarniciei, ale vanității, ale... etc.etc.etc. Amin! (P.S.)

OCHEAN

de Paul Miron

Cîntări teutone

ERA prea cald. Voiam să deschid fereastra, dar nu găseam nici măcar pervazul. Deși se știa că administrația privește aceste inițiative particulare cu ochi răi, am comis totuși delictul, m-am învelit în pătură. În tot acest timp atotputernicul soare mă ardea încît nu puteam să deschid nici un sfert de pleoapă. Cel mai înțelept era să mă retrag din întrecerile din areal și să mă odihnesc. Un vecin pisălog m-a invitat la el la masă. Știam că e pornit împotriva mea, bănuiam că mă pedepsește pentru un păcat oarcare și va alege ca armă de execuție vorbăria lui. Eram decis să nu permit asasinului crima în casa mea. Mai bine la el, în cartierul acela misterios, de pe malul mării.

Sătuli, am ieșit pe terasă ca să ascultăm un cor excepțional. "Vă place?", mă întrebă gazda ca și cum ar fi fost el și compozistul și dirijorul. Eram atît de entuziasmat. Nu reușii să scot un cuvînt. Îi arătai întînderea mării ca semn superlativ. Fu fericit. La capătul lagunei, săltau fermecătoarele insule de plante. Mișcat de atîta armonie, vecinul meu începu să plîngă. Lacrimile îi curgeau pe gulerul său alb duminical. Dat fiind renumele meu de italianist, mă simții obligat să-i spun ce desfătare este muzica napolitană pentru auzul meu. Afară, ne așezărăm pe o stîncă și ascultărăm în tăcere o arie foarte cunoscută. Găsiu vorbele mele prea sărace să exprime tot ce simțeam. Vecinul mă privi ca pe un străin. "Asta nu e melodie italiană", cuvîntă el rece. Din politete am confirmat: "M-au convins instrumentele mediterane. Atunci, de unde provine?" El îmi răspunse cînd am ajuns în fața liceului Garibaldi. Pe partea necarosabilă a bulevardului păseau pilcuri-pilcuri de copii. Înainte mergeau gornistii ce se sileau să țină măsura cîntărilor ceva mai grăbiți ce urmau. Un tînar cu figura unui înger căzut ne conduse la stadion. Am așteptat mult pînă am putut intra pe poarta roasă de ploii. Plimbîndu-mă pe verdele terenului, am remarcat un militar pe care vîntul de seară nu-l mulțumea. Se mișca încet, ca prin zăpadă. Atunci mi-am amintit: cîntecul venea din lumea operetei germane. Preluat de toate limbile continentului, ne oferea imaginea unui soldat care stă de gardă la marginea pămîntului. În singurătatea lui, pe malul fluviului Wolga, frigul, ghețarul de pe poduri nu-l speriau. Locuitorii din oraș dormeau în liniște; straja acestui neclintit războinic, ținuta, uniforma, dîrzenia, le da siguranța păcii.

Un bariton cu voce clasică ieși din rînd, se apropie de mine și-mi cîntă așa de tare că... sării din pat bătînd din călcîie ca în fiecare dimineață, cînd dădeam raportul la deșteptare. Fusesem și eu santinelă, noaptea, nu pricepeam cum am ajuns la castel și cum am adormit. O echipă de polițiști chipeși, cu aripi de fier, mă așteptau: "Unde ai fost, frate?", întrebă șeful lor. "Unde să fi fost, frățioare? La datorie! Dar voi, spuneți, cine v-a dat voie să intrați pe terenul nostru? Dacă doriți să cersșiți ceva, duceți-vă la magazie." Vorbeau acum toți deodată. Își cereau iertare pentru deranj, că așa a fost ordinul, să-l caute pe prea cuviosul, de-har-purtătorul, părintele Uriel, să se prezinte la Cel de Sus, în biroul din camera de ajutoare.

Nu mai fusesem de mult în acest sediu al operelor de caritate și o anumită melancolie mă cuprinsese. Cel de Sus își mutase masa la fereastra cea albastră, spre apus. Scria. Nu și-a ridicat ochii de pe hîrțile răspîndite peste tot. Stăteam în picioare și așteptam. După o jumătate de oră m-am așezat pur și simplu pe un jilț lîngă biroul său. Abia atunci păru că mă remarcă: "Ai venit și tu, unde ai fost?" - "În post, adică acolo unde ați poruncit să mă duc." - "Și ce ai făcut acolo unde am poruncit eu?" - "Ordine și bucurie." Răspunsul meu îl înveseli. Și după multă vreme îl simții din nou aproape, tatăl meu, tatăl nostru, unica posibilitate pentru mine de a învinge caprioarele vremurilor.

POLIROM

NOUȚĂ
aprilie 2001

• În colecția Biblioteca Polirom

Miguel de Cervantes

Nuvele exemplare

Vol. 1 și Vol. 2

(Traducere de Sorin Mărculescu)

• În colecția Duplex

Corneliu Mănescu

În dialog cu Lavinia Betea

Convorbiri neterminate

În pregătire:

Dan Horia Mazilu

O istorie a blestemului

Vladimir Tismăneanu

Spectrele Europei Centrale

-30% OFERTA SĂPTĂMÎNILI pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ► AgendaComenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.rowww.polirom.ro

CARTEA
AMERICANĂ

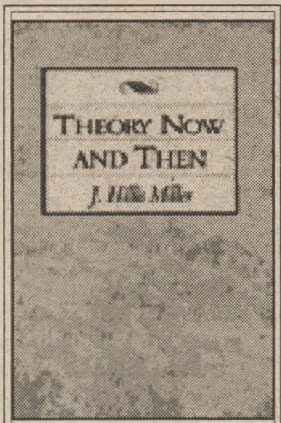
prezentată de
Andreea
Deciu

Deconstructivismul - un nod de legătură

PE LA începutul anilor 80 se lansa în Statele Unite voga unei noi direcții în teoria și critica literară, cunoscută sub numele de "deconstructivism". Indisociabil legat de numele unor Paul de Man, Jacques Derrida, J. Hillis Miller sau Barbara Johnstone, deconstructivismul nu poate fi declarat mort, la două decenii după apariția sa. Dar pe lângă faptul (oarecum inevitabil) că nu mai are vitalitatea începutului, e limpede că nici nu a reușit să îndeplinească profecția lui Paul de Man, și a nume să cartografieze *în-treaga* istorie literară cu instrumentele și metodele sale noi, să conceapă, cu alte cuvinte, o nouă hartă a tradiției literare. Deconstructivismul a pierdut în mod cert din vigoare și prin forța unei conjuncturi politice - scandalurile iscate în jurul lui Paul de Man după dezvăluirile legate de activitatea lui din timpul războiului. Oricît de inversunat l-ar fi apărut discipolii și prietenii, numele lui Paul de Man a rămas - cel puțin pentru unii - compromis. E păcat să judecăm calibrul intelectual al unei metode după calibrul moral al celor care o propun. Pentru reprezentanții Noii critici (din anii '40 și '50), acesta era un truism, cum e și pentru deconstructivismiștii înșiși. Dar pentru anumite facțiuni literare, animate de alte principii și propulsate de alte ambiții, distincția nu mai e chiar atît de clară.

Însă indiferent de apetența pe care o avem pentru noțiunea de *metodă* sau de *școală critică* în studierea și înțelegerea literaturii, indiferent cît de impresionați am fi de performanțele deconstructivismului - la urma urmelor prea strict condiționate de farmecul unor idiosincrazii, de inimitabilul unui Derrida sau chiar Paul de Man însuși - direcția propusă cu ani în urmă de acești critici americani și europeni prezintă câteva particularități interesante pentru o mai generală înțelegere a felului în care poate fi abordată literatura. Mi-a prilejuit această modestă constatare lectura unui volum de eseuri ale lui J. Hillis Miller, intitulat *Theory Now and Then* (Teoria atunci și acum). E o carte heteroclită, compusă din texte cu diverse

grade de specializare - unele manifeste teoretice în sensul cel mai clar și mai dificil totodată, altele mai curînd specimene de jurnalistică sau chiar eseuri cu o notă personală. Însă, în întreg volumul,

J. Hillis Miller -
Theory Now and Then,
Duke University Press,
Durham 1991, 405 pag.

Hillis Miller revine, uneori subtil, alteori destul de brutal propagandistic, la tema care în mod evident îl preocupă constant: deconstructivismul. Volumul a fost publicat la începutul anilor '90, deși unele dintre eseuri sînt mai vechi. E interesant cum Hillis Miller intuia încă de acum zece sau douăzeci de ani care vor fi principalele transformări din domeniul predării literaturii în Statele Unite, cum vor afecta ele cercetarea în critica sau teoria literară, și care va fi poziția deconstructivismului în noul peisaj literar. Mă opresc doar la câteva dintre ele.

Ca să înțelegem aceste transformări și rolul jucat de deconstructivism în producerea lor, Hillis Miller ne îndeamnă să începem cu începutul: la jumătatea secolului al XX-lea, studentului (de cele mai multe ori bărbat) care se pregătea să devină critic literar, istoric literar sau pur și simplu profesor de literatură i se oferea o educație umanistă în spiritul lui Matthew Arnold. Adică o educație întemeiată pe valorile clasicismului, nutrită la "marile opere" ale omenirii, Platon, Shakespeare, Robert Browning și James Joyce. Literatura universală era necesarmente o literatură tradusă, chiar dacă unele universități încurajau studiul limbilor străine, mai cu seamă latina sau greaca. Lansarea Noii Critici a modificat esențial această panoramă intelectuală, nu pentru că ar fi

modificat canonul existent, ci pentru că venea propunînd un mod de lectură a textelor literare care nu mai depindea de erudiție în mod nemijlocit, ci crea el însuși cititorului capacitatea de a descoperi literaturitatea unui text. Introducerea literaturii comparate (și cu ea a cerințelor de cunoaștere a unor limbi străine) în curriculum-ul universitar a adus o nouă modificare, de astă dată ca largire a canonului prin descoperirea unor scriitori inevitabil rămași în afară dacă nu fuseseră traduși. Acum, sîrînd peste citeva decenii pînă ajungem la momentul actual, situația pare atît de diferită încît mai greu înțelegem cum s-a ajuns la ea. Explozia de curente critice și teoretice așa-numite *postmoderniste* sau *anti-fondaționaliste* (feminism, marxism, postcolonialism, studii culturale etc.) a scos din discuție citeva principii și concepte care cîndva fuseseră importante, ca de exemplu cel de literaturitate, sau de canon. Erudiția a devenit mai curînd suspectă, iar lectura *intrinsecă* a textului literar (așa cum o propunea Noua Critică) a fost adeseori înlocuită cu lecturile *extrinseci*. Deseori, literatura însăși a fost înlocuită (sau transformată în pre-text) cu diverse alte cimpuri de manifestare a spiritului uman: sociologia, filozofia, istoria, antropologia etc. Cei mai conservatori dintre criticii și teoreticienii literari protestează și astăzi - evident zadarnic - la colonizarea profesiei lor de către alte domenii.

Ce rol a jucat deconstructivismul în toate acestea? Dacă e să-i dăm crezare lui Hillis Miller, unul central. Pentru deconstructivist, literatura înseamnă înainte de orice limbaj, ce însemnase de fapt și pentru Noua Critică ori structuraliștii europeni. Pornind de la remarcă lui Paul de Man - cuvintele au o *energie* uriașă care le permite să făptuiască așa-numita "materialitate a istoriei" - deconstructivismul nu caută să descopere literaturitatea unui text, ci literaturitatea limbajului, prin literaturitate înțelegîndu-se structură, dar și capacitate performatoare, vitalitate, trecere aproape insesizabilă a cuvintelor în fapte. În vreme ce pentru o critică sociologizan-

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocărlie

Ordine și dezordine

ORDINEA este o întreprindere împotriva naturii careia îi putem critica toate aspectele cît timp ansamblul rezistă, ne adăpostește și ne apără, scrie Valéry (cf. I, 736), ironizându-i implicit pe aceia care - am spune noi astăzi - participă la revoluție așezați comod în fotoliu, la televizor.

Așa se și întîmplă, de cele mai multe ori. Intelectualul e un răsfățat care își dă iluzia libertății cîrînd împotriva unei lumi în care se află bine instalat. O dictatură înțeleaptă îi lasă această iluzie, critica lui acționînd ca un vaccin. Securitatea din epoca Ceaușescu a cunoscut acest adevăr și l-a încurajat (interminat).

Să nu fim de tot sceptici! Există intelectuali care chiar încearcă să desfășoare o ordine pentru a pune o alta în loc. Enciclopediștii francezi, ori consilierii "Soldariatății" poloneze pot fi pomeniți.

Există și indivizi - intelectuali sau nu - care refuză ordinea de orice fel. Ei pot fi frustrații unei lumi în care n-au reușit să se instaleze și atunci sunt oportuniști ratați. Din cînd în cînd, însă, refuzul e autentic și dezinteresat. Atunci se face simțită viața, cu tot ce are ea nutritiv, dezordonat și amenințător. În perspectivă istorică, acești negatori ai valorilor se înscriu într-o succesiune necesară. Ei aduc aer proaspăt într-o lume sufocată de inerția ei. Astfel de "nietzscheeni" sunt repede recuperați. O fac, glorificîndu-i, gînditori bine instalați care își oferă fiorul de a privi adevărul în față. Din acel moment, adevărul a sucombat.

*
* *

Găsesc în *Tel quel I* un fragment pe care ar fi fost nimerit să-l reproduc în preambulul acestei lungi serii de reflecții, de divagații, ori cum să le spun? Autorul, scrie Valéry, ar fi preferat să-și ordoneze cît de cît ideile. N-a reușit. "Cei care asimilează dezordinea 'vieții' vor găsi fără îndoială că ansamblul este astfel mai 'viu'" (II, 473). Nu ascunde că ar fi dorit să sacrifice acest efect pentru un pic de unitate. Nu ascund nici eu, deși mă număr printre cei care asimilează dezordinea vieții. Numai haos rezultă în lume din ciocnirea, ca a neutronilor, a atîtor indivizi. Înzestrați toți, în măsura diferită, cu voința de putere, ei se agresează și tind să se omoare unii pe alții. "Împlinirea" vieții este

dispariția celuilalt. Cum, însă, într-o astfel de junglă e greu de trăit, oame-nii - în asta constînd superioritatea lor în regnul animal - au învățat să potolească viața. Să se suporte reciproc. Unii, cei slabi, se retrag în pasivitate, ca românii din istorie, sperînd să treacă neobservați. Navalitorilor nu le va veni în minte, ori nu vor reuși - aceasta e speranța - să-i găsească acolo, în păduri. Alții, doritori de ordine, vor încheia un tacit, ori legiferat contract social. Acesta poate stipula diverse variante, de la supunerea tuturor voinței unui tiran, pînă la supunerea față de lege, adică neplăcuta acceptare a dreptului la viață al tuturor.

În toate situațiile, vieții - deci, dezordinii - i se pune frînă. Ca să nu se înabușe, individul încearcă să tragă câte o gură de haos. Fie ocolește legea, fie scapă, atîta cît poate, vigilenței tiranului care cînd e cuminte închide un ochi. Înțelege că altfel ar stăpîni o lume de "morți". Problema lui e să nu îngaduie prea mult haos. Să nu plece în Iran.

Un alt mod de atenuare a vieții este armonia. Aceasta funcționează, sporadic, în spații mărunte și, mai ales, imaginar. Credința în viața veșnică este cea mai înaltă variantă a armoniei. Dincolo de ea se situează adevărata spiritualitate care în raport cu viața înseamnă părăsirea ei cu totul și ridicarea într-un vid iluminat. De partea cealaltă, în negativitate, îi găsești pe sceptici, posomorâții vieții. Uneori, ei nu rezistă tentației de a se azvârli - bîldăbîc! - în celălalt abis.

*
* *

"Părțile unei lucrări trebuie să fie legate unele de altele nu printr-un singur fir" (II, 554). Au și vai! Atîta comentariu ar fi de ajuns. Mai adaug câteva cuvinte numai ca să nu se spună că mă îmbogățesc (am strîns deja din onorarii cît pentru un ștergător de parbriz; cum înainte mult mai este, nu-mi pierd speranța să-mi cumpăr și parbrizul; de rest, adică de mașină, tot n-am nevoie: nu sunt - ca Cioran - sinucigaș), că mă îmbogățesc, deci, citîndu-l pe Valéry.

Într-asta-i tot necazul. Nu sunt în stare să leg părțile decît cu o frînghie (pușchea-ți pe limbă!), cu un odgon. Altfel, de-aș fi, cît de cît, mai țesător, nu m-aș mai alinta cu vorba *diletant!*

tă sau ideologică, literatura *reflectă* fenomene exterioare de fapt ei, pentru deconstructivism ea le *modelează*. Altfel spus: Hillis Miller nu contestă relevanța literaturii în chestiuni mai generale precum istorie, societate, sau identitate, numai că premisa lui și a metodei pe care o reprezintă este că asemenea chestiuni pot fi mai bine înțelese odată ce mecanismul limbajului (în care sînt inevitabil concepute) e mai bine înțeles. În acest scop menirea literaturii devine de o importanță uriașă. Însă

observați subtilitatea cu care deconstructivismul deschide studiul literaturii, cu mult înaintea multor alte curente postmoderniste, fără a-i uzurpa integritatea sau autonomia, ci dimpotrivă, glorificînd-o, promovînd-o la rang de model și disciplină tutelată. *Metoda* ca atare, felul în care deconstructivismul propune studierea limbajului în texte literare și apoi prin extensie în alte discipline, este preluată masiv din retorica clasică. Paul de Man a fost eminentamente un retorician. Paradoxul

fascinant ale deconstructivismului este că apelează la arsenalul consacrat al criticii intrinseci (căci retorica e fundamental o metodă intrinsecă, deși își recunoaște dimensiunile kairotice, priza la moment) pentru a promova idealurile unei critici extrinseci, subtil amendate. Tocmai de aceea, în mare măsură deconstructivismul este, oricît de mult și-ar fi pierdut din popularitate, puntea care leagă principalele momente din istoria criticii și teoriei literare a secolului XX.

Paul Celan, fotografiat de soția sa, Gisèle Celan-Lestrange, în 1957

Paul Celan în primăvara literară franco-germană

ROLUL literaturii a fost dintotdeauna supraestimat - este de părere într-unul din cele mai recente interviuri acordate presei franceze, Marcel Reich-Ranicki, cel mai temut, mai reputat și mai ascultat critic literar german contemporan, echivalat din când în când cu un Jupiter tonans... Superlativele care acompaniază numele acestui judecător plin de temperament dar imparțial al cărților care apar azi în sfera literaturii de expresie germană par a-i fi determinat pe reprezentanții unor ziare și reviste din Franța să i se adreseze lui în primul rând pentru a afla care este starea de spirit și de fapt a literaturii de dincolo de Rin. Prilejul l-a oferit, firește, prezența Germaniei la Salonul de carte de la Paris în această primăvară.

Consultând din Germania (unde presa autohtonă, din modestie, din comoditate sau din nevinovată omisiune, nu s-a ocupat prea intens de această manifestare) revistele și ziarele franceze, mi-a mai fost dat să constat pe alocuri cât de mare poate fi riscul ce-i pîndește pe unii publiciști să opereze cu clișee și stereotipii în depistarea valorilor literare ale unei țări vecine. Fără a insista asupra acestor automatisme, aș mai remarca insistența cu care, invariabil, revistele "Le Point", "L'Express", "Le Nouvel Observateur", au apelat la una și aceeași autoritate în materie de verdicte și judecați literare: criticul Reich-Ranicki, care, iată, cu autobiografia sa intitulată simplu, *Mein Leben (Viața mea)* a izbutit să se catapulteze și pe locul întâi al succesorilor literare, luni de-a rândul, în topul pe care-l stabilește săptămîna de săptămîna foarte exigentul (și cusurghiul) "Der Spiegel".

Așa încît, dacă ar fi să ne luăm doar după ecourile pe care le-au stîrmit în presa din Hexagon starurile vieții literare germane (aflăte pentru cîteva zile la Paris), tot Marcel Reich-Ranicki rămîne vedeta absolută, urmat de Günter Grass (pe cei doi unindu-i o prietenie, iar în anii din urmă, o ură la fel de înverșunată pe cât de intensă le fusese odinioară amicitia). După ei, la ceva mai mare distanță se plasează Bernhard Schlink, apoi reprezentanții așa-zisei primăveri a tinerilor scriitori, pe urma clasicilor... Referința supremă rămîne însă tot... Goethe.

La un oarecare timp după ce porțile Salonului de la Paris s-au închis iar impresiile lasate de scriitorii germani în Franța s-au sedimentat, rămîn în arhivele de presă paginile de ziare și reviste și cîteva caiete de poezie sau proză editate cu acest prilej promoțional. Se mai conturează în conștiința celui interesat și un fel de impresie finală care, în pofida tuturor eforturilor de concordie, "antantă" și armonie, trădează felul diferit al celor doi vecini, de-o parte și de cealaltă a Rinului, de a-și percepe și prezenta propriile valori

literare și de a le recepta pe cele străine. Pentru un observator român, rămîne îmbucurătoare descoperirea în manunchiul de valori literare germane, reperate și de francezi, a numelor și scrierilor unor autori germani originari din România: Herta Müller, Dieter Schlesak, Ernst Wichner, Oskar Pastior (recent rasplătit la Stuttgart și cu Premiul Literar Peter Huchel) și, din nou, Paul Celan.

Editura Belin din Paris a publicat în această primăvară un volum de poezie consacrat Germaniei. Dacă regretabilă rămîne absența unui studiu introductiv, cu totul remarcabilă este pentru noi includerea în acest caiet de aproape 200 de pagini, a unor texte semnate de poeții germani originari în România, deja amintiți mai sus, texte care poartă în structura lor de suprafață și de profunzime marcile originii. Paul Celan domină cuprinsul caietului cu patru poeme berlineze datînd din decembrie 1967. Un studiu semnat Bernhard Böschstein dezvăluie relațiile de suflet ale lui Celan cu Ingeborg Bachmann - cei doi poeți fiind legați atît de o dragoste ieșită din comun și nefericit terminată, cît și de cel mai prestigios premiu literar german care le-a fost atribuit: Premiul Büchner. În același volum, Marko Pajević, autorul unui amplu studiu recent apărut în Germania sub titlul *Zur Poetik Paul Celan - Gedicht und Mensch - Die Arbeit am Sinn* (publicat la C-Winter Verlag din Heidelberg), semnează un eseu de antropologie poetică pomînd de la poetica celaniană.

DESPRE poetul născut la Cernăuți se vorbește foarte mult în primăvara aceasta. Simultan, în Germania și Franța, a fost lansat la 16 martie volumul de corespondență între Paul Celan și soția sa, Gisèle Celan Lestrange, editat și comentat de Bertrand Badiou, cu concursul fiului scriitorului, Eric Celan, depozitarul valorosului tezaur epistolar. Volumul, publicat la editura Seuil, a fost comentat în paginile cotidianului "Le Monde" de către Patrick Kéchinnian, care-l consideră pe Paul Celan cel mai mare poet de expresie germană din secolul al XX-lea. Prezentarea acestui emoționant document al vieții poetului între anii 1951 și 1970 este completată în paginile aceluiași ziar de o însemnare care fixează cîteva din amintirile etnologului Isac Chiva, originar din Iași și refugiat la Paris, unde a fost colaboratorul lui Claude Lévi Strauss. Ca și alți prieteni și cunoscuți care i-au fost aproape, și Isac Chiva a fost tulburat de drama lui Celan atît de frecvent invocată: aceea de a nu putea scrie poezie decît în germană, dar nu în orice germană, ci în limba vorbită în Bucovina de dinaintea primului război mondial, o limbă păstrînd încă vii contactele cu restul idiomurilor locale...

Și în Germania, săptămînalul "Die Zeit" a publicat un cuprinzător eseu despre corespondența lui Paul Celan cu soția sa, apărută în două volume la Suhrkamp Verlag din Frankfurt pe Main. Semnatarul este Helmut Böttiger, un excelent cunoscător al vieții și operei lui Paul Celan, autor al volumului intitulat *Paul Celan. Orte* - un fel de jurnal de călătorie, à rebours, pe urmele poetului, de pe malurile Senei pe plaiurile natale ale Bucovinei.

Ca Paul Celan a devenit o legendă a literaturii de limbă germană a celei de-a doua jumătăți a secolului XX - este evident. Ipostaza mitică, postumă, a nefericitului poet face însă explicabil tocmai interesul major față de latura nevăzută, față de viața intimă a autorului, interes alimentat, ca de obicei în cazul marilor personalități ale culturii și de o firească propensiune a cititorilor spre voyeurism. Ca de obicei în astfel de cazuri, se pune întrebarea în ce măsură lectura memoriilor, jurnalelor, corespondenței (amoroase chiar) a unor scriitori, explică opera... Răspunsurile variază, firește, de la caz la caz în măsura în care (în situația dată, corespondența amoroasă) tematizează actul creației literare. Corespondența lui Paul Celan cu Gisèle explicitează de pe terenul biografiei nu puține din complicatele și uneori ermeticele constelații semantice ale poemelor sale. Căsătoria lui Celan cu Alix Marie Gisèle de Lestrange, vlăstar al unei străvechi familii de aristocrați catolici, a fost mijlocită de prietenul lor comun Isac Chiva. Gisèle era o tină studentă în arte plastice iar Celan încă nu era celebru... Schimbul epistolar dintre cei doi începe în 1951 și ia sfîrșit în 1970, odată cu moartea poetului. Scrisorile au rămas în posesia fiului lor, Eric, născut în 1955, semănînd uluitor cu tatăl său. Deși predestinat să devină poet (prenumele fiind formula anagramată a imperativului verbului francez "a scrie" - *Ecris!*), Eric se dedică prestigioasei, în fond, tot unei activități miraculoase.

Corespondența scrisă în franceză dezvăluie unul din episoadele cele mai puțin cunoscute ale biografiei poetului, adică exact creșterea renumelui său literar în Germania, țară în care a refuzat să trăiască dar pe care a vizitat-o în repetate rânduri, întorcîndu-se de fiecare dată în Franța cu un gust amar... în pofida premiilor atribuite. Scrisorile mai spulberă însă și o legendă: cea a unei căsnicii nefericite cu Gisèle, căci ele sînt dovada dragostei profunde ce-i unea pe cei doi, în pofida unor infidelități ale lui Paul Celan (între ele, cea mai ilustrată fiind iubirea pentru Ingeborg Bachmann, despre care Gisèle era informată. Soția poetului se apleacă chiar asupra versurilor "rivalei sale" cu înțelegere și empatie). Între multele revelații pe care lectura acestei corespondențe le rezervă de-acum cititorilor din Germania și Franța, se află și episo-

dul tragic al ratacirilor mintale suferite de poet, internările sale succesive în clinicile de psihiatrie, accesele de violență la care s-a dedat, culminînd cu tentativa de a-și omori soția... Pentru Celan, poezia rămîne ultimul parapet ridicat împotriva maladiei ce-i întuneca mințile. În martie 1970, Celan este invitat de Societatea Hölderlin la Stuttgart. Printr-o tragică ironie a destinului, aceasta fusese fondată chiar de Goebbels în 1943. Paul Celan știa acest lucru. Totuși, citește din ciclul de poeme *Lichtzwang*. Ulterior, deplînge faptul că poemele sale au fost trecute cu vederea sau chiar neînțelese. La cîteva zile după prezența sa la Stuttgart, îl întîlnește din nou pe Heidegger. Cutremurat, filozoful confirmă suferința incurabilă a poetului... Trei săptămîni mai tîrziu, Paul Celan își caută moartea în apele Senei. În calendarul său, pe data de 19 aprilie 1970 stătea înscris mesajul: "Départ. Paul". Iar pe masa de lucru, a rămas deschis volumul cuprinzînd biografia lui Hölderlin. La pagina 464, Celan subliniasse următorul pasaj: "Uneori geniul se întunecă și se cufundă în fîntina amară a sufletului său". Constatarea o făcea, tot într-o scrisoare, Clemens Brentano.

După moartea lui Celan, Gisèle este sfătuită de familia ei să încheie în sfîrșit "o căsătorie potrivită". Pretențiilor nu lipseau. Dar Eric mărturisește că mamei sale nici prin gînd nu i-a trecut așa ceva, purtînd pînă la sfîrșitul existenței verigheta care-i mai lega viața de destinul marelui poet.

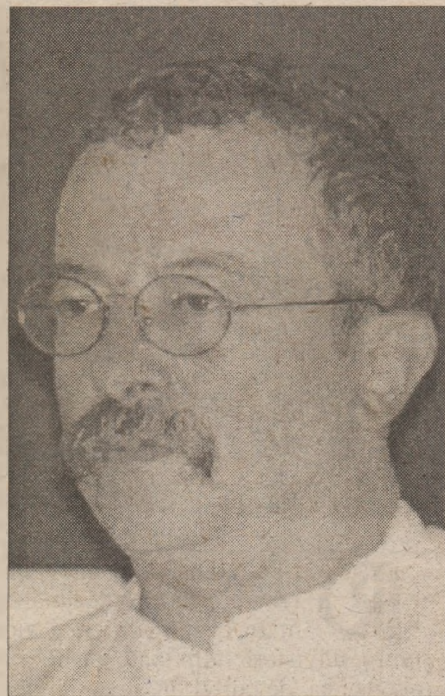
Rodica Binder

Deutsche Welle Köln, aprilie 2001

P.S.: Independent de prezența Germaniei la Salonul de carte de la Paris, se cuvine semnalată și o premieră absolută: opera *Celan*, spectacol prezentat de teatrul muzical Semperoper din Dresda. Libretul acestei ciudate creații muzicale este semnat de regizorul Peter Müssbach. Realizatorul spectacolului - compus din 36 de scene și 7 acte - este Peter Ruzickas... Ambii sunt atrași de corelațiile posibile între episoadele de viață, textul poetic și stările de spirit generate de lectura unor poeme. Printr-un demers asociativ, într-o atemporalitate rezultată din întrepătrunderea permanentă a secvențelor copilariei, tinereții și maturității poetului, din schimbarea de décor - Paris, Bucovina, București - Ruzickas și Müssbach alternează și codurile de expresie scenică. Partitura muzicală, secvențele vocale, proiecțiile de imagini filmice pe un mare ecran, stîrnesc în memoria culturală a spectatorilor, impresii asemănătoare cu cele lasate de creația unui Gustav Mahler. Să se datoreze oare acest paralelism simplului fapt că Mahler și Celan proveneau dintr-un spațiu comun, din nefericire disparut, al culturii europene? **(R.B.)**

Andrei CODRESCU despre

Scris, citit și supremația bunicii

ANDREI CODRESCU nu mai are nevoie de prezentare. Din 1993, cărțile sale au început să fie traduse în românește – *Domnul Teste în America* (Editura Dacia), 1993, *Dispariția lui Afară* (Editura Univers, 1995), *Gaura din Steag* (Editura Univers, 1997), *Contesa sângeroasă* (Editura Univers, 1997), *Alien Candor/ Can-*

doare străină: Poeme alese 1970-1996 (Editura Fundației Culturale Române, 1997), volum publicat, inițial, în Statele Unite de prestigioasa Editură Black Sparrow Press.

În 2000, Editura Fundației Culturale Române i-a publicat romanul *Mesi@*, excelent tradus de Ioana Avădanei.

Domnule Andrei Codrescu, un ilustrat istoric român, ajuns cunoscut în Occident, declara la un moment dat că pentru el nu are importanță faima pe care a dobândit-o printre străini, atât timp cât nu e cunoscut în țara lui. Simțiți la fel?

Îmi pare foarte bine că încep să fiu cunoscut în România, dar din rațiuni sentimentale. Când am început să scriu poezie, la Sibiu, am sperat că, într-o zi am să fiu cunoscut acolo. Dar nu e ceva la care mă gândesc tot timpul, la New Orleans, unde traiesc acum. Sînt în viața literară americană, toată viața mea adultă mi-am trăit-o printre americani... Așa că... îmi place ideea, dar... chiar să ocupe un loc central în viața mea?... Nu știu...

Nonconformismul dumneavoastră ascunde o riguroasă disciplină. Care e programul dumneavoastră de lucru? Cîte ore scrieți și cîte ore citiți pe zi? În bibliotecă? Cît de disciplinat trebuie să fii ca să te poți impune ca nonconformist?

M-ai prins... nonconformitatea asta e trudă, pur și simplu. Scriu și citesc cînd pot și peste tot... în avioane, în autobuz și cînd pâlăvrăgesc prietenii... sînt om-carnet. Am și încredere în sincronicitatea enervantă a universului... cînd îmi trebuie, vine un text... așa, din aer, prin poșta, prin e-mail.

Ce defecte trebuie să aibă un scriitor?

Nu știu ce "trebuie," dar le au ei, scriitorii, multe. Singurul care mi se pare necesar este pofta. Pofta de scris, pofta de oameni, de cărți... curiozitatea.

Sînteți un cititor asiduu de... cîți ani?

De la opt ani, cînd citeam pe Jules Verne la Sibiu.

Ce mai citiți?

Totul... ziarele... contemporanii... clasicii (din păcate, ei sînt prea mulți... din fericire, eu îi demontez de pe soclu, dacă nu vreau să-i citesc)

Cum a evoluat felul dumneavoastră de a citi, de-a lungul timpului? Puteți face o schemă - pe vîrste și zone de lectură?

De la Jules Verne și Pif (cîinele din desenele animate), la Mark Twain, la poezia română și franceză interbelică, la Beat, la romanul englez, american și francez, la teoria poetică, la poșta pentru revista mea, "Leșul Elegant,"... pe

un teanc de ziare și reviste. De schematizat, nu pot schematiza... am rămas exact ca la 12 ani.

...sînt mari cititori care mărturisesc că nu mai pot citi, la maturitate, decît memorialistica...

Saracii... Simt că și-au ratat viața și vor să se aline cu mizeriile altora.

...să însemne asta că nu există decît relativ puțină literatură mare?

Există romane enorme... mii de pagini... din fericire, nu eu le scriu. Pe Joyce, Queneau și Cartărescu îi admir grozav.

Știm care sînt românii la care vă întoarceți ca să vă regăsiți (Eminescu, Blaga, Arghezi). La ce autori americani - sau ruși, sau englezi sau latino-americani - simțiți nevoia să reveniți din cînd în cînd?

Fără Nabokov, Borges, Marquez și Cartărescu nu se poate.

Ce citiți pe computer?

Întrebări interminabile - dar și niște scrisorici aștătoare scrise de iubitele mele. Din cînd în cînd îmi citesc revista - www.corpse.org - și mă uit să văd care-i buletinul meteorologic în locuri unde-aș vrea să mă duc imediat. Da - și alții pot să mă citească pe mine la: www.mcncb.com, secția culturală.

Volumul Gaura din steag v-a schimbat viața. Cum?

Am terminat cu nostalgia și România imaginată și am început cu România reală.

Romanele dumneavoastră Mesi@ și Contesa sîngeroasă au fost amîndouă best-seller(-uri). Cum vă influențează dorința de a scrie un best-seller? Cînd scrieți, adăugați anumite ingrediente, la structura de profunzime, vă impuneți un tipar anume care să 'producă' un best-seller?

Ar fi bine dac-aș ști astfel de lucruri. Din păcate, nu le știu.

Ce legătură există între scris și arta culinară?

Ce grozav ghicești - uite, chiar c-am scris un eseu despre proza ca stomac. Ți-l atașez aici, în parte:

Dacă eseurile izvorăsc din minte iar poezia izvorăște din inimă, proza nu poate veni decît din stomac. Romanul este o formă burgheză, ajunsă la apogeu în secolul al 19-lea și preferată altor lecturi pîna în zilele noastre. În această sută de

ani, stomacul a dobîndit întîietate în fața minții și inimii. Clasa de mijloc preferă o formă care izvorăște din mijlocul trupului. Ba mai mult, chiar romanele înseși au fost create din osînză adunată prin devorarea altor romane. Să luăm, de exemplu, celebrul Don Quijote, de Miguel Cervantes. Don Quijote a înghițit un întreg veac de romane cavale-rești. Un alt roman timpuriu faimos, Gargantua și Pantagruel al lui Rabelais, este atît de concentrat asupra mîncării, digestiei și îngurgitării, încît încă mai poate provoca atacuri violente de lăcomie. Și alte romane de succes au folosit din plin hămesirea și sunt dolidora de rețete culinare sau de visuri despre de-ale gurii.

În romanele dumneavoastră numărul personajelor feminine complexe, subtile, cultivate și pline de viață - aș putea adăuga chiar, șturlubaticice, pentru că pareți să vă placă fapturne șturlubaticice - depășește cu mult numărul personajelor masculine echivalente (personajele masculine sînt, mai degrabă, rigide, fără trăiri zguduitoare). Ce să înțelegem de aici?

Că nu-mi plac bărbații, dar ador femeile. Tată n-am avut - am fost crescut numai de femei. Încerc eu acum să scriu un roman cu bărbați, dar nu știu dacă reușesc. În orice caz, lumea nouă este bine feminizată... Bărbația a devenit un fel de clișeu exagerat, ca o caricatură a lui Hemingway... vînătoria... cruzimea... războiul etc. Cele mai bune valori ale democrației sînt feminine: cooperarea, negocierea, soluționarea prin discuție, intimitatea, mîngîierea, atingerea, emoția.

De ce e atît de importantă Bunica?

Fiindcă făcea totul... tăia capul găinei... îmi prăjea ficatul... mă lovea cu mătura, dacă eram prea obraznic... și avea o memorie extraordinară... spunea povești care mă împietreau. Pentru bunici supreme, citiți scriitorii cubanezi: Cabrera Infante, Reinaldo Arenas, Alejo Carpentier...

Cum vă informați despre ce se întîmplă în țară (în România, vreau să spun)? Vă interesează?

Sînt îndopat cu informații ca o gîscă... dacă nu mă uit pe Internet, și dacă nu vine poșta, cu un teanc de reviste, îmi scriu sau telefonează prietenii. Ar fi bine dacă aș scapa cel puțin o lună de cotiturile bizantine ale politicii românești.

În care bibliotecă din România

puteți găsi toate cărțile dumneavoastră?

Nu știu. Se plîng oamenii că nu le găsesc... poate că le fura Securitatea să le dea cadou.

Cartile dumneavoastră cresc unele din celelalte ori aveți mai degrabă niște teme fundamentale în jurul cărora dezvoltăți substanța cărții?

Temele le observ abia după ce cărțile au fost scrise, dar alții-s mai buni la acest fel de joc. Fără să mai trudesca la clasificare, pot să spun, da, cărțile cresc una din alta și merg pe niște idei precum: construirea de sine, ciudațenia amuzantă și periculoasă a culturii de masă, metafora (și realitatea) exilului, limitele (corpului și ale geografiei), granițele (metaforice și reale), transgresiunea.

Vă limpeziți ideile fundamentale (le lămuriiți), pe măsură ce scrieți?

Desigur - și mă ofuschez, întuneresc și perplexez simultan.

Textele teoretice vă susțin proza și poezia?

Da - într-un fel Dada. Am avut o perioadă de interes nesănătos față de Wittgenstein, Derrida, Lacan, Foucault, DeLeuze, Guattari, Virilio - i-am folosit poetic, m-au interesat mai curînd stilistic. Înainte de ei, au fost ai noștri: Eliade și Cioran, și ei pentru poezie.

Unde s-ar încadra textele pe care le citiți la radio (și le publicați, apoi, în cîteva publicații americane și, în traducere românească, în Dilema)?

Într-un roman de idei care continuă.

Care ar fi rețeta unei reviste literare cu tiraj?

Fotografii cu sex și măcelărie și texte macabre-sexual în stil *verite* plus autobiografii scrise exclusiv de criminali.

Ca profesor, în facultate, aveți discipoli?

Da - le-am dat și uniforme. Poarta toți un fular albastru de mătase pe care scrie "Discipol AC" și niște pantalonași foarte strîmți pe care nu scrie nimic, dar se vede totul.

Ce ziceați că scrie în volumele dumneavoastră de memorii?

Scrie că aici stau amintirile - acum pot să uit.

Interviu de Cristina Poenaru

Memoria și uitarea - deschiderea arhivelor secrete

DESCHIDEREA unor noi arhive este întotdeauna un mare eveniment, mai ales pentru un istoric. În toate țările europene, ca de altfel în toată lumea, există legi privind accesul la arhive și modalitățile de a le consulta. De obicei, istoricii trebuie să aștepte un timp destul de lung, între cincizeci și o sută de ani, după caz, până ce acestea devin de domeniul public. Principala rațiune a acestei întârzieri e lesne de înțeles: se evită astfel lezarea persoanelor aflate încă în viață și a familiilor lor.

Trebuie însă să constatăm că, atunci când abordăm istoria contemporană, mai ales evenimente recente, poate apărea o anumită confuzie între cercetarea științifică și istorică, jurnalismul de investigație și justiție. Cercetarea istorică încearcă să înțeleagă fenomene, mentalități și evenimente. Investigația jurnalistică se străduiește să-l informeze pe cetățean despre societatea în care trăiește, jucându-și astfel rolul de contraputere. Justiția are menirea de a rezolva diferende între cetățeni.

Într-un context politic calm și stabil, aceste lucruri sînt evidente. În România, de peste zece ani, situația politică e fragilă, iar tranziția democratică întâmpină dificultăți imense. Toate acestea sînt ușor de înțeles dacă ținem cont de istoria recentă, atât de agitată, a țării. O țară ca România nu trece de la dictatură la democrație fără contradicții și fără răni. Ca și în celelalte țări care au traversat o istorie tragică în ultimele decenii, opinia publică este îndreptățită să vrea să cunoască adevărul despre trecutul ei recent. Este o operațiune lungă și grea, poate stîrni patimi și ridică o serie de probleme de procedură.

Deschiderea unor arhive precum cele ale fostei Securități poate fi o bombă cu efect întârziat și poate deveni o adevărată cutie a Pandorei. Cu toate acestea, e o revendicare legitimă a românilor, căci mulți dintre ei au fost victime ale dictaturii ceaușiste și s-au săturat de «istoria oficială». În cazul României, este indiscutabil faptul că preocupările cetățenilor se îndreaptă înainte de toate către aflarea adevărului în ceea ce privește acele întâmplări tragice pentru care există victime și vinovați. Din această perspectivă, ne îndepărtăm de cercetarea științifică, de munca istoricului și de jurnalism. Problema care se pune aici este aceea de a ști dacă se pot deschide procese pentru fapte comise sub dictatură. Dacă răspunsul la această întrebare este pozitiv, părțile trebuie să-și poată duce la bun sfîrșit anchetele, într-un cadru legal bine definit, pentru a putea garanta drepturile tuturor cetățenilor, ca în orice afacere judiciară, salvaguardînd drepturile ministerului public și pe cele ale apărării. În acest caz, e limpede că părțile trebuie să poată dispune de documente adecvate, în limitele legii

și respectînd procedurile juridice.

Dacă se ajunge la asemenea demersuri, e evident că părțile trebuie să facă dovadă de rețineră. Trebuie spus că presa românească în general nu e lipsită de o anumită aplecare spre scandal, care nu numai că nu garantează un climat senin, ci chiar sfîrșește prin a servi persoanelor care se opun aflării adevărului. Ca și în alte țări ex-comuniste, diferitele guverne ale României au frânat în felurite chipuri, pe drept sau pe nedrept, acest tip de cercetări de mai bine de zece ani. Astfel ajungem la o idee care ni se pare fundamentală, valabilă de altfel și în alte foste țări comuniste, mai ales în Balcani. În 1989, comunismul a căzut în România în citeva zile. Va fi nevoie de mulți ani pentru ca fiecare cetățean român să se elibereze pe deplin. Europei Occidentale i-au trebuit decenii după cel de-al doilea război mondial pentru a construi democrația și Europa. Pînă și astăzi, în Franța, în Belgia, în Germania etc. se manifestă încă multe reticente în abordarea unor subiecte sensibile precum cel al colaborării cu regimul fascist. Cazul Franței și al regimului de la Vichy al maresăului Pétain este exemplar. La cincizeci de ani de la evenimente, regimul de la Vichy și rolul jucat de francezi în timpul ocupației sînt încă subiecte spinoase, care suscită controverse. În Belgia, rolul mișcării fasciste Rex a lui Léon Degrelle, și chiar rolul Bisericii Catolice între cele două războaie mondiale stîrnesc încă dispute aprige. Și exemplele ar putea continua. Nimeni nu are dreptul să le reproșeze ceva românilor după numai zece ani de la redescoperirea democrației. Dimpotrivă, vehemența dezbaterilor arată că de mult dorește populația României să-și cunoască trecutul apropiat, un lucru care-i face cinste. Sarcina care stă în fața românilor e uriașă: a ține vie amintirea evenimentelor tragice pe care le-a trăit țara lor după cel de-al doilea război mondial. Dar am putea lărgi sfera interogațiilor pînă la anii '30, cu dezlănțuirea extremismelor, a mișcării legionare a lui C.Z. Codreanu, a dictaturii regale a lui Carol al II-lea, a regimului Antonescu etc. Subiectele abundă.

ROMÂNII vor trebui de asemenea să uite aceste drame pentru a-și construi viitorul cît mai repede. Ca peste tot în lume, echilibrul între memorie și uitare e dificil de realizat, și totuși, e singura «cale regală», posibilă și necesară. Dar uitarea de care vorbim nu trebuie confundată - și aici se află adevărata primejdie - cu ocultarea faptelor condamnabile, fapte clare și precise, care sînt, prin urmare, de competența justiției.

În România, dezbaterile publice asupra rolului personalităților impli-

cate în regimul comunist și în evenimentele din decembrie 1989, dezbatute de altfel pline de scandaluri, cum s-a văzut și foarte recent, au reușit să creeze o mare confuzie. «Documentele secrete» îi pasionează încă pe români - e, de altfel, o specialitate balcanică -, iar căutarea legitimă a adevărului e astfel adesea otrăvită de un climat detestabil de delațiune.

În ceea ce privește arhivele Securității sau documentele SRI, e o evidență că ele conțin și documente ce privesc siguranța statului, iar acestea nu pot fi făcute publice. Așa stau lucrurile în toate țările lumii. Adevărata problemă care se pune, începînd chiar din 1989, este abordarea trecutului dureros al României într-un context cît mai calm, fără elemente senzaționale, fără delațiuni și zvonuri, care nu fac decît să împiedice descoperirea «adevărului». E o dezbateră indispensabilă, care rămîne dificilă din pricina confuziei genurilor pomenite - cercetarea științifică și istorică, jurnalism și justiție -, adesea din cauza mentalităților prea marcate de comunism și naționalism, precum și din cauza intereselor onora și altora.

ROMÂNIA se află în continuare în fața unor opțiuni hotărîtoare pentru viitorul său. Ar trebui oare să se deschidă un «proces Nürenberg» al comuniștilor? Și atunci de ce să nu se deschidă și unul asupra unor fapte mai vechi, privind perioada interbelică și a dictaturii lui Antonescu? În acest caz, deschiderea arhivelor este necesară, dar poate că România riscă atunci să intre într-o criză majoră și aventuroasă, iar consecințele nu le poate nimeni măsura. Sau, poate, mai degrabă trebuie să se ajungă la o reconciliere cu acest trecut, analizîndu-l și înțelegînd mecanismele care au furnizat și provocat drame naționale de-a lungul secolului XX?

Dacă ne gîndim bine, cea de-a doua soluție, a reconcilierii, este poate cea mai delicată, căci ea implică istoria României, tradițiile politice, sociologice, religioase și mentalitățile. Această manieră de a aborda istoria românească prezintă dezavantajul de a părea că acuză o «răspundere colectivă», fiind chiar taxată de antiromânism. Și totuși e vorba de adevărata «revoluție» română, care se desfășoară de zece ani încoace, cea care încă nu s-a terminat. Nu e vorba de cea care a permis, în condiții rămase încă neclare, să fie răsturnat dictatorul Ceaușescu, în acele zile dureroase din decembrie 1989. Această adevărată revoluție, cea încă în desfășurare, îi va permite României să intre cu adevărat în secolul XXI fără vechile sale fantome totalitare.

Românii au două opțiuni: să considere că această dezbateră generală

va permite să se însănătoșească climatul, lăsînd pentru mai târziu istoricilor sarcina de a clarifica răspunderi precise de-a lungul regimului comunist; sau să facă astăzi procesul responsabililor regimului comunist, pentru a putea apoi construi totul pe baze noi, solide. Alegerea uneia sau alteia dintre căi implică o mare răspundere, iar eu nu sînt în măsură să răspund la o asemenea întrebare. De răspuns la asemenea întrebări însă atîrnă decizia de a permite accesul la arhivele «secrete».

Balanța între memorie și uitare e greu de echilibrat. Lucrul asupra memoriei nu trebuie să deschidă calea revizionismului istoric și a derapajelor de tot felul. «Revizuirea» istoriei după căderea comunismului poate într-adevăr să ducă la o astfel de derivă, cum se întîmplă de altfel din 1989 încoace. Pe cîtă vreme istoria comunistă oficială hulisise perioada interbelică, după 1989 a existat tendința de a o idealiza și chiar de a banaliza ideologiile fascizante din epocă. Uitarea, pe de altă parte, nu trebuie să-i frustreze pe români, care vor să înțeleagă și vor să se facă dreptate.

Istoricii, ziariștii, politologi etc. nu trebuie însă să se substituie magistratilor, procurorilor și judecătorilor. La rîndul lor, aceștia din urmă trebuie să facă dreptate prin toate mijloacele. Istoria se poate scrie fără tabuuri, cu mijloacele de care dispun istoricii pentru perioada contemporană. Fie că e vorba de politică, de sociologie, sau chiar de religie și de istoria Bisericii din România, istoricii trebuie să poată aborda toate tipurile de subiecte dincolo de mitografiile oficiale tradiționale, fie ele vehiculate de mișcări politice și de guverne, fie de mediile academice sau de Biserici. Fiecare țară și fiecare națiune are miturile ei istorice. Cercetătorii trebuie să le dezvăluie mecanismele, obiectivele și intențiile politice. Separînd istoria, politica și religia, se poate astfel instaura un spațiu al dezbaterii, al cercetării libere și constructive. Acest demers permite de asemenea, și încă mai eficace, aflarea «adevărului» și recîștigarea libertății.

România trebuie să treacă prin acest proces. Ea nu mai poate acuza forțe exterioare ei de toate relele, cum a făcut-o adeseori în trecut. Principala dificultate de astăzi este dispariția imperiului sovietic - nimeni nu mai poate da vina pe el. Dacă discuțiile asupra arhivelor secrete din România sînt astăzi atât de violente, este pentru că ele constituie oglinda în care societatea românească nu îndrăznește să se uite, de teamă să nu descopere inacceptabilul.

Olivier Gillet

Universitatea Liberă din Bruxelles

În românește de Petru Romoșan

Apariție la P.O.L.

● Înainte de a fi fost publicat în țară, a apărut la editura pariziană P.O.L., în traducerea lui Alain Paruit, romanul *Au pays du Maramures* de Dumitru Tepe-neag. Romanul li se alătură precedentelor *Hôtel Europa* (1996) și *Pont des Arts* (1998) spre a încheia un vast ciclu narativ.

“Pinocchio” al lui Benigni

● Actorul și regizorul italian Roberto Benigni, care a emoționat o lume întreagă cu filmul său *Viața e frumoasă*, lucrează la scenariul unei noi versiuni cinematografice a *Aventurilor lui Pinocchio* de Carlo Collodi (1826-1890), una dintre cele mai bine vândute cărți din lume, după Biblie. De la apariția în foileton, în 1880, în “Gior-nale dei bambini”, *Pinocchio*. *Storia di un burattino*, povestea exemplară a marionetei care triumfă asupra propriilor defecte pentru a accede la umanitate, trecând prin grele încercări, nu încetează să fascineze generații după generații, în ciuda laturii sale pedagogice evidente. Din pricina aceasta, viitorul film al lui Benigni pare sortit unui succes universal.

Proiectul lui Spielberg

● După succesul *Listei lui Schindler*, Spielberg a creat o fundație. *Shoah Visual History*, care a înregistrat pe peliculă, în peste 30 de țări, mărturiile ale supraviețuitorilor Holocaustului. Cele mai multe interviuri au fost luate în S.U.A., Rusia, Israel și Polonia. Această amplă documentare a intrat în arhiva Fundației. Dar Spielberg a avut ideea ca, pornind de la mărturii, să fie realizate filme documentare prezentate publicului internațional. Primele trebuia turnate în Polonia, Rusia, Ungaria și Republica Cehă. Cineastul american a ținut ca ele să fie încredințate unor mari regizori. Astfel, în Ungaria, documentarul a fost realizat de István Szabó, în Rusia de Pavel Ciuhrai, iar în Polonia, proiectul a fost propus lui Andrzej Wajda. Acesta i-a încredințat, la rândul lui, turnarea lui Marcel Lozinski, un mare autor polonez de documentare, nominalizat și la Oscar. Filmul *Pamiętam (Îmi amintesc)*, realizat în studiourile Heritage Films, nu e din categoria peliculelor educative bazate pe extrase din arhive, ci o povestire cutremurătoare despre destine umane într-o epocă a urii.

Statutul mito-poetic al polar-ului

● Fost gazetar la “Los Angeles Times”, Michael Connelly a abandonat redactarea faptului divers pentru romanul polițist și acum e foarte mulțumit de opțiunea sa căci, din 1992 încoace, a scris nouă cărți de mare succes și a devenit VIP. Patru dintre aceste romane - *Luna era întunecată*, *Ghiața neagră*, *Blonda în beton* și *Ultimul coiot* - îl au ca personaj principal pe Harry (prescurtare de la Hieronymus) Bosch, un polițist neîndemnat, mereu în conflict cu superiorii și cu propriul trecut (romancierul l-a boțezat după pictorul său favorit). Harry e mizantrop și ciudat, dar când preia un caz, nu se lasă până când nu-l rezolvă, oricâte piedici i s-ar pune în cale. Cel mai recent roman al lui Michael Connelly, al zecelea, *Mai întunecat decât noaptea*, îl are ca erou tot pe Harry, martor întimplător la o crimă, și a cărui personalitate torturată nu face decât să complice ancheta FBI. Recenzind în “The New Yorker” noul succes de librărie semnat Connelly, Joyce Carol Oates trece de la par-

ticular la general: “În a doua jumătate a secolului XX, «crima» pare să fi cîștigat în SUA un statut mito-poetic. Dezlegarea misterului unei crime celebre devine un mod de a decoda sufletul american. Convingerea noastră intimă e că moartea nu e niciodată «naturală» și că pentru ea există totdeauna cineva răspunzător, care trebuie pedepsit. Ca și cum localizînd agentul morții, am putea în sfîrșit să îl neutralizăm. Cei mai talentați scriitori de polar-uri, ca Michael Connelly, își pun semnătura pe acest arhetip.”

Cultura girlie și noul feminism

● În *Manifesta. Young Women. Feminism and the Future* (Ed. Straus & Giroux), Jennifer Baumgardner și Amy Richards Farrar, care au sub 30 de ani, vor să propună un plan de modernizare a feminismului, conform cu noua sensibilitate a generației lor, căci ideile generației precedente li se par dogmatice, depășite și atît de vehiculate încît au ajuns să plictisească: “feminismul e ca fluorul în apă: îl remarci prea puțin dar știi precis că e acolo”. Ideile mamelor despre feminism nu mai coincid cu acelea ale fetelor. Conform tezei din *Manifesta*, tinerele de azi, avînd din copilărie experiența egalității sexelor, au dezvoltat o atitudine ludică nu numai față de feminitatea convențională, ci și în raport cu revendicările feministe. În ultimii zece ani, această atitudine subversivă și-a găsit expresie în cultura *girlie* - un soi de feminitate parodică împinsă la extrem. “A fi *girlie* înseamnă: nu mai sîntem supuse și dorințele noastre nu mai sînt dictate de patriarhat. Atitudinea *girlie* reia simbolurile odinioară tabu ale culturii feminine - păpușile Barbie, machiajul, revistele de modă, tocurele înalte, într-un mod ludic-provocator, sexy”. Aceste păpuși cultivate, hiperfeminine, nu sînt militante, iar manifestul în 13 puncte prezentat în cartea scrisă de Baumgardner și Richards Farrar e considerat de “The New Republic” drept evaziv și confuz.

Tăcerea memoriei

● Sociologul Nicole Lapiere, directoare de cercetări la CNRS, și-a propus să găsească urmele evreilor dintr-un mic oraș polonez, Plock, de unde e originar tatăl ei. O legendă spune că, din cei 7500 de evrei care locuiau acolo înainte de 1942 (între războaie în Polonia erau trei milioane de evrei), n-a mai rămas decît un singur om. Un mut. Nicole Lapiere a întreprins o cercetare științifică, o adevărată anchetă detectivistică, pentru a-i descoperi pe supraviețuitorii care au scăpat fugind în Rusia sau emigrînd în SUA, Canada etc. Din mărturiile acestora sau ale urmașilor lor a reconstituit memoria unei comunități, viața ei dispărută. Cu rigoare și emoție, pe muchia dintre studiu și povestire, ea aduce în paginile cărții *Tăcerea memoriei. În căutarea evreilor din Plock*, apărută recent în “Le livre de poche”, istoriile individuale și destinul colectiv ale unor victime ale antisemitismului. În cursul cercetărilor ei, Nicolae Lapiere l-a găsit și pe mutul legendar. Acest personaj simbolic există cu adevărat.

Conversația cu durerea

DE LA debutul din 1971 cu *Americana*, Don DeLillo (n. 1936) a publicat încă 20 de romane și e considerat un scriitor-far al generației sale, faimei din S.U.A. adăugîndu-se succesul internațional. Numele lui e nelipsit în topul mondial al scriitorilor. (În 1999 a fost primul american distins cu Jerusalem Prize, premiu atribuit anterior lui Kundera, Llosa, Graham Greene, Simone de Beauvoir și Borges). Ultimul său roman, *The Body Artist* (Ed. Scribner, 2001) este portretul subtil și profund al unei femei confruntate cu o misterioasă fantomă. În cronică pe care o consacra acestei cărți în “The Washington Post”, Nina King scrie: “acest roman, foarte scurt, scris de un maestru american, se poate citi dintr-o răsuflare. Dar trebuie să-l reiei apoi de mai multe ori pentru a evalua precizia stilistică a lui Don De-

Lillo și adîncimile acestui portret de femeie în doliu, în egală măsură și o meditație asupra timpului”. Eroina, Lauren Hartke, e o artistă în plină ascensiune care își utilizează trupul, fanatic disciplinat, ca mijloc de expresie, iar soțul ei, mult mai în vîrstă, e un regizor de film odinioară celebru, aflat la a treia căsătorie. Romanul începe cu sinuciderea acestuia. Lauren încearcă să-și înfrunte durerea și singurătatea, pînă cînd în preajmă îi apare un tînăr ciudat, un fel de idiot savant, care îi vorbește cu vocea soțului defunct, reluînd conversația lor din punctul în care moartea o oprise. “De două ori mai scurt decît *Underworld*, cartea cea mai cunoscută a lui DeLillo, *The Body Artist*, este, prin alternanța de angoasă și compasiune, de umor și o anume melancolie, un roman care îți rămîne în minte” - concludă Nina King.

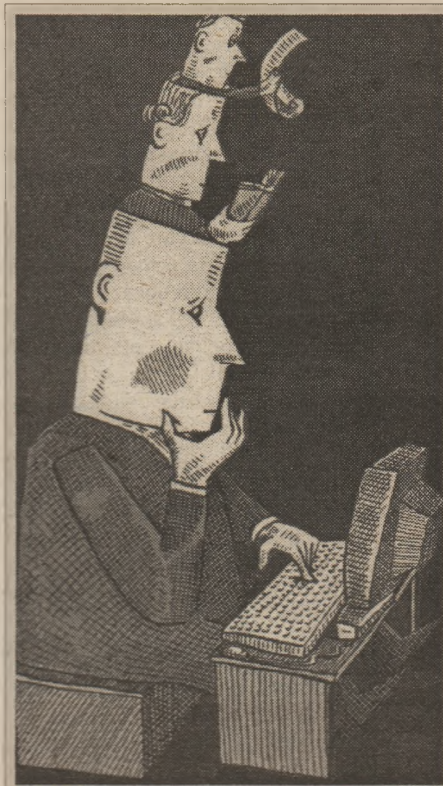
Umorul lui Michael Krüger

● Poet și prozator, scriitorul german Michael Krüger are un umor neobișnuit la nemți, poate de aceea e atît de apreciat în Franța, unde e cunoscut din traduceri și a obținut un Premiu Médicis pentru romanul *Himmelfarb*. Recent i-a apărut la Ed. Seuil o culegere intitulată *Istoria de familie*, cu povestiri care au ca temă comună lumea literară, editorială și jurnalistică din Germania, privită cu o mordantă ironie. În cronică ce îi e consacrată în “La Quinzaine littéraire” nr. 804, e subliniată virtuozitatea limbajului, umorul coroziv, cu o nuanță neliniștitoare și vitalitatea ce străbate cele 15 texte despre “mașinăria” de fabricat gloriei literare. Sub nostimadă se ascunde însă gravitatea și, uneori, o viguroasă disperare. Citind ce scriu francezii despre Michael Krüger, ne-a încercat dorința de a-l citi și în românește.

Gigantica Venus

● Turnul Eiffel și Statuia Libertății vor avea în curînd o rivală. Conform canalului de televiziune cipriot Sigma, autoritățile de la Nicosia intenționează să ridice o statuie enormă a zeiței iubirii, inspirată de Venus din Milo. “Cea de-a opta minune a lumii” va fi înaltă de peste 300 de metri și va adăposti o bibliotecă și un muzeu.

Poetul electronic

RAY KURZWEIL'S CYBERNETIC POET (RKCP) e un program de computer ce utilizează tehnici ale modelării limbajului pentru a genera poezie originală, pornind de la opera pe care ordinatorul le-a “citit” înainte. Conform sondajelor realizate, doar în 59% din cazuri cunoscătorii de poezie au putut distinge “creațiile” lui RKCP de cele ale unor poeți reali. Preferințele *poetului cibernetic* se îndreaptă spre speciile cu forme fixe, textele obținute fiind foarte corecte din punct de vedere al picioarelor metrice și rimelor, și cel mai bine îi reușesc haiku-urile, pentru care programul cuprinde liste de cuvinte pe tema naturii și anotimpurilor. În general însă, criticii găsesc poemele electronice mediocre. Joseph Duemer, poet și profesor de scriere creatoare la Universitatea Clarkson din statul New York desfide aceste experimente. După opinia lui e imposibil ca un ordinator să scrie poeme, fiindcă întreaga poezie a lumii traduce experiențe umane, iar ordinatorule n-au cum să aibă asemenea experiențe.

Revista revuistelor

Canon și canonire

O polemică de toată frumusețea a declanșat D. Țepeneag, publicând în plicticoasa revistă *Contemporanul* mai multe articole împotriva lui G. Calinescu și a cioraciilor săi postumi. A răspuns Marin Mincu în *Cotidianul* (reluat și de *Observatorul cultural*), punind punctul pe problema lui D.Ț. este că a fost lăsat pe dinafara canonului literar și se canonește acum să "recupereze"; văzind că n-are șanse cu criticii șaizecești, bănuiați a fi făcut canonul actual fără oniric numărul unu, D.Ț. se pune bine cu optzeciști (după ce i-a scârmanat), în speranța că ei, cel puțin, nu-l vor uita, când le va veni vremea să schimbe canonul. Atita milogeala îi aduce aminte Cronicarului de o vorbă spusă la supărare de regretabilul E. Barbu, când cu plagiatul din *Incognito*: nu-i era prozatorului prins cu mița paustovskiană în buzunarul propriu de ce se zicea atunci despre el, dar viitorul îl alarma: "Aștia imi vor supraviețui și mă vor scoate din literatură." Ion Lotreanu, care a relatat scena, adăuga observația personală că Principele de Cutarida era de-a binelea îngrozit de eventualitatea cu pricina. Știa Principele ce știa. Știe D.Ț. ce știe.

Nostalgii comunist-bugetare

În *Observatorul cultural* din 4-16 aprilie, răspunzând anchetei referitoare la viitoarea conducere a Uniunii Scriitorilor, unul din candidații la președinție, romanierul Nicolae Breban, își reia ideea mai veche după care U. S. trebuie înscrisă în bugetul național, "lucru ce nu stăjeneste independența obștei noastre, dimpotrivă." Și încă: "pensiile să recapete statutul de pe vremea lui Z. Stancu - lucru posibil numai prin afilierea la buget." Dacă adăugăm la asta sugestia scaderii tarifelor la casele de creație ale U.S. și la restaurantele aferente, înțelegem deplin nostalgiile comunist-bugetare ale autorului *Bunei-vestiri* și adecvarea morală a d-sale la economia de piață. Ceea ce Cronicarul nu înțelege totuși este cum va fi obștea mai independentă când va depinde de buget, adică de guvern? Poate că N.B. dorește ca Uniunea să pătească ce pătesc instituțiile dependente financiar de putere: și anume

să devină și politic dependentă. Cu alte cuvinte, la ce bun să-și mai aleagă singură Președintele? N-ar fi mai util să-l numească Ministrul Culturii, cum a procedat cu Directorul Teatrului Național din București? Ah, ce pedeserizare s-ar mai putea face la Uniune, ce pedeserizare, dacă scriitorii vor împărtași la viitoarea Conferință Națională obsesiile bugetare ale lui N.B.!

Cine pe cine mai plagiază

Cotidianul Independent condus de Horia Alexandrescu publica săptămîna trecută lista surselor de inspirație (citește: plagiatele) din muzica ușoară românească. Formații dintre cele mai populare fură melodii și texte ca-n codrii Vlăsiei de ieri și ca-n orașele României de astăzi. *Banana* formației Valahia este *Lonely* cîntată de Sasha, *Jimmy* cîntată de Non Stop reia *Girls Wanna Have Fun* de Cindy Lauper, *Domnul problemă* al lui M. Band C nu e decît *Ya ya* a lui Bregovic și așa mai departe. Pirații aerului ajung după gratii. Pirații muzicii sînt intuşabili. Se cîștigă bani buni șterpeland muzica lui Bregovic. Pe cînd Jacques Brel în versiune feminină Andre? Culmea tupeului o au cei de la *Latin Express* care nu se obosesc nici să schimbe titlul piesei (*Cred că m-am îndrăgostit*), nici să caute păgubașul prea departe: Nicolae Nițescu e de pe acilea de la noi.

"Astă pleavă, ăst gunoi"

Versul eminescian ne este reamintit de Valeriu Stancu în editorialul numărului din martie al *Cronicii* ieșene. El se referă la politicienii ajunși, ieri sau azi, la putere ("tot soiul de ariviști, de ticaloși, de imbecili, de lăutari, de neputincioși, de cameleoni, de neisprăviți, de osanalisti, adunați cam la întîmplare de voturi, algoritm, tupeu, interese") și care nu sprijină în nici un fel cultura. Valeriu Stancu are dreptate în vehemența sa pamphletară și nu mai e cazul să spunem la cine se gîndește Cronicarul auzind de lăutarii sau de osanalisti din Parlament. Un lucru totuși nu i se pare Cronicarului în ordine: faptul că politicienii trebuie să se bată pentru cultură. Cultura e liberă și plătește prețul libertății. Oricît ar fi el de mare, e preferabil dependenței de stat, de buget, de politică. Valeriu Stancu nu e departe de Nicolae Breban în sugerarea unui sprijin de la guvern pentru cultură.

Sensibilitate de soldat

Zgribulit de frigul zilelor de Paști, Cronicarul a încercat să găsească oarece căldură sufletească în mass-media. Ar fi putut lua un doctorat la o Universitate particulară cu probleme de acreditare, dacă ar fi pus cap la cap toate cite s-au spus, scris și prezentat în imagini despre obiceiul încondeierii ouălor de Paști - chiar și în varianta de plural, *ouălelor* care a zburdat pe la citeva posturi de televiziune și de radio. Tot așa, Cronicarul ar fi putut realiza un mic studiu comparativ despre nenumăratele filme cu su-biect pascal, artistice sau documentare pe care le-a văzut, întregi sau fragmentar - din pricina concurenței - la posturile importante de televiziune. Dacă n-ar fi știut cum se cuvine alcătuită o masă de Paști potrivit tradiției, Cronicarul n-ar fi avut nevoie decît să citească presa, unde Radu Anton Roman a oferit citeva poeme în proză pe această temă sau să se uite la televizor. La PROTV același Radu Anton Roman, un apropiat al sfîntului Petru în

LA MICROSCOP

Analizele politice ale lui Z. Ornea

REGRET onest că Z. Ornea nu face analiză politică la zi. Martor atent la politicele de azi, eruditul meu prieten e un atotștiutor al politicii autohtone din zorii României moderne pînă spre zilele noastre. Spre deosebire de editorialiști care una, două fac aluzie la șederea lor în bibliotecă, Z. Ornea acolo își are punctul de observație. Cine citește articolele sale din *Dilema* descoperă, printre rînduri, și pertinente analize la zi în excelențele sale evocări ale lumii politice din zorii acestui secol. Sceptic în urma cercetării documentelor de epocă, el are un optimism pedagogic care-i vine, cred, și din observarea tendințelor pe care le-a avut lumea politică din România, cită vrme partidele cu vederi democratice s-au aflat în prim-planul acestora.

Cînd cu scandalul votării Constituției, Z. Ornea, calm, scria că și mult laudata Constituție din 1924 s-a votat tot cu scandal și cu retragerea Opoziției de la vot. Și mai remarcă el, Constituția votată astfel a fost acceptată tacit și de adversarii ei.

A venit improprietărea cea nouă, cu petice de pămînt moștenite pînă la intrarea în CAP-uri. Nu mai țin minte dacă Z. Ornea a scris atunci despre soluțiile cooperatiste cu care economiștii interbelici - unii dintre ei țărăniști - visau la ameliorarea exploatațiilor agricole ale vremii. Mie, în orice caz, mi-a oferit o bibliografie, cu citate convingătoare care m-a făcut propovăduitor al asociațiilor libere.

Se schimbă puterea în '96, încep crizele de guvern. Printre cei care atunci nu și-au pierdut cumpătul s-a numărat același Z. Ornea. Vreți crize de guvern? se întreba el subtextual, povestind cu același calm de cronicar încercat crize interbelice care au zguduit țara, dar, pățită, țara a rezistat.

Cînd a început să urze Partidul România Mare în sondaje, spre deosebire de analiștii politici ai momentului actual care s-au făcut că nu văd fenomenul sau poate că nu l-au observat, Z. Ornea scria despre ascensiunea extremismului de dreapta din perioada interbelică. Dar, firește, cît contează

articolele unui șoarece de bibliotecă față de experiența politică și politologică la zi a celor care s-au văzut luați pe dedesubt sau pe deasupra de voturile primite de partidul lui CVTudor?

Mai încoace, după ce liberalii au semnat pactul cu PDSR-ul, Z. Ornea răscolește prin fișele sale și scoate la iveală o sintagmă care a făcut carieră în vremuri mult îndepărtate ale politicii combinatorii autohtone: "opozitia miluită", adică opoziția care primea ceva, în schimbul unei atitudini *constructive*. Z. Ornea băga de seamă în articolul său din *Dilema* că formula cu pricina nu era tocmai adevărată, căci *miluirea* sau, cu un termen mai apropiat zilelor noastre, *ungerea* opoziției nu prea exista. Și că opoziția vrednicilor străbuni într-o asemenea combinație ai liberalilor de astăzi a fost în cele din urmă una cum scrie la carte. Sînt citeva săptămîni bune de cînd Z. Ornea a publicat articolul la care mă refer. L-am citit cu o bănuitoare plăcere. Să știe Zigu ceva? Exclus. Spre deosebire de politologi și editorialiști care dau telefoane la partide pentru a afla ultimele noutăți, el anticipează ce se va întîmpla în materie de mari combinații politice scriind în exclusivitate despre trecut.

N-au trecut decît citeva luni de la semnarea pactului dintre PDSR și liberali, un pact căruia analiștii îi dădeau viață lungă. Singurul care n-a marșat la această prognoză a fost Z. Ornea care, tot printre rînduri, a dat de înțeles că e peste poate ca un partid să se afle și în opoziție și în relații amicale cu puterea, fără să nu descopere că are mai mult de pierdut decît de cîștigat dintr-o asemenea relație. Și parcă pentru a-i da dreptate lui Z. Ornea, săptămîna trecută liberalii au rupt pactul cu PDSR. În *Dilema* din Săptămîna Mare, Z. Ornea scrie un articol despre înlocuirea premierului junimist Carp cu un alt fruntaș junimist, Maiorescu, după intense negocieri ale regelui cu toate părțile în dispută. Mă întreb dacă premierul Năstase citește *Dilema*.

Cristian Teodorescu

privința pescuitului, a susținut o exitantă slujbă a mincărurilor de Paști. ● Pînă și talk-show-urile, păcătoase prin definiție, au avut un ce iz de împăcare. ● Dar pulsul oricărei televiziuni și al tuturor ziarelor tot știrile sînt cele care îl dau. Cu oul pascal în mînă, în prima zi de Paști, ce aude Cronicarul la altminteri cuviosul post de televiziune *Antena 1*? Prima știre istorisește pe larg cum un descieierat și-a injunghiat parinții. Iar imaginile prezintă victimele așezate în sicriu. După care, același post de televiziune, aferat, prezintă știrea că o fată a fost lăsată să înghețe la Arad, pe malul Mureșului, de autori necunoscuți. Indiferent cum am întoarce lucrurile, aceste două știri nu făceau parte din categoria celor de interes maxim. În ambele cazuri autorii par a fi internabili la balamuc. Iar crimele lor, oricît de odioase sau, dacă vreți, tocmai din pricina că sînt astfel, n-aveau ce căuta pe primele locuri la știrile de Paști ale unei televiziuni care nu de mult s-a jurat că nu se va mai cobori la faptul divers singeros pentru a-și construi emisiunile de știri. ● Schimbînd programul, am aflat de la un alt post de televiziune că un polițist a jefuit tocmai în noaptea de Înviere casa preotului dintr-o localitate a blîndeii noastre patrii. ● Vine cea de-a doua zi de Paști și toate posturile de televiziune află că tatăl cancelarului Germaniei a fost înmormîntat într-o groapă comună din Ceanu Mare. Preotul ortodox din localitate și diverși bătrîni mai

mult sau mai puțin plauzibili își dau cu presupusul despre groapa comună în care au fost înmormîntați cîțiva militari germani uciși în timpul retragerii. Războiul e război, și încerca să prezinti în culori trandafirii faptul că printre victimele sale s-a numărat și tatăl cancelarului Schröder, nu e cea mai onorabilă postură. Ciudățenia e că aceleași posturi de televiziune care numără loviturile de cuțit în cazurile faptelor diverse, încearcă să umanizeze peste poate acțiunile de război. Din cite a înțeles Cronicarul din toate reportajele tv de la fața locului, soldații germani, care au fost uciși într-o confruntare cu soldații armatei române, au fost îngropați într-o groapă comună de soldați ai armatei române. Cum, necum, cei care au avut grijă de foștii lor tovarăși de arme au fost tot cei care i-au ucis. Și chiar dacă i-au îngropat într-o groapă comună, soldații români nu i-au lăsat de izbeliștea eternității pe foștii lor camarazi. În stingăcia acestei îngropări, cu nominalizarea celor care au fost virțiți în groapă, e mai multă sensibilitate omenească decît faptul discutabil că mormîntul a fost întreținut și ulterior. Fiindcă dacă acel mormînt colectiv a fost întreținut, asta se trage cel mai probabil de la cei care i-au îngropat pe cei cîțiva germani. Probabil chiar soldații care i-au ucis în luptă.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL ROM

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei